

F

Fale Alea 'o Tonga

KO E MINITI 'O E

FEME'A'AKI

'A E

HOU'EIKIM MIPA

'O E

FALE ALEA 'O TONGA

FIKA	33
'AHO	Tu'apulelulu, 27 'Okatopa 2016

Fai 'i Nuku'alofa

HOU'EIKI M MIPA 'O E FALE ALEA

'Eiki Sea Fale Alea

Lord Tu'ivakan

'Eiki Fakafofonga N pele, Vahefonua Tongatapu

Hou'eiki Minisit Kapineti

'Eiki Pal mia

'Eiki Tokoni Pal mia

'Eiki Minisit Fonua, Ngaahi Koloa Fakaenatula

& Kau Tau 'a 'Ene 'Afio

'Eiki Minisit Pa'anga & Palani Fakafonua

'Eiki Minisit Fefakatau'aki, Ngaahi Ng ue 'a e Kakai

& Polisi, Pil sone, Tamate Afi

'Eiki Minisit T naki Pa'anga H Mai & Tute

'Eiki Minisit Lao

'Eiki Minisita Ngoue, Me'atokoni, Ngaahi Vao'akau, Toutai

'Eiki Minisit Ngaahi Kautaha Pisinisi 'a e Pule'anga

'Eiki Minisit Mo'ui

'Eiki Minisit Ngaahi Ng ue Lalahi & Takimamata

'Eiki Minisita Ngaahi Ngaue Fakalotofonua

Samuela 'Akilisi P hiva

Siaosi Sovaleni.

Lord Ma'afu Tukui'aulahi

Dr. 'Aisake Valu Eke

Dr. P hiva Tu'i'onetoa

T vita Lavemaau

Sione Vuna Fa'otusia

S misi Taelangi Fakahau

Poasi Mataele Tei

Dr. Saia Ma'u Piukala

Semisi Lafu Kioa Sika

Penisimani 'Epenisa Fifita

Hou'eiki Fakafofonga N pele

Lord Tu'i' fitu

Lord Vaea

Lord Tu'ilakepa

Lord Tu'iha'angana

Lord Tu'iha'ateiho

Lord Nuku

Lord Fusitu'a

'Eiki Fakafofonga N pele Fika 1 Vava'u.

'Eiki Fakafofonga N pele Fika 1 Tongatapu

'Eiki Fakafofonga N pele Fika 2 Vava'u.

'Eiki Fakafofonga N pele Fika 1 Ha'apai

'Eiki Fakafofonga N pele Fika 2 Ha'apai

'Eiki Fakafofonga N pele 'Eua

'Eiki Fakafofonga N pele Ongoni Niua

Kau Fakafofonga Kakai

Fakafofonga Fika 4 Tongatapu

Fakafofonga Fika 12, Ha'apai

Fakafofonga Fika 13, Ha'apai

Fakafofonga Fika 15, Vava'u

Fakafofonga Fika 16, Vava'u

Fakafofonga Kakai 17, Ongoni Niua

Vakat

M teni Tapueluelu

Vili Manuopangai Hingano

Veivosa *Light of Life* Taka

S miu Kuita Vaipulu

'Akosita Havili Lavulavu

Sosefo Fe'aomoeata

FALE ALEA 'O TONGA

**‘ASENITA FAKAANGAANGA FIKA 33/2016
FAKATAHA ‘A E FALE ALEA ‘O TONGA**

*‘Aho Tu‘apulelulu 27 ‘Okatopa, 2016
10.00am.*

HOKOHOKO ‘O E NGAUE ‘A E FALE ALEA

Fika 01	:	Lotu
Fika 02	:	Ui ‘o e Hou‘eiki Memipa ‘o e Fale Alea
Fika 03	:	Me‘a ‘a e ‘Eiki Sea ‘o e Fale Alea
Fika 04	:	Lao Fakaangaanga Fika 19/2016: Lao Fakaangaanga (Fakatonutonu) ki he Fakamaau‘anga Polisi 2016
Fika 05	:	Lipooti Fika 6/2016 - Komiti Tu‘uma‘u ki he Ngaahi Lao
Fika 06	:	KOMITI KAKATO:
		6.1 Lipooti Komiti:
		6.1.1 Lipooti Fika 6/2016 Komiti Tu‘uma‘u ki he Ngaahi Totonu ‘a e Fale Alea (Fekau‘aki mo e Tohi Tangi Fika 9/2016 – Uafu ki he Kau Toutai)
		6.1.2 Lipooti Komiti Tu‘uma‘u ki he Lao Fika 5/2016: Ngaahi Fakatonutonu ‘oku fokotu‘u ke fakahoko ki he Ngaahi Tu‘utu‘uni ki he Ngaahi Fakataha ‘a e Fale Alea.
		6.1.3 Lipooti Fika 7/2016 Komiti Tu‘uma‘u ki he Ngaahi Totonu ‘a e Fale Alea (Fekau‘aki mo e: (1) Tohi Tangi Fika 7/2016 – Pangike Pule ‘a Tonga; (2) Tohi Tangi Fika 11/2016 – Hiki ‘o e totongi tute ‘o e ‘aisikilimi)
		6.2 Feme‘a‘aki ‘i he Ngaahi Kaveinga Fekau‘aki mo e Sipoti 2019
		6.3 Tali mei he Pule‘anga ki he Ngaahi ‘Asenita Ngaue na‘e tuku mei he Fale Alea ki he Pule‘anga ‘i he 2015

	<p>6.4 <u>Lipooti ‘A‘ahi Faka-Fale Alea:</u></p> <p>6.4.1 Vahenga Fili Vava‘u 15</p> <p>6.4.2 Vahenga Fili Ha‘apai 13</p> <p>6.4.3 Vahenga Fili Vava‘u 16</p> <p>6.4.4 Vahenga Fili Ha‘apai 12</p>
	<p>6.5 Lipooti Folau Fekau‘aki mo e Pule ‘a e Lao mo e Ngaahi Totonu ‘a e Tangata. Lonitoni, Pilitania 7 - 8 Sepitema, 2015.</p>
	<p>6.6 <u>Fokotu‘u Faka-Fale Alea Fika 1 – 27/2016</u></p> <p>Fika 1/2016: Ke faka‘ataa mai ‘a e ngaahi me‘angaue ngaahi Hala Pule‘anga ‘a e Pule‘anga ki he Kosilio Fakavahenga Vava‘u 16 ke faka‘aonga’i ki hono teke, tanu mo valita ‘o e ngaahi Hala Pule‘anga kae tomu‘a fakalelei‘i ‘a e me‘angaue ‘e he Pule‘anga pea toki tuku mai.</p> <p>Fika 2/2016: Ke vahe‘i ha pa‘anga makehe ‘e 8 miliona mei he patiseti 2016/2017 ke no mei ai ‘a e kau ngoue vanilla mo e kau ngoue to kava Tonga ‘i he Vahefonua ‘Eua mo e Vahefonua Vava‘u pe.</p> <p>Fika 3/2016: Ke vahe‘i ha sea makehe ‘e 2 ‘i Fale Alea ma‘ae Hou‘eiki Fafine.</p> <p>Fika 4/2016: Ke monomono ‘a e founga ngaue ki he 13 miliona na‘e faka‘at ‘e he Pule‘anga ke no mei ai ‘a e kau ngoue mo e ngaahi sekitoa fakatupu koloa.</p> <p>Fika 5/2016: Ke fakalahi ‘a e patiseti ‘o e 2016/2017 ke feau ‘a e fiema‘u vivili ‘a e Vahenga 16 ki he vai.</p> <p>Fika 6/2016: Ke tokoni mai ‘a e Pule‘anga ke fokotu‘u ha founga no fo‘ou ke solova‘aki ‘a e palopalema ‘o e totongi tupu ma‘olunga ‘a e kautaha SPBD.</p> <p>Fika 7/2016: Kole ha tokoni \$117,400 ke kumi‘aki ‘a e misini kosi teke, tulekit kosi mo e ngaahi misini kini ke ngaue‘aki ‘e he ngaahi kolo ‘e 12 ‘i Vava‘u 16.</p> <p>Fika 8/2016: Ke fakapa‘anga ‘e he Pule‘anga pe te nau kole ha \$85,000 Ke kumi‘aki ha loli toni ‘e 3 hiko veve mo ha kapa veve ‘e 650 ke ngaue‘aki ‘e he ngaahi kolo ‘e 12 ‘i Vava‘u 16.</p> <p>Fika 9/2016: Ke vahe‘i ha ‘inasi pau ‘o Vava‘u 16 ‘i he ngaahi sikolasipi ako ‘a e Pule‘anga.</p>

	<p>Fika 10/2016: Ke fakalelei'i 'a e Lao Tapaka mo e ngaahi holo fakasiasi 'oku a'utaki ki ai 'a e ngaahi fakataputapui 'a e Lao.</p> <p>Fika 11/2016: Ke fokotu'u 'a e ngaahi maama hala 'i Vava'u 16.</p> <p>Fika 12/2016: Ke hiki hake 'a e vahenga 'o e kau toulekeleka mei he \$65 ki he \$100 pea holoki hifo 'a e ta'u motu'a mei he 70 ki he 65.</p> <p>Fika 13/2016: Fakakau atu ha ngaahi fe'auhi sipoti ki he Vahefonua 'Out Motu he sipoti 2019.</p> <p>Fika 14/2016: Fa'u ha lao makehe ki he fanau 'i lalo he ta'u 16.</p> <p>Fika 15/2016: Ke fakakau 'a e ako ngaue (work experience) 'i he silapa ako 'a e Form 5 mo e Form 6.</p> <p>Fika 16/2016: Ke fakaloloto 'a e afu Si'i 'i Vava'u.</p> <p>Fika 17/2016: Ke faka'at fakalao ke hu mai 'a e ngaahi mahafu ki he ngaahi me'afana.</p> <p>Fika 18/2016: Ke fa'u ha lao ki hono langa 'o e ngaahi Fale Afaa (standard building).</p> <p>Fika 19/2016: Ke 'i ai ha femahino'aki 'a e Pule'anga Tonga mo Tu'apule'anga ke faka'at 'a e kakai Tonga ke nau hu ta'evisa ki Nu'usila, 'Aositelelia mo 'Amelika.</p> <p>Fika 20/2016: Ke fa'u ha lao ki hono mapule'i mo tokangaekina 'a e kau penipeni he ve'ehala.</p> <p>Fika 21/2016: Fa'u ha lao fakatonutonu ki he founa mo e taimi 'oku 'at ai ki he ngaahi saliate mamafa he hala pule'anga.</p> <p>Fika 22/2016: Ke fai ha vakai ki he Lao 'a e Poate Vai 'a Tonga.</p> <p>Fika 23/2016: Ke Liliu e anga hono fili ha Memipa Poate ki he ngaahi Poate 'a e Pule'anga.</p> <p>Fika 24/2016: Ke fokotu'u ha tau'anga pasi 'i Neiafu ke tali ai e f nau mo e kakai.</p> <p>Fika 25/2016: Ke langa ha fale talitali'anga kakai 'i he lalo 'ovava M keti 'Utukalongalu.</p>
--	---

		<p>Fika 26/2016: Fa‘u ha lao ke fakapalanisi ‘a e founa ‘oku fakalele ai ‘a e ngaahi kautaha vakapuna fakalotofonua.</p> <p>Fika 27/2016: Ke langa ha uafu tau‘anga vakameili ‘i Mui-Talau, Neiafu.</p>
		<p>6.7 <u>NGAAHING UE KE L POOTI KI FALE ALEA</u></p> <p>6.7.1 Fekau‘aki mo e Memipa ‘o e Komiti Tu‘uma‘u ki he Lao</p> <p>6.7.2 Lipooti Komiti Tu‘uma‘u ki he Ngaahi Totonu ‘a e Fale Alea Fika 5/2016: Fekau‘aki mo e Fokotu‘u Faka-Fale Alea Fika 28/2016 mo e Tohi Tangi Fika 6/2016 – ‘oku fekau‘aki mo e Lipooti ‘a e Kautaha kuo Lesisita ‘a e Kau Ngaue Faka-Faha‘i Ta‘u ‘a Tonga ‘i ‘Aositel lia.</p> <p>6.7.3 Lipooti Komiti Tu‘uma‘u ki he Pa‘anga mo e Ngaahi Fakamatala Pa‘anga ‘a e Pule‘anga Fika 4/2016: ‘Atita‘i Tau‘ataina ‘a e ‘Ofisi ‘Atita Seniale ki he ta‘u ngata ki he 30 ‘o Sune 2014 mo e 30 Sune 2015.</p> <p>6.7.4 Fika 13/2016: Lao Fakaangaanga (Fakatonutonu) ki he Komisiona ki he Va mo e Kakai 2016</p> <p>6.7.5 Fika 14/2016: Lao Fakaangaanga (Fakatonutonu) ki he Komisiona ki he Fakafepaki‘i ‘o e Ta‘efaitotonu 2016</p> <p>6.7.6 Fika 15/2016: Lao Fakaangaanga (Fakatonutonu) (Fika 4) ki he Ngaue Fakapule‘anga 2016</p> <p>6.7.7 Fika 16/2016: Lao Fakaangaanga (Fakatonutonu) ki he Ngaahi Fetu‘utaki 2016</p> <p>6.7.8 Fika 17/2016: Lao Fakaangaanga (Fakatonutonu) ki he Komisoni Fetu‘utaki 2016</p> <p>6.7.9 Fika 18/2016: Lao Fakaangaanga (Fakatonutonu) ki he Ngaahi ‘Uhinga‘i Lea 2016</p>
Fika 07	:	Ngaahi Me‘a Makehe
Fika 08	:	Kelesi

Fakahokohoko

Fale Alea ‘o Tonga.....	11
Lotu	11
Ui ‘a e Fale	11
Poaki.....	11
Lao Fakaangaanga Fakatonutonu ki he Fakamaau’anga Polisi	12
Fakama’ala’ala ki he taumu’a Lao Fakatonutonu Fakamaau’anga Polisi.....	12
L pooti Fika 6, 2016 K miti Tu’uma’u ki he Ngaahi Lao	13
Kole tukuihifo L pooti fika 6/2016 K miti Lao ki he K miti Kakato	14
Tokanga ki he tu’unga faka’ofa ‘aupito ‘i ai Pilisone Fale’one ‘i Ha’apai	14
Fakah Pule’anga toki fanongo ia he l pooti fekau’aki mo Fale’one	15
Tu’unga ‘i ai Pil sone Fale’one ‘ikai lava ke tauhi ai kau p pula	15
Kole ki he Pule’anga ta’ofi fakataimi ‘oange ki Ha’apai kau p pula	16
Tokanga ki he ‘api polisi malu ma’a e ongo Niuá	17
Polokalama fo’ou Pule’anga ki he me’atokoni mo’uilelei ma’a e fonua	19
Toni ika ‘e 5 ke fakatau atu ma’a e kakai	20
Tokanga ki ha uesia e kau toutai he polokalama fo’ou Pule’anga ki he ika	21
T lalo toutai he fonua & si’isi’i ‘aupito ma’u me’atokoni mei tahi	21
H mai ngaahi vaka toutai mei muli ko e ‘ikai ha’atau vaka toutai	23
Tokanga p ‘oku malava kau toutai Tonga ke feau fiema’u ika e fonua	23
‘Ikai malava ke feau fiema’u me’akai mei tahi e fonua	23
Kole ki he Pule’anga ke fakanaunau ngaahi vaka toutai fakalotofonua	26
Fakamahino ‘ikai ha me’a ‘e faingata’a ke malava tokoni’i kau toutai	28
Tokanga na’a ‘oku ngali hala loto’api Pule’anga he kelekele ‘a Pagopago.....	28
Taukave Pule’anga ko e teuteu’i pe kelekele Pagopago ke faka’ofa’ofa	29
Tokanga ke lisi ngaahi potu tahi fononga ai ika.....	29
Kole Pule’anga tukuange ng ue ke fakaakeake e toutai	30
Tokanga ke hiki mai Potung ue Toutai ki Tuimatamoana	31
Fokotu’u tukuange ki he Pule’anga ke alea mo Poate Taulanga he tohi tangi kau toutai	33
Tokanga ‘oku pule ‘a e laó pule ‘a e Poate Taulanga	33
Ngaahi palani & fokotu’utu’u Potung ue Toutai ki he kaha’u	35

Fokotu'u fakafoki fokotu'u ke tukuhifo Lao fika 19/2016 ki he Komiti Kakato	37
P loti'i 'o tali Lao Fakaangaanga fika 19/2016	37
Me'a 'a e Sea.....	38
Fakama'ala'ala he fakaukau Pule'anga 'omai ngaahi vaka toutai mei muli	39
Tokanga ke fakalahi kongā tahi fakafonua 'a Tonga ki he Saute	39
Tali Pule'anga fekau'aki mo e kole ke fakangofua toutai'i tofua'a	40
Fokotu'u ke fakakaukau kau m mipa Poate e Poate Ma'u Mafai Taulanga	40
Fokotu'u ke fakakaukau Pule'anga e m mipa ua he ngaahi Poate	41
Lao Toutai na'e tomu'a talí pea ko e uafu toutai' totonu ke ma'u ia kau toutai	42
Poupou ke M mipa kau Fale Alea he ngaahi Poate Pule'anga	42
Ngaahi faingata'a 'oku fehangahangai mo e Poate Taulanga	43
P loti'i 'o tali L pooti Fika 6/2016 K miti Ngaahi Totonu Fale Alea	44
L pooti 'a e K miti Tu'uma'ú ki he Lao Fika 5&6/2016	44
Fiema'u ke p loti'i mo hikinima'i me'a kotoa alea'i 'i Fale Alea	44
Tokanga ki he kupu 61(3) e Konisitutone	45
Poupou ke hikinima'i me'a kotoa pe 'omai ki Fale Alea.....	45
Ko e Seá 'oku fekau'aki mo e Fale Alea.....	46
Tokanga ki he mafai ke fakanofu mo fakam l lo'i Sea Fale Alea	47
Taukave ke 'ai he Tu'utu'uni e Fale pau ke hikinima'i me'a hono kotoa	48
Taukave ko e me'a lelei ke p loti'i me'a kotoa 'omai ki he Fale	49
Tokanga ke faingofua ng ue kau ng ue Fale Alea he 'ave me'a ki Fale Pa'anga	50
Fokotu'u ke 'ai lea mahino "hiki nima" mahino ange ia he fakah loto	51
Tokanga na'a taku ko Fale Alea 'oku 'ikai ko ha Fale 'oku falala'anga	51
Kole ke fokotu'u atu ki he founga ng ue Fale Alea.....	52
Taukave tonu ke tali 'e Fale Pa'anga Tu'utu'uni 'a e Fale Alea.....	53
Ke fakafaikehekehe'i 'a e Fale Alea mo e ngaahi potung ue Pule'anga	53
P loti'i 'o tali Tu'utu'uni 63 Fakalahi(E) fika 20	54
P loti'i 'o tali Tu'utu'uni 63 fika 5 & ngaahi fakatonutonu	55
L pooti fika 7/2016 - K miti Tu'uma'u ki he Ngaahi Totonu Fale Alea.....	55
Taukave kehekehe p ongo keisi 'a e Pangike Pule.....	55
Na'ina'i ki ha uesia ng ue Fakamaau'anga he ngaahi feme'a'aki Fale Alea	56
Fokotu'u ke mohetolo atu alea'i tohi tangi fekau'aki mo e Pangike Pule	56

Fokotu'u mahu'inga ke 'omai ha lau mei he tafa'aki 'oku tukuaki'i he tohi tangi.....	57
Fokotu'u ka lele pe Fale Alea ke toki tuku efiafi kae alea'i tohi tangi	58
Mahu'inga ke palanisi e fakamatala ke ma'u fekau'aki mo e tohi tangi.....	59
Taukave Pule'anga fai pe fakapotopoto taha Fale Alea he 'omai ha tohi tangi	60
Fakamahino malava pe ki he K miti Ngaahi Totonu Fale Alea ke ngaue ki he tohi tangi.....	60
Taukave Pule'anga 'ikai ke nau fakasi'isi'ia mahu'inga e tohi tangi	62
Fokotu'u paloti'i faka'angataha ngaahi Fokotu'u Faka-Fale Alea Vava'u 16 tuku ki he Pule'anga.....	62
P loti'i tali tukuatu ngaahi Fokotu'u Faka-Fale Alea 'e 27 Vava'u 16 ki he Pule'anga	63
P loti'i 'o tali 'ave Tohi Tangi fika 7/2016 ki he Komiti Ngaahi Totonu Fale Alea	64
Alea'i Tohi Tangi Fika 11/2016 fekau'aki mo e hiki totongi 'aisikilimi	64
Taukave 'ikai fakatupu mo'uilelei e 'aisikilimi ki he mo'uilelei	65
Fakamamafa'i fatongia ngaahi Pule'anga ke teke to'onga mo'uilelei	67
Fokotu'u ke tali fokotu'u Pule'anga 'i ai 'enau v sone ki he teke mo'uilelei	68
Fakama'ala'ala he hiki p seti 'e 15 e tukupau 'ekisia	68
Poupou ke holoki tukupau he 'aisikilimi	69
P loti'i 'o tali 'a e Tohi Tangi fika 11/2016.....	71
L pooti ngaahi ng ue kuo lava he K miti Kakato.....	71
Paloti'i tali L pooti fika 5/2016 K miti Ngaahi Totonu Fale Alea	72
P loti'i tali L pooti K miti Lao Fika 5/2016 & ngaahi fakatonutonu.....	73
P loti'i tali L pooti K miti Lao Fika 6/2016	73
P loti'i ó tali Lao Fakaangaanga Fika 13/2016.....	74
P loti'i Lao Fakaangaanga fika 14/2016.....	75
Tokanga ki he kupu 14 e Lao Fakaangaanga fika 14/2016.....	76
Tali ki he hoha'a fekau'aki mo e kupu 14 Lao Fakaangaanga fika 14/2016	76
Tokanga ki he mafatukituki fatongia tautefito fo'i sino 'e 1 fo'i mafai 2.....	77
Me'a tatau pe t t 2 tui Minisita Lao pea to e 'Ateni Seniale	77
Tokanga ki he v henga 'omipatimeni	77
V hengá 'oku taha p	77
P loti'i 'o tali Lao Fakaangaanga fika 14/2016	79
Lao Fakaangaanga Fika 15/2016.....	79
P loti'i 'o tali Lao Fakaangaanga fika 4/2016	80
P loti'i 'o tali Lao Fakatonutonu ki he Komisoni Fetu'utaki 2015	81

P loti'i 'o tali L pooti Fika 6/2016 Ngaahi Totonu Fale Alea	83
P loti'i 'o tali L pooti Fika 7 K miti Ngaahi Totonu Fale Alea	83
P loti tali 'ave ki he Pule'anga Fokotu'u Fokotu'u Faka-Fale Alea Fika 1-27/2016.....	83
Me'a 'a e 'Eiki Sea fakam l 'ia ng ue e Fale Alea kuo lava	84
Me'a fakam l 'ia Vava'u 16 ng ue kuo lava	84
Me'a fakam l mei he Pule'anga ki he ng ue kuo lava.....	85
Lea fakam l mei he T pile 'a e kau Nopele.....	86
Kole fakamolemole ki he Fale Alea Fakafofonga Tongatapu 4.....	87
Lea fakam l mei he Fakafofonga Kakai ongo Niua.....	88
Toki fanongonongo taimi ava ai Fale Alea	88
Kelesi.....	88
Fakam 'opo'opo Feme'a'aki Fale Alea	89

Fale Alea ‘o Tonga

Aho: Tu’apulelulu 27 ‘Okatopa, 2016

Taimi: 1000-1010 Pongipongi

S tini Le’o: Me’a mai e ‘Eiki Sea e Fale Alea (*Lord Tu’ivakan*)

‘Eiki Sea: K taki Kalake ‘o fai mai e Lotu ‘a e ‘Eiki.

Lotu

(*Ne hua mai leva ‘a e hiva ‘o e Lotu ‘a e ‘Eiki’ pea kau fakataha ki ai ‘a e Hou’eiki M mipa ‘o e Fale Alea*)

‘Eiki Sea: M 1 . K taki Kalake ‘o fai mai ‘etau tali ui.

Ui ‘a e Fale

Kalake T pile: Tapu mo e ‘Eiki Sea ‘o e Fale Alea, ‘Eiki Pal miá mo e Hou’eiki Minisit ‘o e Kapinetí, tapu mo e Hou’eiki Fakafofonga N pelé, kae ‘uma’ ‘a e Hou’eiki Fakafofonga ‘o e Kakaí, kae ‘at ke fakahoko ‘a e ui ‘o e Falé ki he ‘aho ní, ‘Aho Tu’apulelulu 27 ‘o ‘Okatopa, 2016.

Kalake T pile: ‘Eiki Sea kole ke u to e fakaongo mu’a.

‘Eiki Sea: M 1 :

Kalake T pile: ‘Eiki Minisit Fonuá, Ngaahi Koloa Fakaenatulá & Kau Tau ‘a ‘Ene ‘Afió, ‘Eiki Minisit Fefakatau’akí Ng ue ‘a e Kakaí, Polisi, Pil sone & Tamate Afí, ‘Eiki Minisit Ngaahi Ng ue Lalahí & Takimamatá, ‘Eiki N pele Tu’ílakepa, Vili Manuopangai Faka’osiula Hingano. ‘Eiki Sea, ngata’anga ia ‘o e Tali Ui ho Falé.

Poaki

Ko e ‘Eiki Minisit Pa’anga & Palani Fakafonuá ‘oku poaki folau, pea ‘oku kei hoko atu ‘a e poaki ‘a ‘Eiki N pele Fusitu’á, ko e toenga leva ‘oku ‘ikai tali honau Uí, kuo u tui ‘oku nau me’a t mui mai p . M 1 ‘Eiki Sea.

‘Eiki Sea: M 1 . Tapu mo e ‘Afió ‘a e Tolu Taha’i ‘Otuá ‘i hotau lotolotonga. Fakatapu foki ki he ‘Ena ‘Afió Kingi Tupou VI, kae ‘uma’ ‘a e Ta’ahine Kuiní – Kuini Nanasipau’u. Fakatapu foki ki he Tama Pilinisi Kalauní, kae ‘uma’ ‘a e Fale ‘o Ha’a Moheofo. Fakatapu foki ki he Pal miá kae ‘uma’ ‘a e Tokoni Pal miá, mo e Hou’eiki Fakafofonga ‘o e Kapinetí, fakatapu foki ki he Hou’eiki Fakafofonga N pele ‘o e Fonuá, kae ‘uma’ ‘a e Hou’eiki Fakafofonga ‘o e Kakaí. Hou’eiki, m 1 ‘aupito e kei fakakoloa ‘a Langi ‘o tau a’usia e pongipongi ko eni. Tau pongipongi faka’osi p foki eni, ‘aho ‘etau ng ué, ka mou toki me’a atu, hang ko e kalanga ‘a e kau leká faka-fresh ki h . M 1 e ng ue lahi, mou lava he ta’u ni. Kae ‘ikai ke tau to e l loa, ka tau liliu ‘o K miti Kakato. K taki fakamolemole, ko e ki’i Lao Fakaangaanga p Fika 19, Lao Fakaangaanga Fakatonutonu ki he Fakamaau’anga Polisé, mahalo ko e ki’i Lao eni ‘oku fiema’u

‘aupito ‘e he Potung ue. Kole p ki he Kalaké ke k taki ‘o lau’i mai ‘a e fo’i Lao ko ení.

Lao Fakaangaanga Fakatonutonu ki he Fakamaau’anga Polisi

Kalake T pile: Tapu mo e 'Eiki Seá, 'Eiki Pal miá mo e Hou'eiki M mipa kakato ‘o e Falé, kae ‘at ke lau atu ‘a e Lao Fakaangaanga Fika 19/2016. Lao Fakaangaanga Fakatonutonu ki he Fakamaau’anga Polisi, 2016.

Ko e Lao Fakaangaanga ki ha Lao ke fakatonutonu ‘a e Lao ki he Fakamaau’anga Polisi Vahe 91: Ke foaki ha mafai mahino ki ha Fakamaau Polisi, ke ne ‘oatu ha ngaahi totongi ‘i ha ngaahi hopo taautaha.

‘OKU TU’UTU’UNI ‘E HE TU’I mo e Fale Alea ‘o Tongá ‘i he fakataha alea ‘o e Pule’angá ‘o peh :

1. Hingoa Nounou & ‘Uhinga’i Lea

Kupu si’i (1). ‘E ui ‘a e Lao ni, ko ha Lao Fakatonutonu ki he Fakamaau’anga Polisi, 2016.

'Eiki Sea: Ko ia ‘oku ke loto ke tau tali hono lau ‘uluaki ‘a e Lao Fika 19/2016, Lao Fakaangaanga Fakatonutonu ki he Fakamaau’anga Polisi, 2016 k taki ‘o hiki ho nima.

Kalake T pile: ‘Eiki Sea ‘oku loto ki ai ‘a Veivosa *Light of Life* Taka, M teni Tapueluelu, S miu Kuita Vaipulu, ‘Akosita Havili Lavulavu, S sefo Fe’aomoeata Vakata, ‘Eiki Minisit Ngaahi Ng ue Fakalotofonuá, ‘Eiki Minisit Fefakatau’akí, ‘Eiki Minisit Mo’uí, ‘Eiki Minisit Ngoué, ‘Eiki Minisit T naki Pa’anga H maí & Tuté, ‘Eiki Pal miá, ‘Eiki Tokoni Pal miá, ‘Eiki Minisit Ngaahi Kautaha Pisinisi ‘a e Pule’angá, ‘Eiki N pele Tu’iha’ateiho, ‘Eiki N pele Tu’iha’angana, ‘Eiki N pele Tu’i’ fitu, ‘Eiki Minisit Laó, ‘Eiki N pele Vaea. ‘Eiki Sea ‘oku loto kotoa ki ai ‘a e Hou’eikí, toko 18.

'Eiki Sea: ‘Eiki Minisit , ‘oku ‘i ai ha’o me’a mai ki he ..

<008>

Taimi: 1010-1020

'Eiki Sea: ... lau tu’o ua.

Fakama’ala’ala ki he taumu’a Lao Fakatonutonu Fakamaau’anga Polisi

'Eiki Minisit Lao: Ko e ki’i ... Ko e ki’i ... ‘e taha ... (kovi ‘a e ongo) ... Ko e ki’i fakatonutonu ko e ki’i t naki p eni ia ke lava ‘e he kau fakamaau polisi ‘o hilifaki ha ki’i totongi ki he taimi ko ‘oku nau hanga ai ‘e he ... ko e liliu ko eni ‘o e lao ‘i he 2007 na’e liliu ai ke lava ‘e he ... ‘a ha taha p ‘o faka’ilo hia ha taha. Pea ko e fo’i h mai ko ia ‘a ia ‘oku tau lava ai he ‘aho ni mou manatu’i ko e fatongia ko ia na’e ‘i he Pule’anga p ia. Ka ‘i he liliu ‘o e 2007 ki he Lao Hia ‘oku ngofua ki ha taha p ia ‘oku mamahi ke ne faka’ilo hia ha taha pea ko e h mai ko ‘a e ki’i lao ko eni ke faka’ehi’ehi ‘a e kakai ko ‘eni mei he faka’ilo noa’ia kae lava ‘e he fakamaau polisi ‘o hilifaki ha ki’i tautea he hela’ia mai ‘a e tokotaha ‘oku ne faka’ilo hili ia na’e tonu ia ke ke ‘oua te ke faka’ilo. Ko e ‘uhinga ia e ki’i t naki ko eni ke hanga ‘e he fakamaau polisi ‘o hilifaki ha ... ke

fakasi'isi'i e faka'ilo noa'ia. Ko e 'uhinga p ia 'a e ki'i me'a ke lava 'o 'eke totongi 'a e mamahi ho'o hanga 'o faka'ilo noa'ia ia. Ko e 'uhinga ia e ki'i t naki. Pea 'oku 'ikai ke 'i ai ha, 'ikai ke 'i ai ha to e me'a ia. Ko e 'uhinga p ia 'Eiki Sea 'e Hou'eiki na'a lava ai p ia he ki'i ua ko eni 'o lau pea tonu pea lava. Ko e ki'i ... 'oku 'ikai ke 'i ai ha ... M 1 .

'Eiki Sea: M 1 'Eiki Minisit . Kalake, k taki 'o lau tu'o ua mai 'a e Lao Fakaangaanga.

Kalake T pile: Lao Fakaangaanga Fakatonutonu ki he Fakamaau'anga Polisi 2016.

Lao Fakaangaanga ki he Lao ke Fakatonutonu 'a e Lao ki he Fakamaau'anga Polisi Vahe 11 ke foaki ha mafai mahino ki ha Fakamaau Polisi ke ne 'oatu ha ngaahi totongi 'i he ngaahi hopo taautaha.

'Oku tu'utu'uni 'e he Tu'i mo e Fale Alea 'o Tonga 'i he fakataha alea 'o e Pule'anga 'o peh 1) Hingoa nounou mo e 'uhinga'i lea, Kupu si'i (1) 'E ui 'a e lao ni ko e Lao Fakatonutonu ki he Fakamaau'anga Polisi 2016.

'Eiki Sea: Ko ia 'oku ke loto ke ta u tali hono lau tu'o ua 'a e lao ni k taki 'o hiki ho nima.

Kalake T pile: 'Eiki Sea 'oku loto ki ai 'a ...

'Eiki Sea: 'Eiki N pele ...

Lord Tu'iha'ateiho: Sea, kole atu p ke ki'i tukuhifo ang ki lalo ke to e fakama'ala'ala ange ke to e ki'i mahino ange.

'Eiki Sea: Na'e 'ikai ke ma'ala'ala atu e me'a 'a e 'Eiki Minisit ?

Lord Tu'iha'ateiho: Sea he 'ikai ke u lava 'o tali atu e fehu'i ko ia he 'oku *personal*, k taki.

'Eiki Sea: Kole e 'Eiki N pele 'o Ha'apai, tukuhifo. Tukuhifo ia. K taki Kalake 'o lau mai 'a e L pooti Fika 6.

L pooti Fika 6, 2016 K miti Tu'uma'u ki he Ngaahi Lao

Kalake T pile: L pooti Fika 6, 2016, K miti Tu'uma'u ki he Ngaahi Lao.

'Eiki Sea
Fale Alea 'o Tonga

'Oku ou faka'apa'apa ki he Feitu'u na kae fakahoko atu 'a e ola 'o e fakataha 'a e K miti Tu'uma'u ki he Lao 'o fekau'aki mo e ng ue na'e tukuhifo mei he K miti Kakato 'i he 'aho Tu'apulelulu 20 'o 'Okatopa 2016 ke toe fakahoko hono vakai'i 'o e fakatonutonu ki he Tu'utu'uni Fika 63, Kupu si'i (2) 'Aitema Fika 20 'i he fakalahi (a) ki he L pooti Fika 5, 2016 'a e K miti Tu'uma'u ki he Lao.

'Oku 'oatu heni 'a e L pooti Fika 6, 2016 'a e K miti Tu'uma'u ki he Ngaahi Lao ke me'a

ki ai e Feitu'u na mo e Hou'eiki M mipa kotoa 'o e Fale Alea 'o Tonga.

Faka'apa'apa atu

.....

S miu Kuita Vaipulu

(Sea 'o e K miti Tu'uma'u ki he Ngaahi Lao, 'Aho 25 'o 'Okatopa 2016)

Kole tukuihifo L pooti fika 6/2016 K miti Lao ki he K miti Kakato

'Eiki Sea: Ko ia Hou'eiki 'oku ou kole p ke tukuhifo ia ki he 6.1.2 ke alea'i fakataha p ia he K miti Kakato p . Sea 'a e k miti, to e 'i ai ha me'a ke t naki? 'Ai p e maika.

S miu Vaipulu: Tapu mo e Feitu'u na Sea, Hou'eiki M mipa 'o e Fale. Ko e me'a p ia ko na'e fai heni ko e fakamahino p 'a e anga ko e tu'u 'a e Kupu 'o e Konisit tone mo e faka'uhinga pea na'e fai p e femahino'aki ia ai 'a ia ko e femahino'aki p ia ko e me'a kotoa p 'oku 'omai ki he Fale ni kuo pau p ke p loti'i. 'A ia ko e 'uhinga ia 'a e fo'i kupu ko ia he tu'utu'uni ko 'a e k miti pea ko e 'uhinga ko na'e fai e fehu'i ia ko e Kupu 61 ko 'o e Konisit tone 'a ia ko e tu'utu'uni kotoa p 'a e Fale 'oku pau p ke 'omai 'o ...

'Eiki Sea: Ko ia.

S miu Vaipulu: M 1 .

'Eiki Sea: M 1 , sai tuku p ia ki lalo ki he'etau K miti Kakato. 'I he'ene peh Hou'eiki tau liliu ... Fakafofonga 12? Me'a mai.

Tokanga ki he tu'unga faka'ofa 'aupito 'i ai Pilisone Fale'one 'i Ha'apai

Vili Hingano: M 1 'aupito Sea. 'E Sea 'oku ou fakatapu atu ki he Feitu'u na, 'oku ou fakatapu ki he 'Eiki Pal mia 'o Tonga, 'Eiki Tokoni Pal mia kae 'uma' 'a e Hou'eiki Kapineti, Hou'eiki Fakafofonga N pele 'o e Fonua kae 'uma' hoku kaung Fakafofonga Kakai kae 'at mu'a mo e motu'a ni ke 'oatu 'a e ki'i fiema'u ko eni. 'Eiki Sea na'e l pooti atu p foki he motu'a ni 'a e folau na'e fakahoko 'i he uike kuo 'osi ki he V henga Ha'apai 12 pea na'e 'i ai p 'a e fanga ki'i fiema'u 'a e vahefonua na'a ku lele mai mo ia pea hang ko e me'a kuo fa'a takua he Fale ni, fai p ha talatalanoa ki he kau Minisit . Pea na'e fai 'a e talatalanoa pea mo kinautolu. Ko e ki'i fo'i kongap p eni 'e taha na'e te'eki ai ke lava ke fakakakato 'a hono talanoa'i ko e 'uhinga he 'oku lave'i 'e he motu'a ni 'oku fakaongoongo mai 'a e k inga pea mei Ha'apai ko e 'uhinga ko e fiema'u na'a ku to'oto'o mai he'eku folau. 'E Sea ko e lave atu ki he Pil sone Fale'one. 'A ia 'oku ... Ko e me'a ko eni na'e 'omai ki he motu'a ni 'a e tu'unga ma'ulalo 'oku 'i ai 'a e Pil sone 'o Ha'apai pea 'oku ou kole fakamolemole atu p ki he 'Eiki Minisit ko e 'uhinga he na'e te'eki ai ke ma'u ha'ata faingam lie ke fai ai ha fakatalanoa ki he me'a ko eni ka ko e tu'unga ko eni 'oku 'i ai e pil sone 'i hono 'omai ki he motu'a ni 'oku tu'u ia 'i he tu'unga fakatu'ut maki 'aupito Sea. 'A ia ko e me'a ko eni 'oku mahino 'oku 'ikai ke lava 'o tauhi ha p pula ia ai 'i he Pil sone Fale'one 'i he tu'unga ko 'oku 'i ai he taimi ni. Pea na'e 'oange foki 'oku 'i ai e polokalama ng ue foki 'a e Potung ue ia he taimi ni ...

'Eiki Minisit Polisi: Sea ...

'Eiki Sea: 'Eiki Minisit ...

'Eiki Minisit Polisi: Ko e ki'i kole p ke ki'i tokoni ange mu'a ki he Fakafofonga na'a ...

Vili Hingano: 'Io, tokoni mai koe Minisit .

Fakah Pule'anga toki fanongo ia he l pooti fekau'aki mo Fale'one

'Eiki Minisit Polisi: M l 'aupito 'Eiki Sea. Tapu mo e Feitu'u na pea tapu mo e Pal mia kae 'uma' e Hou'eiki Kapinetai peh ki he Hou'eiki N pele, kau Fakafofonga 'o e Kakai. Ko 'eku kole atu p ki he Fakafofonga na'a, ko e toki fanongo p eni 'a e motu'a ni 'i he me'a ko ia, na ko ha me'a p ke 'omai ki he motu'a ni ke vakai ki ai kae ... he 'oku te'eki ke u ma'u ha ... ha fa'ahinga l pooti mai ki he motu'a ni ha me'a ka 'oku ou ongo'i p 'oku kei faka'ofa'ofa p 'a e ...

'Eiki Sea: Ko ia ko ho'o toki mea'i p eni e l pooti.

Vili Hingano: Ko ia.

'Eiki Minisit Polisi: Ko ia.

'Eiki Sea: Na'e 'ikai ke ma'u faingam lie ke mou feme'a'aki?

'Eiki Minisit Polisi: Te'eki ai. M l Sea.

'Eiki Sea: Hoko atu.

Vili Hingano: M l 'Eiki Sea 'oku ou fakam l lahi ki he 'Eiki Minisit pea 'oku ou kole fakamolemole p kiate ia hang p ko ia na'a ku lave ki ai na'e te'eki ai ke ma'u ha'ama faingam lie ko u lave'i p 'oku 'api'api e taimi pea kuo lahi e ngaahi ngafa fatongia 'o e tangata'eiki Minisit ko eni 'o tu'unga ai 'a e 'ikai ke ma'u ha faingam lie.

Tu'unga 'i ai Pil sone Fale'one 'ikai lava ke tauhi ai kau p pula

Ko e ngaahi me'a kehe ko kuo u 'osi a'u au ki he kau Minisit ko ia ka ko e ki'i me'a p eni 'e taha na'e toe Sea pea ko u fakahoko atu ai p ke mea'i ai p 'e he Fale pea mo e 'Eiki Minisit , na'e 'oange 'a e kau p pula ki Ha'apai pea na'e 'i ai e me'a na'e hoko Sea. 'A ia ko e fakatu'utu'unga ko eni 'o e ngaahi nofo'anga pehe ni Sea ko e talu eni e si'i maumau 'a e pil sone 'o Ha'apai pea mei he af . 'A ia na'e 'i he tu'unga vaivai 'aupito p ia pea a'u mai ko eni ki he saikolone to e haveki 'e he saikolone 'o 'ikai ke 'i ai ha tu'unga lelei ke lava 'o tauhi ai ha p pula. Pea na'e 'oange foki 'a e kau p pula ki Ha'apai pea hanga 'e he kau tama ko eni 'a ia ko e 'alu ange ko 'a e ... Ko e fo'i polokalama ko eni ko hono toe vahe ange ko ki motu, fu'u mataotao 'aupito 'a e kau tama ia ko eni 'oku 'alu ange ko ki motu. Nau ange nautolu ko eni ki he ki'i pil sone ko 'amautolu 'i Ha'apai, fu'u ma'ulalo e ki'i pil sone ia ko ia ke pupepuke 'aki ki nautolu. Ka ko e me'a ko na'e hoko na'a nau maumau'i, nau h ki tu'a 'o maumau'i e *community*. Pea 'oku ou tui p au 'oku 'osi 'omai e ongoongo ko ia pea mei he vahefonua pea ko e taimi ni

‘oku tauhi p nautolu ‘ikai ke u lave’i ka na’e peh ‘e he sela ‘e fakafolau mai kinautolu ki heni pea ‘e toe ‘oange pea mo e kau p pula kehe ki Ha’apai. ‘A ia Sea ko e me’a ko ‘oku tokanga ki ai ‘a e Pule Pil sone pea mo e kau sela ‘oku fiema’u ke fai ha tokangaekina makehe he vave taha. ‘Uluaki p ‘oku ‘osi l unga e *community* ia. ‘Osi l unga e *community* ko e ‘uhinga ko e palopalema ko eni kuo fai ‘e he kau ng ue p pula ki he ngaahi *community* ‘o e ‘ takai ko ‘oku tu’u ai ‘a e me’a, ‘uluaki ia pea ko e ua ‘oku fiema’u ke ngaahi ha pil sone fo’ou ‘a Ha’apai ko e ‘uhinga ko e tu’unga ko eni kapau ‘oku ... kuo to e ‘oange e kau tama ko eni ki *re-head* ange ki Ha’apai hang ko e *re-head* hoko ia ...

<009>

Taimi: 1020–1030

Vili Hingano: ... ko e fakatu’ut maki lahi ki vahefonua. ‘A ia ‘oku nau hanga ‘e nautolu ia ‘o to e ako’i, p ko ‘enau to e hanga ‘enautolu ia ‘o t ha ki’i sipinga ke ‘ilo ‘e he kauleka ko ia ‘i Ha’apai, ha to e founga ke to e fai ai ‘a e hola mei he pil sone pea mo e hae ngaahi fale ‘o to’o e ngaahi me’a mei he ngaahi fale ko ia, mo fai mo e ngaahi kehe p Sea. ‘A ia ko e ki’i me’a ia Sea ‘oku ou fie ‘oatu p ke me’a ki ai ho Falé, me’a ki ai e Pule’angá ke fai ha me’a fakavavevave ki he me’a ko eni ‘oku ‘osi ‘omai mei he Vahefonua Ha’apai ko e ‘uhingá ke ‘oua ‘e uesia ‘a e ‘ takai ko e ‘uhinga ko ‘etau potung ue ko ení. Mahalo ko e ki’i me’a p ia Sea m l ‘aupito.

Eiki Sea: M l . ‘Eiki Pal mia. Me’a mai.

Tali Pule’anga ‘e fai ngaue fakavavevave ki he ‘isiu Pil sone Fale’one

Eiki Pal mia: M l ‘Eiki Sea. Tapu atu ki he Feitu’u na kae ‘uma’ e toenga ‘o e Hou’eikí. Ko u fanongo ki he l pooti ko eni mei Ha’apai fekau’aki mo e ‘Api P pula. Ko u fakam l hono ‘omai e me’a ko ení ki Fale ni. Sea ko u, ‘uluaki ko u kole fakamolemole ki he k inga Ha’apai. Na’e ‘osi *report* mai e me’a ko ia ki he motu’a ni. Pea na’e tu’o ua ‘eku ‘alu ki he ‘apí. Pea na’a ma talanoa ki ai mo e K vana. Pea na’a ku fakakaukau au ko e K vana te ne hanga ‘o tokanga’i e tafa’aki ko ia. Ka ‘oku ‘oatu ‘eku kole fakamolemole. ‘E fai e ng ue ki ai ‘i he vave taha. Ka ‘oku, ka ko e me’a pango p koe’uhi ko e hoko e ‘ me’a ko ení ka na’e tonu p ke sinaki fai ha ng ue ‘a e Pule’angá ki ai ka ko u kole atu ki he k inga Ha’apai pea mo e ‘api, pilisone ko ia, ‘e fai e ng ue ki ai ‘a e Pule’angá he vave taha. M l .

Eiki Sea: M l ‘Eiki Pal mia.

Kole ki he Pule’anga ta’ofi fakataimi ‘oange ki Ha’apai kau p pula

Vili Hingano: ‘Eiki Sea k taki fakamolemole he’eku to e tu’u hake. Na’a ku lave atu foki ‘oku to e hokohoko p lele ‘a e polokalama ko ení ‘oku to e ‘oange fo’i timi ‘a e kau p pula p ki Ha’apai. Ka ko e ‘uhinga ko e tu’unga ‘oku ‘i ai ko ‘a Ha’apai, ‘oku ou kole atu ki he Pule’angá, f f mu’a ke ki’i ta’ofi fakataimi kae ‘oleva ke fakahoko e me’a ko eni ‘oku me’a mai ki ai e ‘Eiki Pal mia Sea. Ke fakaleleli’i homau nofo’anga pea mo homau ‘apí, ke maau m lie ko e ‘uhinga ko e *community*. Fakamolemole Sea. M l ‘aupito.

Eiki Sea: ‘Eiki Minisit . ‘Oku mo me’a mai he palopalema ko ení.

'Eiki Minisit Polisi: M l 'aupito 'Eiki Sea. Hang ko e me'a ko ia 'oku me'a atu 'e he Pal mia. 'E, ko e ki'i *detail* ko ia e ngaahi me'a ko eni 'oku te'eki ai ke ma'u 'e he motu'a ni. Kae, 'e fai 'a e ng ue ki ai ke sio p ko e h e me'a 'e fai ki ai, 'o hang ko ia ko e ngaahi me'a ko eni 'oku fai ki ai 'a e fiema'u ko ia 'a e Fakafofonga pea mei Ha'apai. Ko e fakakaukau ko ia p na'e 'ai ke to e 'ave 'a e fa'ahinga ki Ha'apai mei heni 'oku 'ikai ke u ma'u lelei ki he kongka ko ia. Ka 'e fai 'a e talanoa ki ai pea mo e Komisiona ko ia 'o e pil sone p ko e h e fakakaukau ko ia e 'ave na'a ko ha ki'i m tu'a p mei Ha'apai to e 'ave ki Ha'apai. 'Oku 'ikai ke u ma'u lelei 'e au ki ai 'a e kongka ko ia. M l Sea. Kae toki fai ha talanoa ki ai ko e h e me'a lelei 'e fai.

'Eiki Sea: 'Ai ke ke tokanga ki Ha'apai he koe Ha'apai Minisit .

'Eiki Minisit Polisi: M l Sea.

'Eiki Sea: Pea tuku p kau Tongatapu 'i Tongatapu kae 'oua to e 'atu ki Ha'apai mo 'enau atu 'o fakapalopalema'i e k inga Ha'apai.

'Eiki Minisit Polisi: Ko ia ko u meimei fakakaukau e me'a 'oku me'a mai ki ai e Fakafofonga, na ko ha fanga ki'i m tu'a p 'amautolu mei Ha'apai 'oku to e atu p ke tokanga'i ki ai e m tu'a ka 'oku...

'Eiki Sea: Kaekehe ko e lahi ko ia 'enau nofo 'ova heni 'oku nau pihia ai he fa'ahinga t 'onga ko eni. 'Eiki Fakafofonga Niua.

Tokanga ki he 'api polisi malu ma'a e ongo Niua

Fe'ao Vakata : Tapu p mo e Feitu'u na Sea. Tapu atu ki he Hou'eiki M mipa e Fale Alea 'o Tonga. Sea ko u ki'i kau fakataha atu p mu'a mo e Fakafofonga Ha'apai Sea neongo te u toki fakahoha'a p ki he Minisit Polisi pea mo e Pal mia mo e Hou'eiki Pule'anga. Ko e Ongko Niua foki Sea ko e palopalema tatau p . Neongo 'oku 'ikai ke fu'u fa'a fiema'u ha pil sone ka 'oku 'ikai ke 'i ai ha pilisone ia 'Eiki Sea. Ko e me'a lelei p 'Eiki Sea 'oku 'ikai ke 'i ai ha kau p pula ia he taimi ni.

'Eiki Sea: Sai p 'oku nau nofo p ki Tafahi.

Fe'ao Vakata : Kuo 'osi fetukutuku kotoa mai e kau Tongatapu mo e kau Vava'u mo e kau Ha'apai ko ia ki, na'e ange ko ia 'o fakang ue'i ki ai Sea. Ka ko e fakahoha'a p ia Sea hang ko e fakahoha'a ko ia kuo fakahoko ko ki mu'a Sea. Mahalo ko e fakalelei p ia ki he 'Apitanga Polisi ko ia 'o Niuafo'ou, pea ko e tu'u ko si'i m tu'a fai fatongia ko eni ko 'i he Potung ue Polisi 'i Niuatoputapu Sea he 'aho ni 'oku 'ikai ke 'i ai ha 'Apitanga Polisi 'i Niuatoputapu he taimi ni. Ko e ki'i fale sunami p , ki'i fale Kolosi Kula. Pea 'oku mahalo na'e fa'a me'a'aki 'e he Fakafofonga 'o Ha'apai 13 ko e fale ko 'oku matap ua iiki 'aupito Sea. Ko ia 'oku nau si'i ' fisi ai he ngaahi 'aho ni. Ka 'oku sai p Sea ko e fakahoha'a p ke 'ai p 'e he Minisit Polisi. Na'e faka'asi p he'eku l pooti Fale Alea ka te u toki fakahoha'a p ki he 'Eiki Minisit pea mo e Pule'anga he ngaahi *issue* ko ia Sea. Ka ko u tui p mahalo 'oku tatau p pea mo e, mo Ha'apai. Mahalo ko e mon 'ia p Ongko Niua ia 'e Sea, k inga p 'oku angalelei mo lotu lelei, 'ikai ke 'i ai ha faihia ia ai ko e 'alu p he kauhala to'ohema. Ka 'oku sai 'aupito p Sea he taimi ni. Ka ko e

‘ai p Sea na’a to e ange foki e k inga mei heni ‘o to e, ‘ikai ke ‘i ai ha feitu’u ke nau nofo ai mo fakamalumu ai Sea. M l Sea.

Eiki Sea: ‘Io, ko ia. M l p ‘oku angalelei e k inga ke nau fu’u fai ha hia f f . ‘Eiki N pele.

Lord Tu’iha’ateiho: Fakatapu atu ki he Feitu’u na Sea kae ‘uma’ e Pal mia kae ‘uma’ e Hou’eiki ‘o e Fale Alea ‘o Tonga. M l mu’a ho’omou laum lie, fakafeta’i ki he ‘Eiki ‘etau to e a’usia e pongipongi fakakoloa ko ení. Sea ko u fokoutua p au ko u poupuu atu ki he me’a ko ena ko ‘a e Fakafofonga 12 mei Ha’apai ‘o fekau’aki mo e pil sone, fu’u fiema’u lahi ‘aupito. Pea mou fakam l p ki he Minisit Polisi. Na’e ‘i ai ‘a e fakahoha’a ‘a e motu’a ni ‘o fekau’aki mo e koloa na’e kaiha’asi, na’e solova ‘a e palopalema ko ia ‘o ma’u e tokotaha na’a ne fai e me’a ko ení. Pea uá p Sea, ko u ki’i fie fakahoha’a atu fekau’aki pea mo ‘etau ‘ lao ko eni ko na’e paasi kae ‘uma’ ‘a e tohi tu’utu’uni ‘o makatu’unga p ia ‘i he, paasi foki ‘i lalo ‘i he K miti Kakato. Pea ‘ohake ai ki ‘olunga. Ka ‘oku ‘ikai ke lave’i ia ‘e he motu’a ni p ‘oku f f , ‘i he ‘uhinga ko eni Sea. Mahalo ko e ki’i fakat t p eni te u hanga ‘o ‘oatu. Ki mu’a, na’e ‘i ai e fo’i *incident*. Na’e ‘i ai e fo’i lao ia na’e paasi atu ia heni pea na’e te’eki ke fakamo’oni hingoa ki ai ‘a e Tama Tu’i ia kuo fakahoko e fatongia ia ko ení. Pea na’e hoko ai ‘a e faka’ilo faka-Fale Alea. Ko ‘eku fie hanga p ‘e au ‘o lave’i, ne u lele atu ki he k miti ‘aneafi. Na’a tau ‘osi paasi foki ‘etau Tohi Tu’utu’uni, ‘oku to e ‘o hake ki ‘olunga, he na’a mau atu mautolu na’a mau ki’i tokosi’i, na’e ‘ikai ke ‘i ai ‘a e tafa’aki ia ko ‘o e Hou’eiki ko , Kapinetí. Ko e ‘uhinga p ‘aku ki he *completion* ko ‘o ‘etau ng ue. P ‘oku *complete* toki *sign off* kae toki fakahoko ko e lao p ‘oku tau tali p tautolu ‘i lalo he K miti Kakato pea *ok* leva ia ke ‘alu te’eki ke *sign* mai ai e Tama Tu’i p te’eki ke ‘omai ha tohi fo’ou peh ke fai’aki ‘a e ngaahi tu’utu’uni ko eni ko ‘i he ‘ k miti. Ko ‘eku fie lave’i p ‘e au ia p ‘oku founa f f .

Pea mo e me’a p taha Sea, ‘aneafi na’e fai ko feme’a’akí. Ne u ki’i ongo’i na’e fakah mai kia au, ko u ongo’i ‘oku ‘ikai ke u fu’u loko sa’ia ‘i he me’a ko eni ko na’e me’a’aki ‘e he ‘Eiki Sea e K miti Kakato. Na’e me’a ki he Fakafofonga mahalo na’e tu’u tokolahi mahalo ‘a e Hou’eiki, pea peh leva ‘a e Fakafofonga ia. Hou’eiki, ‘oku ou kole atu, he ‘ikai ke mole ai ho Hou’eiki ...

<001>

Taimi: 1030-1040

Lord Tu’iha’ateiho: ... kapau te ke fakahoha’a mai ki he motu’a ni, kiate au mo ‘eku fakakaukau ‘oku hang eni ha tukuhifo ‘aki ‘a e ‘uhinga ko eni. Ko e fili mai ko tokotaha ko eni ki heni ‘oku fili ia mei he tafa’aki kehe. Pea ko e taimi ko ‘oku to’o ai mei he Fale ni ‘oku ‘ikai ke mole ai hono N pele ‘o’ona. Pea ko ‘ene ‘i heni ‘oku ne hanga ‘o *represent* ‘a e kakai tokolahi ‘a eni ko na’e fa’a ‘oatu he ‘e Fakafofonga N pele mei Niua. Pea kapau ko ha hua p ia ‘oku *ok* ka ‘oku fanongo mai hotau kakai pea na’e makatu’unga mahalo hono liliu ‘o e tohi ko ení ke to e *professional* ange ‘etau faifatongia mo ‘etau tauhi ko ‘o e ma’uma’uluta ki he faka-Tonga p ko e ‘omai ha ngaahi fakakaukau mei ha fonua kehe. M l ‘aupito Sea ‘a e ma’u taimi ki’i me’a p ia na’e fie, ki he motu’a ni.

Eiki Sea: M l . ‘Eiki N pele.

Lord Tu’iha’angana: M l Sea. Tapu mo e Feitu’u na Sea pea tapu mo e Hou’eiki ‘o e Fale Alea ‘o Tonga. Ko e ki’i fakahoha’a p eni ia Sea ko e, nounou ko e m tu’a p na’e hoha’a mai fekau’aki mo e f me’a’aki mahu’inga ‘aneafi. Pea ‘osi ‘a e taimí ia ‘oku lolotonga me’a ‘a e ‘Eiki Minisit Ng ue mo e Toutai fekau’aki mo e to e fakamatala ki he ika p ko e h ‘oku, na’e, ‘oku tu’uaki fakatau he m keti. Pea nau toki fakahoha’a p ki he ‘Eiki Minisit ‘aneuhu pea ne peh na’e lahi mo’oni p na’e lahi ‘a e fetu’utaki telefoni ange ‘o fekau’aki mo e me’a ni he na’e motu ‘ene fakamatala.

Pea na’a ne fakama’ala’ala p ki he kakai ko ia ka ‘oku ou tui ‘oku ‘i ai mo e kakai tokolahi ‘oku nau fie fanongo mai ki he fakamatala ‘a e Minisit Toutai he ‘oku ou tui ‘oku fekau’aki eni mahalo ko e me’a fo’ou eni ko e afe mahalo ko e me’a nounou ko u ma’u ki ai ko e afe eni ‘a e vaka muli ‘o fakahifo heni. Pea ‘oku ou tui p ke ne fakamatala mo ia ki he, ko ‘eku kole p ki he Minisit ko u tui p ‘e loto fiem lie ki ai ke ne fakamatala mai mu’a ‘a e me’a mahu’inga fekau’aki mo e toutai ko iá mo e hokohoko ki he kaha’u. He ko u tui ko e kamata eni ‘a e ng ue ko ‘a e Pule’anga pea ko eni ‘oku malava ke afe, afe’i mai ‘ vaka muli ke fakahifo mo fakatau atu ‘enau toutai. Ko e kole p ha ki’i miniti ‘e taha p ua ki he Minisit ke faka’osi ‘ene me’á mahu’inga’ia mai ‘a e kakai he fakamatala ko ia ‘aneafi. M l .

‘Eiki Minisit Polisi: Sea ...

‘Eiki Sea: ‘Eiki Minisit Polisi.

‘Eiki Minisit Polisi: Sea ki’i s koni p .

‘Eiki Sea: P ‘osi p kae me’a mai ‘a e ‘Eiki Minisit Toutai.

‘Eiki Minisit Polisi: M l ‘aupito ‘Eiki Sea. Ko ‘eku fie tu’u hake p ‘a’aku ia ‘o fakam l ki he ‘Eiki N pele fika ua ‘o Ha’apai he’ene fakam l ‘ia ‘a e Potung ue Polisi ng ue vave ko eni ‘o solova ‘a e faingata’a ko eni na’a ne hanga ‘o l pooti mai ‘a e kaiha’a na’e hoko ki he f mili ko ia e faifekau. Pea ko u fakam l p ko e manatu’i foki ko e potung ue ‘a e motu’a ni ‘oku ki’i t palasia mai he ngaahi taimi mai ko eni ‘i he ngaahi me’a ‘oku ngali t nounou. Ka ko e, pau p foki ke fa’ahi ua he taimi ‘e taha ‘oku ‘i ai ‘a e ki’i t nounou ‘i ai e taimi ‘e taha ‘oku lava p e fatongia. Ko e anga p ia ‘a e faifatongia ka ‘oku ‘ikai ke ‘i ai ha pehé ni ia ‘oku, kuo tuku ha lelei kae fai ha kovi. Ko e lelei tahá ‘oku fai fiem lie p ‘a e potung ue ke mou hanga p ‘o sivilivi e me’a kotoa. Talamai p me’a ‘oku kovi mo e me’a ‘oku lelei kae fai ha feinga ki he me’a ko ia ‘e ala lava. Ko ia p Sea m l .

‘Eiki Sea: M l ‘aupito ‘e ‘Eiki Minisit pea m l e faifatongia. ‘Eiki Minisit Toutai.

Polokalama fo’ou Pule’anga ki he me’atokoni mo’uilelei ma’a e fonua

‘Eiki Minisit Toutai: Fakatapu atu ki he ‘Eiki Sea ‘o e Fale Alea. Fakatapu atu ki he ‘Eiki Pal mia mo e Hou’eiki Minisit ‘o e Kapineta. Fakatapu ki he Hou’eiki Fakafofonga ‘o e Hou’eiki N pele peh foki ki he Hou’eiki Fakafofonga ‘o e Kakai kae ‘at ke fakakakato atu ‘a e ki’i fakamatala na’e fakahoko ko ia ‘aneafi.

Ko e fokotu'utu'u eni 'a e Potung ue Toutai pea mo e kau toutai, kau toutai ko ia 'oku nau 'i he Kosilio 'a e Toutai ke fakahoko ha tokoni ki he fonua 'aki 'a e feinga ke to e lahi ange 'a e ma'u mai ko ia 'a e me'atokoni mei 'a e seni tautaut fito ki he ika. Koe'uhí ke lava 'o fakatau atu 'io ke to e lahi ange pea lava 'o fakatau atu 'i ha totongi 'oku to e ma'ulalo ange 'o faingofua ki he k'inga ke nau hanga 'o fakatau 'o ma'u me'atokoni mei ai.

'A ia ko e taumu'a ke tokoni ki hono fakafepaki'i ko ia 'o e ngaahi mahaki ko ia 'oku 'ikai ke pipihí. Pea ko e tokoni ia he 'oku fu'u mahu'inga 'aupito mo fiema'u 'a e me'atokoni mei tahi ke tokoni ki hotau kainga 'i he tafa'aki ko eni ke ma'u 'a e tu'unga mo'ui lelei 'oku toe lelei ange.

Toni ika 'e 5 ke fakatau atu ma'a e kakai

Pea ko e vaka toutai eni mei muli pea kuo 'osi h' fakah' mai ke laiseni ke h' mai ke kau ki he toutai 'i Tonga ni. Pea ko e taha p' 'a e 'uhinga lahi ko ia na'e fakah' mai 'a e vaka ko eni koe'uhí ke fiema'u ke hanga he vaka ko eni 'o fakahifo mai. Ko 'ene tau mai p' 'a e vaká hili 'ene toutai 'ene folau toutai kotokotoa p' ko e tau mai p' ki uafú te ne fakahifo mai 'a e toni ika 'e nima. Pea 'e fakatau atu ia te ne fakatau mai leva 'a e toni ika 'e nima ko ia ki he Potung ue Toutai. Pea 'oku 'i ai p' fo'i pa'anga makehe p' ke fakatau'aki 'a e ika ko ia.

Pea fakatau atu leva he 'e he kau toutai pea mo e potung ue 'i he totongi ma'ulalo he 'ikai ke a'u ki he pa'anga 'e 10. Koe'uhí ke faingofua ke, hono fakatau ko ia he'etau k'inga 'o ma'u me'atokoni mei ai. Pea ko 'ene kamata eni ko e 'ahi'ahi eni. Ko e kamata eni pea ko e 'uluaki folau toutai eni 'a e vaka kuo foki mai pea kuo 'osi fakahifo e ika ko eni 'o fai e ng'ue ki ai pea 'oku nau hanga leva 'o 'ahi'ahi 'o tesi 'a e founga ng'ue ko ení. Pea ko 'ene 'osi ko eni 'e lava leva ke toe fokotu'utu'u fakalelei ke to e lelei ange. Pea ko e taha e me'a 'oku faka'amu ki ai kapau 'e lele lelei eni he 'oku 'i ai mo e to e vaka 'e ono makehe 'o e kautaha ko ení 'i Tonga ni p' . Pea 'e fai 'a e fetu'utaki mo kinautolu na'a lava 'o fakahoko he ngaahi vaka ko ia 'a e founga tatau p' .

Pea ko e tu'unga ko 'oku 'i ai 'a e ika ko e tu'unga lelei taha p' ia 'oku 'i ai 'a e ika koe'uhí ko e lelei ko ia 'a e naunau 'oku ng'ue'aki 'i he ngaahi vaka ko ení. Pea 'oku ng'ue fakataha mo e kau toutai koe'uhí ko e fakangatangata p' ko 'a e ivi ko ia 'a e kau toutai. Ko e kau toutaí 'oku nau loto p' tau'at'ina p' kinautolu ki he totongi 'o 'enau ika he kuo pau p' ke totongi 'enau ngaahi fakamole p' 'a kinautolu taautaha pea to e ma'u p' mo 'enau tupu koe'uhí ke hokohoko atu e lele 'enau pisinisí. Ka 'i he taimi tatau p' 'oku loto taha 'oku nau loto taha mo e potung ue ke tokoni'i hotau k'inga 'i he tafa'aki ko ia fekau'aki pea mo e mo'ui lelei. Mahalo ko e ki'i fakamatata p' ia 'Eiki Sea pea kapau 'oku 'i ai ha fehu'i pea toe fakahoko mai p' .

'Eiki Sea: M l 'aupito 'Eiki Minisit . Ko e, ke mou ki'i me'a hifo p' ki he mou ki he 'asenita ko e taimi ke tau liliu 'o K' miti Kakato 'e hoko atu p' foki 'a e 6.11 he 'oku lolotonga fai e f' me'a'aki ki ai. Ka ko u kole atu p' mu'a ke h' ai 'a e fo'i lao fakaangaanga ko eni fika 19 he 'oku 'ikai ko ha fu'u lao l' l' a f' f' koe'uhí he 'oku mahu'inga ki he ng'ue 'a e Pule'angá koe'uhí ke hoko atu pea tau toki hoko atu.

Lord Nuku: Sea.

'Eiki Sea: 'Eiki N' pele.

Lord Nuku: Sea ko 'eku kole p 'a'aku ia koe'uhí ki he fo'i lao ko ena ko 'oku 'uhinga ko ke fakah ko he tohi tangi 'a eni ko 'i ho 'asenita. Ko u tui au ko e ki'i fo'i lao ia ko ia 'oku 'osi m hino ia Sea kapau 'e p loti'i ai p ia heni. *Oh* kapau ko ia kapau kuo 'osi tu'utu'uni ke tuku hifo ki lalo ka ko u 'uhinga ko e ki'i fo'i lao ko ia ko hono fakam hino'i p vaka toutai mo hono ngaahi mafai pea 'osi ia Sea.

'Eiki Sea: Sai p ke ng ue ki ai 'a e kau *Secretariat* te'eki ke 'omai ia. Ka ko e fo'i ko e fika nima 'e kau, 'e 'alu hifo ia ki he 6.12 koe'uhí ke alea'i fakataha. Ka ko e kole p koe'uhí ke 'osi e taha taha pea fakah mu'a e fika 19 koe'uhí ke hoko atu ai. Fakafofonga fika 13 ?

Tokanga ki ha uesia e kau toutai he polokalama fo'ou Pule'anga ki he ika

Veivosa Taka: Tapu mo e 'Eiki Sea tapu mo e Fale 'Eiki ni. Sea ko u ki'i fehu'i p au ki he Minisit Toutai 'i he fo'i founa fo'ou ko eni 'oku fakahoko p 'e u sia ai 'etau kau toutai p ko e lelei ange ki he kakai 'enau ma'u. He ko 'eku lave'i he motu'a ni 'ene me'a ko na'a ne fakahoko mai Sea ko e 'o fakangofua ke toutai 'i he potu tahi 'i Tonga ni 'a e vaka muli kae laiseni heni pea ne to'o mai ha toni 'e 300 pea nau mai 'o fakahifo e toni 'e nima heni pea 'oku ou, ko ha hang ha fo'i tila 'oku fakahoko pea nau 'alu nautolu ia ...

<002>

Taimi: 1040-1050

Veivosa Taka: ... pea mo e toni ko eni 'e 200 tupu. Ko e anga ia 'eku sió Sea. Ko e me'a lelei, 'oku 'ikai ke 'uhinga 'a e holó, 'e lava pe he kau toutai Tongá ni 'o holoki 'i lalo he pa'anga 'e 10. Ka ko 'eku lave'i 'a'aku 'e to e ha'u mo e 6, pea ko e me'a ia 'oku ou ki'i fehu'i aí, pe 'oku ... f me'a ko 'oku lelei angé. Pea 'oku ou tui ko 'eku fehu'i pe ia ki he 'Eiki Minisit . M l Sea.

'Eiki Sea: 'Eiki Minisit Toutai.

T lalo toutai he fonua & si'isi'i 'aupito ma'u me'atokoni mei tahi

'Eiki Minisit Toutai: M l 'aupito Sea. 'A ia ko e ki'i tali pe ki he fehu'í. 'Io. Ko e tu'unga 'oku 'i ai 'a e toutai 'i he 'aho ni 'oku t lalo 'aupito 'a e toutai pea 'oku si'isi'i 'aupito 'a e me'atokoni ko ia 'oku ma'u mei tahi 'e he kau toutai pea 'i he'ene peh 'oku 'uhinga ia 'oku mamafa ai 'a e totongi ko ia 'o e iká, pea 'oku 'ikai ke tukuaki'i ai 'a e kau toutai he 'oku pau pe foki ke totongi 'enau ngaahi fakamole pea to e ma'u pe mo 'enau tupu. Pea 'ikai ke ngata aí ko e si'isi'i 'a e iká 'oku 'i ai mo e kau fakam keti 'oku ui ko e kau hali, pea 'oku nau to e fakatau 'e nautolu 'o to e fakatau atu ia 'i he totongi 'oku to e fu'u mamafa ange. Pea 'oku ki'i faingata'a leva ki he k ingá ke nau hanga 'o lava 'o ... 'ikai faingofua ia ki he k ingá ke nau fakatau 'a e iká.

Ko e tu'unga ko 'oku 'i ai 'a e 'u vaka toutai ko eni ko e h mai 'a e vaka toutai kotoa p 'oku totongi laiseni fakataua ki he lahi 'o e ika ko ia 'oku ne hanga ko ia 'o ma'u mei hotau kongahí, pea 'oku 'ikai ko e totongi laiseni p , 'oku ai mo e totongi 'e taha, 'oku fekau'aki ia mo e lahi ko ia 'o e iká 'a eni ko 'oku ... pea 'i he taimi tataua pe, ko e taha eni ko 'a e ... 'uhí ko e vaka fo'ou eni, ko e taha eni ko 'uhinga ko 'oku ... p ko e *condition* 'o e tukuange ko ki ai e laiseni koe'uhí ke lava 'o tuku mai 'a e ika ko eni 'uhí ke fakahifo 'o fakatau ma'ama'a atu 'i Tongá ni. Pea ko 'ene tu'u ko iá ko e kautahá ia 'oku mole aí, ka koe'uhí ko 'enau fiema'u ko ia ke nau toutai

ko hotau konga tahi kuo pau pe ke fai leva e feloto'aki ko ia 'enau fiefia p ke fakahoko pe e me'a ko ia, koe'uhí ko 'enau 'ilo ko 'a e fiema'u lahi ko ia ke fai e tokoni ko ia ki he tu'unga fakamo'ui lelei ko ia 'a hotau k ingá, pea 'oku nau loto pe ki ai ke kamata he vaka p ko eni 'e taha ko eni pea ko e lele 'ahi'ahi eni 'a e ng ué ki aí.

'Eiki Sea: 'Eiki N pele.

Lord Tu'ilakepa: Tapu pe pea mo e Feitu'u na 'Eiki Sea, pea kole pe Sea ke u h fanga pea fakamalumu atu he fakatapu kuo 'osi fai he Feitu'u na. Na'u peh te u lave ai 'anaí i he K miti Kakató, ka ko u tu'u hake au 'Eiki Sea, 'oku 'ikai ke ongo lelei e fo'i s tesi 'oku me'a mai he 'Eiki Minisit 'oku mole 'a e kautahá. 'Oku loi e fo'i me'a ko ia. Ka lele mai ha vaka toni 'e 40 ki heni, pea fakahifo ha toni 'e 5 ki heni ko e toni 'e 35 ka 'alu ki Fisi 'oku fiha ia? Feitu'u na 'Eiki Sea. Ko e ki'i puha 'e 14 'oku 'ave he ki'i vaka si'isi'i heni 'oku mei ma'u ai 'ene 3 mano US Sea.

'Eiki Minisit Toutai: Sea ka u ki'i fakatonutonu atu mu'a.

Lord Tu'ilakepa: Ki'i puha 14. ...(kovi e ongo)...

'Eiki Sea: Fakatonutonu mai Minisit . 'Eiki N pele Me'a mai 'Eiki Minisit .

Lord Tu'ilakepa: ... 'oku fakamamahi he 'oku fanongo mai 'a e kau toutai he fonua ni. Ki'i toni 'e 5. Ki'i faka'osi atu ai leva pea tuku atu leva ki he Feitu'u na ke ke

'Eiki Sea: Fakatonutonu.

'Eiki Minisit Toutai: Kae ki'i fakatonutonu atu pe 'Eiki N pele. Ko e 'uhinga ko ki he molé, koe'uhí ko e tu'u 'a e ika ko ia 'oku nau fakatau atú, 'oku 'ikai ke ma'ulalo hifo ia he \$10. 'A 'enau fakatau atu e ika ko ia. Ka 'oku nau loto ke tukuhifo 'o fakatau mai kia kitautolu 'i he totongi 'oku ma'ulalo ange. Ko e 'uhinga ia 'eku fakahoko atu ko , peh atu ko ki he molé.

'Eiki Sea: 'Eiki N pele me'a mai.

Lord Tu'ilakepa: Sea 'oku lahi 'emau hanga 'o ... mea'i he kau Fakafofongá pea mea'i he Hou'eikí pea lave'i he motu'a ni, 'oku 'ikai te tau fakapapau'i ko e h e ika te nau fakatau heni. Kau 'atu hono mo'oní 'Eiki Sea. Kuo u 'osi fai hono faka'eke'eke e vaka Siaina eni 'e 3 'oku 'i heni. Na'e 2 pe, ka kuo u 'ohovale he'eku 'alu atu 'aneafí, kuo 3 e vaká. Ko 'enau ... m hina 'e 1 meimei... 'a ia ko 'enau tu'u he taimi ni te nau 'omai e toni 'e 120 'i he meimei m hina 'e 1. Fo'i vaka 'e 3 ko eni. Pea ko e *supply* ko 'a nautolu ki Fisi 'Eiki Sea, pa'anga lahi fakamanavah . Ko e me'a ia ko 'oku totonu ke mea'i he kakai e fonuá, ko e vaka 'e 1 ko eni 'oku h mai ko eni, toe e vaka 'e 5 pe 6 hang ko e me'a 'a e 'Eiki Minisit , ko e ngaahi fu'u toni lalahi ...(kovi e ongo)... ko e ki'i toni si'isi'i. Ai e vaka ia 'e taha na'e folau, lahi e ika ia 'oku fiema'ú. Ai e ika ia 'oku nau peh ko e ika l kolo. 'A ia 'oku kau ai e mahimahi, ko e ... laku ia ki tahi. Meimei a'u ia ki he toni 'e 4, kae fakaheka e ika ko 'oku fu'u fiema'u vivili 'Eiki Sea, pa'anga lelei. 'Oku tau manavasi'i na'a 'omai e ika ia ko ia 'o fakatau heni ka 'e 'ikai mole e kautaha ko eni 'Eiki Sea. Ko 'enau molé 'o kapau te nau mai pe 'o toutai, 'o mai 'o nofo p 'i Tongá ni. 'Io 'e mole, ka ko e mai 'o 'omai e ki'i toni 'e 5 kae 'ave e toni 'e 35. Fakafuofua, kuo u 'ai atu ki he Feitu'u na ke ke ... to e

sai ange ho‘o fiká. ‘E lau miliona ‘e ma‘u he kautaha ko ení he ki‘i me‘a ko eni ‘oku ‘omai ‘o hua‘i mai ki Tongá ni ‘Eiki Sea. Ko e fa‘ahinga fakapoto‘i eni ‘a e fo‘i lao na‘a tau ‘osi kole pea fai mai ai ‘a e laka ‘a e fonua ni, ‘o kole ke ta‘ofi ke l sisita ha vaka muli fakataha mo ha taha Tonga ‘Eiki Sea.

‘Eiki Minisit Toutai: ‘Eiki Sea, kole atu ke u to e ki‘i tokoni atu pe ki he ...

Lord Tu‘ilakepa: ‘Oku ou kole atu ‘Eiki Minisit ke to e liliu e founzá, na‘a to e h mai e kau toutai ... fu‘u lahi e tangí he Fale ni.

‘Eiki Sea: Me‘a mai ‘Eiki Minisit .

H mai ngaahi vaka toutai mei muli ko e ‘ikai ha’atau vaka toutai

‘Eiki Minisit Toutai: ‘Io. Ko e ki‘i fakahoko atu pe ke mea‘i he Fale ‘Eikí, ko e ‘uhinga e ha‘u e ‘u vaka ko ení he ‘oku ‘ikai ke tau ma‘u ‘e tautolu ha ‘u vaka toutai ke ‘o toutai mai e ika ko ení. Ko e ika ko ení ‘oku nau fefononga‘aki mei he kongá tahi ki he kongá tahi. ‘Alu heni. Kapau he ‘ikai ke toutai‘i e ika ko ení, ‘e toutai‘i ia he ngaahi vaka mulí ‘i he ngaahi kongá tahi kehe mo kinautolu ... ko ‘etau hoko ko eni e fakatahá he taimi ni, ‘oku lahi ‘aupito e ‘u vaka ‘i tu‘a ‘i hotau kongá tahi fakafonua, tafa‘aki ko ia ki he Sauté pe ko e *high seas* ‘oku nau toutai‘i pe mei ai ‘a e ika tatau pe. Ka koe‘uhí ko e tu‘unga ko t lalo ko kuo a‘u ki ai e toutai‘i he taimi ni, fakanagatangata pe ‘a e ngaahi vaka toutai ko ia ‘oku ma‘u ‘e hotau k ingá. Pea ‘i he ‘ene peh , kuo pau pe ke toutai‘i ‘a e ika ko eni ke ma‘u mei ai ha lelei ...(kovi e ongo)...

‘Eiki Sea: Hou‘eiki, fehu‘i mai ‘Eiki Pal mia.

‘Eiki Pal mia: Kole pe ke u ki‘i fehu‘i ange ki ai.

‘Eiki Sea: Pe‘i me‘a mai.

Tokanga p ‘oku malava kau toutai Tonga ke feau fiema’u ika e fonua

‘Eiki Pal mia: To e ki‘i fakamahino mai mu‘a, ‘oku lava ‘e he‘etau kau toutai ke nau ‘omai ‘a e ika ko ke fafanga ‘aki e fonua ni? Me‘a ko ‘oku mou faka‘amu ki aí? ‘Oku lava ‘e he kau toutai ‘a Tongá ni ke ne fai ‘á e fo‘i ng ue ko íá?

‘Ika malava ke feau fiema’u me‘akai mei tahi e fonua

‘Eiki Minisit Toutai: Ko e tali ki aí ‘oku ‘ikai. Ko e tu‘unga he taimi ni ‘oku ‘ikai ke nau lava ‘o ‘omai ‘a e lahi ko ia ‘a e ika ko ia ‘oku lahi ko ia hang ko e toni ‘e 5 ko ení ‘oku ‘ikai ke nau lava ‘o ma‘u mai ai. Pea ‘oku ‘ikai ke nau lava ‘o toutai‘i, hang ko ‘eku fakamatala ‘anenaí, ‘a e ika ko ia ‘oku nau ‘i hotau kongá tahi fonua. Pea kapau he ‘ikai ke tau hanga ‘o toutai‘i pe ko e h ha me‘a te tau ma‘u ha lelei mei ai, ‘e kei toutai‘i pe ‘a e ika tatau pe

‘Eiki Sea: Hou‘eiki mou ki‘i me‘a hifo ki lalo.

Lord Tu‘ilakepa: Sea kuo u kole mu‘a ke tukuhifo mu‘a ki he K miti Kakató.

‘Eiki Sea: Mou me‘a hifo. Me‘a hifo. Koe‘uhí ko e 6.11, ‘oku fekau‘aki mo e me‘a ko ení. Tau liliu ‘o K miti Kakato kae hoko atu homou feme‘a‘akí. M 1 .

Na‘e liliu leva ‘a e Falé ‘o K miti Kakato.

Sea K miti Kakato: Mou k taki Hou‘eiki ‘o ki‘i fakama‘ama‘a atu. Tapu ki he ‘Eiki Pal mia ‘o Tonga, kae ‘uma‘ e Tokoni Pal miá, kau Minisit e Kapinetí. Fakatapu ki he kau Hou‘eiki N pele ‘a ‘Ene ‘Afió, fakatapu foki ki he Hou‘eiki Fakafofonga e Kakaí. Fakamalmalu atu he ngaahi tala faka‘apa‘apa kuo ‘osi aofaki he Sea e Fale Aleá. Hou‘eiki m 1 mu‘a ho‘omou kei fakalaum lie lelei ki he pongipongi ni. Lave‘i he motu‘a ni, mo‘ui e Fale ni, pea tuku mu‘a ke u ‘oatu ‘eku ki‘i me‘atokoni faka‘ahó, ke tau ‘inasi ai ka hoko ko ha ki‘i huluhulu ia ki he ‘etau kaveinga ko ení he ‘oku lave‘i he motu‘a ni ‘oku sopusopu e Fale ni. Fealea‘aki mo e ‘Eikí ‘i he me‘a kotoa pe pea te ne fakahinohino‘i koe ‘i ha ngaahi me‘a ‘oku leleí. ‘O ka ke ka tokoto hifo ‘i he ...

<003>

Taimi: 1050-1100

Sea K miti Kakao:Tokoto hifo ki he ‘Eikí, koe‘uhí ke ne tokanga‘i koe ‘i ho‘o mohe. Pea ‘oka tu‘u hake ‘i he pongipongi, tuku ke fonu ho lotó ‘i he fakafeta‘i ki he ‘Otua. ‘O kapau te ke fai ‘eni, tene hiki hake koe ‘i he ‘aho faka‘osi.

Hou‘eiki! Ko e ki‘i me‘atokoni faka‘aho p ia ke mou me‘a ki ai he ko e tokoni ofi ia ki he ‘etau ngaahi fuafatongia ‘i he ‘aho ni ‘o fakahokohoko atu. Tau kamata mu‘a, tau hoko atu p ‘i he‘etau ‘Asenita. 6.1.1 Mou feme‘a‘aki mai ai, ko u tui ko e Minisit Toutai na‘e kei me‘a mai ai pea tupu mei he‘etau ‘osi ‘etau taimi, pea ko e ‘uhinga ia na‘a tau ki‘i motuhia ai ‘etau ngaahi fakamatala. Ka ke me‘a mai koe Hou‘eiki N pele Fika 2. Ko u lave‘i atu ko e h ‘a e me‘a..

Lord Tu‘ilakepa: Ko au na‘a ku foaki atu hoku taimi ‘aneafi.

Sea K miti Kakato: Fakamolemole ‘Eiki N pele me‘a mai koe.

Lord Tu‘ilakepa: Kau atu foki ki he Feitu‘u na ke ke ...‘oku mau fakaongoongo atu p koe‘uhí ‘oku lahi ‘a e fakatonutonú pea mo e tokoni. Kaikehe Sea, ‘oku ou faka‘osi‘osi ‘eku ki‘i me‘a ‘oku ou fie lave atu ki ai Sea. ‘Oku fakaoli ‘ene toe hoko ‘a e ki‘i me‘a ko ‘anenai ko ‘a e Minisit ki he Toutai ‘o fel ve‘i ko mo e ‘u vaka ko eni ‘Eiki Sea. ‘Oku ou tui ‘e to e ongo‘i lahi ‘e he ni‘ihi ‘a e Tohi tangi ko eni. ‘Ikai ha taha ia Sea, te nau ta‘efakam l ‘ia‘i ‘o kapau ‘e to e ma‘ama‘a ‘a e iká Sea. He ko e me‘a ia ‘oku totonu ke fai ‘e he ni‘ihi ‘o e kau toutaí, he ‘oku ‘i ai ‘a e ‘ofa ‘oku fai ‘e he Pule‘angá ‘o tuku hifo ‘a e loló. ‘Oku ‘i ai ‘a e ki‘i totongi makehe ia ki he loló ‘a e ngaahi vaka toutai ko eni Sea. Pea ‘oku si‘i lele atu leva ‘a e m tu‘a meimei ha uike, ko e vave taha p ‘i he uike ‘e taha ka ‘ikai ko e uike ‘e ua pea to e ki‘i a‘u ‘o m hina ‘e taha ‘Eiki Sea.

‘Eiki Sea, ko e me‘a ko ‘oku hang ‘oku ou to e ki‘i faingata‘a‘ia kiate au ia mahalo ko e fanongo ‘a e ni‘ihi ko eni, ko e teu ko ke mai ‘a e vaka ko eni ‘o fakahifo ‘a e fo‘i toni p ‘e 5 ma‘a

Tonga. 'A ia ko 'etau peh kapau ko e vaka 'e onó, 'a ia ko e fo'i toni ia 'e ...'a ia ko e lele mai 'a e vaka ko 'o fakahifo ko e fo'i toni ia 'e 30. 'A ia 'e lele mai 'a e vaka ko 'o fakahifo 'ene toni 'e 5 fakafuofua pea 'alu 'o fai 'ene toutai. Kuo tau peh , hang ko e me'a na'a ku lave ki ai ka toni 'e 40. Ko e fo'i toni 'e 35 ia 'e *export* ia Sea. 'E kau ia 'i hono *export*, ko e pa'anga ko ia 'e ha'u p ia ki h ...ko e pa'anga lahi 'aupito ia Sea. Pea 'oku fu'u fiema'ua 'aupito, 'aupito 'a e iká ia.

Ko e me'a 'oku ou tui hang ko e me'a 'oku me'a ki ai 'a e 'Eiki Minisit . Ko e pa'anga ko eni na'e vahe 'e he Minisit Pa'anga ko e 2 kilu 'oku lolotonga foaki 'a e ngaahi pa'anga ko ia ki he ni'ihi p 'i Tonga ni 'oku fiema'u ke 'ai hano vaka toutai. Pea 'oku lolotonga ng ue 'a e kakai ki ai. 'Oku 'i ai 'a e vaka 'e taha 'oku teuteu ke ha'u pea mei Nu'usila, ko e vaka fute 'e 40 ko e vaka 'o e ki'i motu'a Tonga 'Eiki Sea. 'Oku fe'unga mo e 5mano tupu 'e tau mai 'a e ki'i vaka ko ia ki Tonga ni ko e lele 'i he founa ng ue ko eni 'Eiki Sea. Ko e Toutai. Ko e kole p 'Eiki Minisit Pa'anga na'a lava ke fakanaunau 'a e fanga ki'i vaka peh , ke feau 'a e fiema'u 'o hang ko e me'a 'oku ke me'a ki ai. To e 'oange ha s niti ke fakanaunau 'aki he ko u tui ko e me'a ko 'oku fiema'ú ke fakanaunau 'a e fanga ki'i vaka ko ia, ke nau lava 'o puke 'aki 'a e ika ko 'oku fiema'u hang ko e me'a ko ia 'oku ke me'a ki ai.

'Oku ou lave'i p Sea, mahalo ko e valú 'oku me'a ki ai 'a e 'Eiki Minisit pea kapau 'oku 'ikai 'oku 'i ai 'a e fa'ahinga ika 'e taha ko e *blue nose* ko p ko e h 'a e hingoa 'o e kalasi ika ko ia. Ko e ika ko ia 'oku 'alu 'o pa'anga 'e 34 'i Nu'usila ki he kilo. Ka 'oku ui foki 'e he ni'ihi 'o e kau toutai heni ko e valu vai ko , (h fanga he fakatapu) 'Eiki Sea. Ka 'oku mahu'inga 'aupito 'a e fa'ahinga ika ko ia Sea. Pea 'oku kau ia 'i he me'a 'oku 'alu ki ai 'a e toutai 'o kapau 'oku ha'u ha vaka 'o fua ko e ha 'a e lahi mo e mamafa 'a e fo'i ika 'Eiki Sea. He 'oku tau 'amanaki p 'Eiki Minisit 'e to e ki'i fakapotopoto ange mu'a fakamolemole ko e 'uhinga ia ko na'e loto ai 'a e kau toutai ke 'oua 'e 'ai 'a e lao na'e fokotu'u mai 'i he ngaahi 'aho kuo tau situ'a mei ai, ke 'i ai ha Tonga te ne lava 'o l sisita ha vaka muli ke nau mai ke nau mai 'o toutai. Koe'uhí ko e ta'au ko ia 'Eiki Sea, 'oku 'osi mea'i p ia 'e he kakai 'o e fonuá, 'oku 'ikai (tapu ange mo e si'i kau Toutai) 'oku peh 'oku nau faha (h fanga he fakatapu). 'Oku nau mea'i lelei 'a e me'a ko 'oku nau fai 'Eiki Sea, he 'oku fakaako'i ai 'enau f nau mo fai ai 'enau misinale, 'oku fai ai 'a e ...ngaahi me'a ngafa fatongia kotoa ke tokoni ki he tu'unga faka'ikonomika 'o e fonua ni 'Eiki Sea.

'Eiki Minisit Mo'ui: Sea, ko e ki'i kole p ki he Fakaafongia N pele p 'e lava ke u ki'i tokoni atu.

Sea K miti Kakato: Ko e tokoni eni mei he Minisit Mo'ui. Me'a mai Minisit !

'Eiki Minisit Mo'ui: Tapu pea mo e Feitu'u na Sea, pea tapu ki he Hou'eiki M mipa 'o e K miti Kakato. Sea, ko e tu'u hake 'a e motu'a ni ia 'oku 'ikai ko ha motu'a toutai. Pea ko e anga 'eku fanongo p 'a'aku Sea, ki he feme'a'akí pea ko e anga p eni ia 'eku fakakaukau Sea.

'Oku 'i ai 'a e me'a mahu'inga na'a ku to'o Sea, 'i he fehu'i 'a e 'Eiki Pal mia ki he Minisit ko eni 'o e toutai. 'Oku lava 'e he kau toutai fakalotofonua 'o ma'u 'a e fiema'u 'a e kakai? Pea ko e tali 'oku 'ikai. Ko 'eku 'uhinga Sea, tau fakat t p . Kapau 'oku fiema'u ha toni 'e 25 ke ne solova 'a e fiema'u 'a e kakai? Ko e toni p 'e 15 'oku lava 'e he kau toutai fakalotofonuá 'o

‘omaí. ‘Oku ‘i ai leva ‘a e toni ia ‘e 10 ika ‘oku nau lolotonga t t ‘i tahi. Pea na’a ku fanongo ki he fakamalanga ‘a e ‘Eiki Minisit Toutai, ‘oku ‘i ai ‘a e me’a ia ko e *fish migration*. ‘Oku ‘ikai ke nofo ‘a e iká ia ‘i ha fo’i feitu’u ‘o talitali ke ‘alu ange ‘a e kau toutai ‘o toutai’í. ‘Oku nau mavahe mei Tonga ni ki Fisi. ‘A ia ko ‘eku ongo’í Sea, kapau ‘oku ‘ikai ke tau ma’u ‘a e Toutai ‘i heni ke tuku mai ke ma’u mo’ui ‘a e kakai ‘o e fonua ni. ‘E ma’u ia ‘i Fisi p ko Ha’amoia p ko Pagopago. He ‘oku ‘ikai ko e iká ia ko ha fu’u mango nofo p ai ‘o polo’uto pea tau toki ‘o toli mai ‘oku ‘i ai ‘a e *fish migration*. Ko e fo’i ‘uhinga ia ..

Sea K miti Kakato: ‘Eiki Minisit !

‘Eiki Minisit Mo’ui: Kapau he ‘ikai ke tau toutai’i pea kapau ko e founa eni kuo fokotu’utu’u ‘a e Potung ue ke toutai’i ke ma’u ...

Sea K miti Kakato: ‘Eiki Minisit ! Kuo mea’i lelei ‘e he Hou’eiki N pele ho’o tokoni.

‘Eiki Minisit Mo’ui: Ko e fakakaukau pSea.

Sea K miti Kakato: ‘Eiki Minisit ! Te u tuku atu p ha taimi ke ke malanga ai.

‘Eiki Minisit Mo’ui: He ‘oku ‘uhinga lelei p Sea.

Sea K miti Kakato: ‘E toki ‘oatu p hao taimi ke ke toki malanga ai.

‘Eiki Minisit Mo’ui: Ko ‘eku fie tokoni p Sea, pea m l ‘a e ma’u faingamalie pea ko u tui ‘oku ma’ala’ala atu

Lord Tu’ilakepa: Sea ‘oku ‘ikai ha taha ia ‘i Fale ni te ne ta’emea’i e me’a ‘oku ke me’a ki ai. ‘I ai fanga ki’i faiva he k tuni fa’a sio ai e kau leka ‘alu e ‘au ‘alu e fonu ia ‘o vilo ‘i m mani. Fanga ki’i me’a ia ‘oku ‘ilo;u ‘e he kau leka lelei he ta’au e ‘alu Sea. ‘Oku mo’oni ‘a e me’a ‘oku me’a ki ai...

‘Eiki Minisit Mo’ui: Sea, fakatonutonu ‘oku mahu’inga ia ke mea’i ‘e he Hou’eiki ‘o e Fale ni mo e fonuá ‘oku ‘ikai ko e kau leká. M l Sea.

Sea K miti Kakato: M l . Hou’eiki N pele te ke tali ‘a e tokoni ‘a Vava’u 15?

S miu Vaipulu: Ko ‘eku ‘uhinga au Sea, m l Sea pea tapu mo e Feitu’u na mo e Hou’eiki K miti. Na’a ku ‘uhinga au ia ha’aku taimi kae sai ai leva kapau ‘e kovi p ...

Sea K miti Kakato: Sai! Me’a mai koe.

Kole ki he Pule’anga ke fakanaunau ngaahi vaka toutai fakalotofonua

Lord Tu’ilakepa: Ka u faka’osi atu au ia he ‘e ki’i nounou pea toki ‘oange ha taimi ‘a e Fakafofonga 15. Kapau ‘oku peh ‘Eiki Sea, ko e me’a ‘oku ou kole atu ‘Eiki Minisit Mo’ui ko eni ko e Minisit Pa’anga fakanaunau mu’a, fakanaunau mu’a ‘a e ‘u vaka ko ‘oku ‘omaí ‘e he m tu’a Tonga, ke lelei mo fe’unga toe ‘oange ha silini mavahe mei he 2 kilu ki hono fakanaunau ‘aki.

Sea K miti Kakato: ‘Eiki Minisit !

‘Eiki Minisit Mo’ui: Ko u poupou au ki he me’a

Sea K miti Kakato: ‘Eiki Minisit kataki fakamolemole he ‘oku laum lie lelei ki ai ‘a e Hou’eiki N pele ke ke tokoni. Me’a mai Minisitá?

‘Eiki Minisit Mo’ui: Sekoni pe ‘e taha. M 1 . ‘Oku mahino p ‘oku ou poupou ki he me’a ko eni ‘a e ‘Eiki N pele ko eni Fika 2 mei Vava’u. Ka ko e *long term* ia ko e palani 1 loá ia Sea. Pea kapau ‘e lava ‘e he ki’i palani nuonou ko eni ‘a e Potung ue ke ‘omai ha ki’i toni ika ke tokoni ki he mo’uilelei kae fai ‘a e fo’i fakakaukau ko , ko u tui ko e me’a lelei p Sea.

Lord Tu’ilakepa: Sea, ke u faka’osi he kuo mei ‘osi ‘a e taimi Sea.

Sea K miti Kakato: Me’a mai.

Lord Tu’ilakepa: Ko e me’a e taha. Fakapapau’i mai ange Hou’eiki Pule’anga. Kapau ‘oku fiema’u ke mo’uilelei h ‘a e me’a ‘oku ‘ikai ke tau hanga ai ‘o toutai’i ‘a e tofua’ ? Mou me’a mai ange he ko hono mo’oni ‘oku tamate’i ‘e Siapani ‘a e meimei tofua’a ‘e laui afe he ta’u. Ko e h ‘a e me’a ‘oku ‘ikai ke ‘omai ai ke si’i ‘ilo ai ‘a e kakai ‘o e fonua pea to e mo’uilelei ange pea ma’a ange ia. ‘Ikai ha lao ia ‘Eiki Sea ki he me’a ko eni ‘oku ‘ikai ke mo’oni ‘a e me’a ko ia.

Sea K miti Kakato: Tokoni mai ange ‘a e ‘Eiki Tokoni Pal mia ki ho’o me’á...

‘Eiki Tokoni Pal mia: Ki’i fakatontonu p Sea, ‘oku ‘i ai ‘a e lao fakam mani lahi pea ‘oku kau p ki ai ‘a Tonga ni ‘oku tapui ai ke tau toutai’i ‘a e tofua’ Sea. M 1 .

Lord Tu’ilakepa: Kuo u ‘osi ‘alu he fakataha ‘a e *APPU* na’e ‘ohake ‘a e me’a ko eni ko e fokotu’u ‘a e Fakafofonga Fika 15. ‘Oku te’eki tali ‘a e fo’i lao ko iá? ‘Oku mio’i holo ‘e Siapani ‘a e lao ko ia?

Sea K miti Kakato: Me’a mai ‘a e Fakafofonga 15.

S miu Vaipulu: Sea. Tapu mo e Feitu’u na. ‘Oku ‘i ai ‘a e lao ia ‘a Tonga ni na’e fokotu’u ia ‘e Taufa’ahau Tupou IV 1978 pea ‘oku kei tu’u p ke fakangata ‘a e toutai’i ‘o e tofua’ . Ko ia tau m 1 1 ‘o t Sea, ka tau toki hoko atu.

Sea K miti Kakato: Tau m 1 1 ai.

Lord Tu’ilakepa: Sea! Fai mo *amend* ‘a e lao ko ia.

(Na’e m 1 1 heni ‘a e Fale)

<004>

Taimi 1115-1130

S tini Le’o: Me’a mai ‘a e ‘Eiki Sea ‘o e K miti Kakato. (Veivosa Taka)

Sea K miti Kakato: ...(mate maika)... hoko atu ‘etau ...mou feme’a’aki mai ’i he’etau toutai’i pea mo ‘etau uafu. Ko ho’omou laum lie lelei p ki ai pea mou me’a mai. Me’a mai fika 2 ‘Eiki N pele ‘o Vava’u.

Lord Tu'ilakepa: 'Oku ou fakam l 'Eiki sea ka u faka'osi atu au 'Eiki Sea he 'oku ou tui 'Eiki Sea kapau 'e 'ohake h to e me'a ia, 'oku ou tui kae mahalo 'oku sai p ke 'ave ki he Pule'angá ke nau mea'i 'Eiki Sea.

Fakamahino 'ikai ha me'a 'e faingata'a ke malava tokoni'i kau toutai

'Eiki Sea ko e fo'i ongo ko na'a ku ma'u 'aneafi 'i he me'a mai 'a e 'Eiki Minisit 'oku ta'emahino ki he kaha'u p 'e ma'u h uafu ma'a e toutai 'Eiki Sea. Hou'eiki pule'anga ko e kole p ia kiate kimoutolu hou'eiki pule'anga he 'ikai ke mou lava, 'oku lava hano 'omai 'o hang ko ia ko e me'a 'a e 'Eiki Pal mia 'aneafi ke fai hano 'amend 'a e lao 'Eiki Sea 'i he tafa'aki ki he poate. Pea 'oange leva h fakangatangata mo ha tu'unga 'oku 'i ai 'a e toutai he 'oku 'osi langa ai 'a e ' fale ki he ngaahi *plus freezer* Sea ki he 'u fale ko eni 'oku 'i ai 'oku 'i he tafa'aki 'o e kosilio 'o oatu, kapau 'oku 'iai h ngaahi lisi 'i he 'elia ko ia, 'ave pea nau lisi 'i he tafa'aki ko eni 'a e kau toutai 'Eiki Sea, ke ma'u ai h t naki pa'anga 'a e kau toutai 'Eiki Sea.

'Eiki Sea 'oku 'ikai ke faingata'a eni 'Eiki Sea. 'Oku mou mea'i ko 'aefiafi na'e kole mai 'e he 'Eiki Pal mia ke me'a atu 'a e hou'eiki ki he paaka ko 'i heni 'Eiki Sea. 'Oku ou lave'i ko e konga ko eni...'oku ou 'alu atu 'aneuhu Sea, konga ko ki heni 'oku 'i ai 'a e...na'e foaki pea mo ma'a Pangopango Sea, kuo 'osi teke 'a e feitu'u ko ia 'o mahino mai kuo 'osi lava p 'e he 'Eiki Minisit Fonua ia 'o ngaahi 'a e feitu'u ko eni ko e paaka, pea 'oku ou tui mahalo 'oku 'ikai ke to e ma'u ia 'e Ha'amoá, k 'oku ma'u foki 'e he motu'a ni mei he taimi 'o Tupou IV 'o a'u mai ki heni, ko e fefoaki 'aki fakavaha'a fonua 'i he v 'o Tonga ni pea mo Pangopango. Kapau kuo lava ia 'e he 'Eiki Minisit 'o e 'aho ni, h me'a 'oku 'ikai ke lava ai 'o 'oange 'a e uafu 'i he founga 'oku mea'i lelei p 'e he Fale ni 'Eiki Sea ke 'omai ki he Fale ni 'Eiki Sea ke fai h feme'a'aki ki ai 'Eiki Sea. Pea 'oange leva.

'Eiki Minisit Fonua: 'Eiki Sea 'e tali 'e heN pele ke u ki'i tokoni 'Eiki Sea.

Sea K miti Kakato: Me'a mai koe 'e Minisit Fonua.

'Eiki Minisit Fonua: Sea 'oku kei ma'u p 'e Pangopango ia 'a 'enau lisi 'anautolu 'oku 'ikai ke mole ia 'Eiki Sea, m l ..

Sea K miti Kakato: M l .

Tokanga na'a 'oku ngali hala loto'api Pule'anga he kelekele 'a Pagopago

Lord Tu'ilakepa: Ko ia Sea, t ko 'oku kei ma'u p 'e Pagopago, h 'a e me'a 'oku mou halaloto'api ai 'i he 'api ko eni. 'Oku totonu ke faka'ilo 'a e Pule'anga, kuo fokotu'u 'a e ngaahi fu'u maka pea 'ai mo e efuefu 'o hang ko hano ki'i fakamaama 'aki 'a e funga maka, 'oku kau ia 'i he konga ko e hala loto'api, kapau 'oku 'i Pangopango, h 'a e me'a 'oku tau ala ai ki he konga 'a Pagopago 'Eiki Sea.

'Eiki Minisit Ngaahi Kautaha Pisinisi Pule'anga: 'Eiki Sea ki'i fakatonutonu atu p k taki.

Sea K miti Kakato: Me'a mai 'Eiki Minisit ...

Taukave Pule'anga ko e teuteu'i pe kelekele Pagopago ke faka'ofa'ofa

'Eiki Minisit Ngaahi Kautaha Pisinisi Pule'anga; Sea 'oku 'ikai ko ha'amaui hala loto'api ko 'emau hanga 'o teuteu'i 'a e ki'i kongā ko 'a Pangopango ke fiefia 'a e Pangopango 'i he 'enau fanongo mai 'oku hanga 'e he Pule'anga 'o teuteu'i lelei, m 1 .

Lord Tu'ilakepa: 'E 'Eiki Minisit Ngaahi Pisinisi, f f hotau ki'i feitu'u 'a Hofoa, 'ikai ke si'i 'ai 'o teuteu'i h ...'oku 'ikai ko e 'elia p ko ke teuteu'i, 'oku ki'i hang 'oku ki'i h hoatamaki fo'i teuteu'i pea mo e ki'i kau nofonofo mai 'Eiki Sea, kapau na'e 'i ai h to e fale lelei mai 'a e ni'ihi 'i he kakai ko ia, tau tui ta'etoeveiveiua 'Eiki Sea. Kae kehe 'Eiki Sea 'oku ou foki mai au 'Eiki Sea ki he 'etau uafu ke fakamolemole mu'a Pule'anga 'o mou tuku atu pea mou fai ki he fakapotopoto taha 'o hang ko e si'i tangi 'a e ni'ihi 'i he toutai, m 1 'a e ma'u faingam lie 'Eiki Sea.

Sea K miti Kakato: M 1 'Eiki N pele, me'a mai 'Eiki N pele fiika 1 'o Tongatapu.

Tokanga ke lisi ngaahi potu tahi fononga ai ika

Lord Vaea: M 1 Sea, pea m 1 'a e fakalaum lie 'a e Feitu'u na kae 'uma' 'a e K miti Kakato ...

<005>

Taimi: 1130-1140

Lord Vaea : ... Kakató. Ko e kaveinga foki, Sea, 'oku fai ki ai e feme'a'akí, ko e tohi tangi ko ia fekau'aki mo e uafu ki he kau toutaí. Pea 'oku h mai ai 'a e kupu 'e 4 he tohi tangi ko ení. Pea ko e 'uluaki kupú eni 'oku fekau'aki pea mo e fakatau'anga ika fakalotofonuá, pea mo e *processing factory*, 'uluaki ia. 'A eni kuo hoko ia ko e feitu'u 'oku 'i ai ko 'a e kava m lohi tapú, mo e ngaahi fale kuo langa aí. Pea ko e kupu hono 2, 'o e tohi tangi ko ení. Ke tuhu'i mai mu'a 'a e 'elia 'o e uafu toutaí. 'A ia na'e tokoni'i 'e he EU ki he uafú, 'o kamata ia mei he Uafu Kuini S lote, ki he Uafu F ua. 'A ia ko e me'a ia hono uá. Me'a hono tolú, he 'ikai ke u lava ki ai, ko e 'uhingá ko e tukuhau ia 'oku tukumai p ia ki he taulanga 'o e uafú pe ko e Poate 'o e Taulangá. Pea ko e me'a ko hono 4. He 'ikai p ke to e fai ha lave atu ki ai, ko e 'uhingá he na'e 'osi 'ave 'a e tohi ko ení ia ki he Pal mia, kae 'uma' foki 'a e Kapinetí.

Sea, 'oku 'i ai e tokanga lahi ki he tohi tangi ko ení, fekau'aki p pea mo e 'uluakí, pea mo e uafú. 'Oku mahino mai 'i he tohi tangi ko ení na'e hanga 'e he Pule'anga Fakatahataha 'o ngaahi 'a e uafu, kae tautautefito kia kinautolu ko ia 'o e toutaí. Pea 'i he kongā ko eni ki mui ni, kuo ma'u foki ia 'e he Poate Taulangá, pea ko e mafai ia 'oku 'i he Poate Taulangá ke nau lisi 'a e ngaahi feitu'u ko ení, ki ha kakai, pe ko ha ngaahi kautaha vaka, ke nau ng ue'aki 'a e uafú.

'Oku fai e tokanga lahí, koe'uhí ko e tangi ko ení, pe 'e kif hotau kakai? Ko e toutaí foki he ngaahi 'aho ni, 'oku mou mea'i p , Sea. 'Oku 'ikai ke toe nofo holo e toutaí ia 'i he m 'uto'utá. Ko e kongā lahi 'o e toutai lolotó ia 'oku fai ia kitu'a 'aupito, tautautefito ki he vaha'a ko ia 'o Nu'usila pea mo e Tonga ni. Vaha'a 'o Fisi pea mo Tonga ni, pea peh foki ki he vaha'a ko ia 'o 'Amelika Ha'amoā, pea peh ki Ha'amoā, pea peh foki ki Niué. Pea ko e ngaahi toutai loloto eni, Sea.

‘Oku fai e tokanga lahi ki ai, he ko e ‘uhingá, ne h ‘e toki hanga ‘e he Kapinetai ‘o vahe’i mavahe ‘a e Potung ue Toutai, pea mei he Potung ue ko Ngoue, Me’atokoni, kae ‘uma’ foki ‘a e Vaot t . Pea na’e ‘ave e toutaí, ko hono ‘uhingá, he na’e mahu’inga kehe ange ‘a e Potung ue Toutaí. Ka ‘oku h mai ‘i he tohi tangi ko ení, ‘oku fu’u mama’o ‘a e faka’amu mo e fakakaukau ko ia ‘a e Potung ue Toutaí, fekau’aki pea mo hotau kakaí. ‘I he hiki ko ia ‘a e Potung ue Toutaí, ne u faka’amu, Sea, ke hiki e Potung ue Toutai, ‘o taulanga ki Ha’apai. Ko e nofo’anga ia ‘o e iká. Kae hiki p ia mei loto koló, ki Sopa, ‘o nofo ai, ‘oku ‘ikai ke ‘i ai ha uafu ai, ‘oku ‘ikai ke lava ha fanga ki’i toutai ke nau a’u ki ai. M l pea mo e fanga ki’i fononga holo ki ‘Atat ., ke nau ‘ilo’i ai ‘oku ‘i ai e toutai.

‘I he’ene peh , Sea, ‘oku fai ai ‘a e faka’amu ko ení. Kapau ‘e lisi ‘e he Potung ue Toutaí ‘a e ngaahi vaká, kitu’a, ‘o hang ko eni ‘oku fai ki ai e feme’a’akí. Totonu ke mea’i ‘e he Potung ue Toutaí, ‘a e feitu’u ‘i he ‘oseni, pea mo hono ika. Pea lisi ‘a e feitu’u ko iá, ‘oku ‘ikai, hang ko e ngaahi ‘aho ni, ‘oku ‘omai p ‘a e fo’i lisí, ‘oku totongi tu’upau. Ko e h e fo’i lisí, pea ko ia p . Ka ‘oku totonu ke lisi ‘a e feitu’u pea mo e potu tahi, fakatatau ki he taimi ‘oku fononga ai ‘a e iká, pea mo e feitu’u ko iá.

Ko e ika lolotó, ‘oku nau hake mai he taimi ni, ‘o nau ha’u ki hotau potutahí. Pea ko ‘ene faai faai atu p ‘a e mafuli ‘a e momoko ia, kuo nau fononga kinautolu ki ha feitu’u kehe. Pea ‘oku mahu’inga leva ia ke hanga ‘e he Potung ue.

‘Eiki Minisit T naki Pa’anga H Mai: Sea ke u ki’i tokoni p ki he Hou’eiki.

Sea K miti Kakato : N pele, ko e fie tokoni eni. Me’a mai ‘Eiki Minisit .

Kole Pule’anga tukuange ng ue ke fakaakeake e toutai

‘Eiki Minisit T naki Pa’anga H Mai: Tapu mo e Seá, pea tapu mo e Hou’eiki K miti Kakató. ‘Eiki Sea, ko e ki’i fie tokoní p , ke hang ko e fakama’ala’ala ko kuo faí. Ko e ‘Eiki Minisit Toutaí, ko e mataotao ia he Pasifikí, pea mo m mani he toutaí. Pea ko hotau potutahi ni kuo ‘osi savea’i ‘o ‘ilo e iká mo hono me’á. Pea ko e fokotu’utu’u ko eni ‘a e Pule’angá, hang ko eni na’e me’a ki aí. Ko hono fakaakeake e toutaí. Kole atu p ke ‘omai ha faingam lie ki he Pule’angá ke fakahoko e ngaahi ng ue ko ení. M l .

Sea K miti Kakato : M l .

M teni Tapueluelu : Sea, fakamolemole mu’a ka u ki’i fakatonutonu atu mu’a e ‘ feme’a’akí, Sea, fakamolemole, ke tau fokifoki mai.

Sea K miti Kakato : Me’a mai.

M teni Tapueluelu : Tapu mo e Feitu’una, ‘Eiki Sea, pea peh ki he Hou’eiki e K miti Kakató. ‘Eiki Sea, fakatatau ki ho’o ‘as nita, ‘oku lolotonga feme’a’aki ho’o K miti Kakató, ‘i he Tohi Tangi Fika 9 ‘o e 2016. Mou me’a p ki ai, ‘Eiki Sea. Fekau’aki eni mo e uafu ‘o e kau toutaí. Fekau’aki mo e Uafu ‘o e kau toutaí. Ko e ngaahi ‘aitemi ko na’a nau kole maí, ko e l ki he 4. Ko e kole maí ke fakapapau’i ‘oku ‘ikai ke hanga ‘e he kau nima m lohí, mo e kau Taivasí, ‘o hamusi e kongá kekekele ko eni na’e ‘uhinga ai kia kinautolu, he ‘oku nau vaivai fakaele’o. Ko e

k 'a e kau Taivasí mo e kakai vaivaí. Pea ko e 'uhingá ia. Ko e toutaí ia, ko e me'a kehe, Sea. 'Oku k inga, ka 'oku kau tonu e tohi tangí. Ko e tohi tangi ke fakapapau'i, 'Eiki Sea, he 'ikai ke fai ha ' langa ai, ko ia ko e p inu kava m lohi. He 'oku nau fihia ai, he 'oku nau fiema'u ke langa ha'anau ngaahi fale, *processing* 'o e ika. Pea ko e tu'u e ngaahi p áí, 'Eiki Sea, 'oku 'i ai 'etau lea, ko e mu'a uafu. Mu'a uafu ia kia nautolu mo honau ngaahi vaká, 'Eiki Sea. Ke fakafokifoki mai mu'a e feme'a'akí, 'Eiki Sea. Ke tutu'u atu p e ngaahi kapakau he tafa'akí, ka tau foki mai ki he tefitó, ko e tokangá p ia 'Eiki Sea

Sea K miti Kakato : M 1 .

Lord Tu'ilakepa : Ki'i faka'osi atu, 'Eiki Sea. Ki'i fakamolemole atu p he'eku tu'u hake, ka ko e poaki atu p ki he Feitu'u na. 'Ai p 'eau ke ki'i fakatonutonu angé, 'a e 'Eiki Seá, 'a ia ko e Fika 3 ia e Hou'eiki N pele.

Ko e me'a ko na'e me'a ki ai 'a e 'Eiki Minisit 'anenaí, 'i 'olungá, he Fale Aleá, na'e kole ke tukuhifo. Pea na'e me'a mai foki 'e he Seá 'anenaí, ke tukuhifo. Ko f e taimi. Te tau alea'i fakataha p ia pea mo e tohi tangí, he 'oku fel ve'i p pea mo e iká, mo e toutaí, pe ko e uafu toutai. He 'oku 'i ai e mo'oni ia 'a e Fakafofonga Fika 3, fakamolemole, 'a e Fika 4 fakamolemole, 'o fekau'aki pea mo e tohi tangí. Fakataha p ?

Sea K miti Kakato : Ko ia.

Lord Tu'ilakepa : M 1 .

Tokanga ke hiki mai Potung ue Toutai ki Tuimatamoana

Lord Vaea : M 1 Sea. 'Oku ou fakam 1 atu ki Tongatapu Fika 4, he me'a mai he me'a ko ení. He 'ikai foki ke 'i ai ha uafu ia ta'e'iai ha ika, Sea. Ko ia 'oku makatu'unga ai 'a e malanga ko ení, ko hono 'uhingá, ko e toutai'i ko e ika lolotó, 'oku 'ikai ke 'omai ia ki heni. Ka ko e toutai ko 'a hotau kakaí, 'a eni 'oku makatu'unga ai ko 'a e tokanga mai ki heni. 'Oku 'i ai 'etau fanga ki'i f ngota 'oku fai ma'u p , ko hono faha'i ta'u eni. 'A e fana'aki ko e iká 'a e sengaí, Sea. Ko hono taimí eni. Pea 'oku me'a atu e fanga ki'i vaká ki ai, 'o nau toutai'i mai p he p e taha, nau tuku mai leva ki heni. Faingata'a'ia he 'oku tapui kinautolu ke nau to e ng ue'aki e ki'i uafu ko e 'i F ua, ko e 'uhingá he ko e tafa'aki fakahaisini mo e h fua. Ka 'oku 'ai ke nau to e ki f . Ko f e feitu'u 'oku teuteu'i kia kinautolú. Ko e ma'u'anga mo'ui ia 'a e tokolahi.

Ka te u foki ki he me'a ko eni ko 'oku fai ki ai 'a e feme'a'akí, pea mo e tokangá. 'Oku ou tokanga lahi p au, Sea, ko e 'uhingá, kapau 'e to e tukuange 'a e faingam lie ko ení, pea ko e mafai ia 'oku 'i he Potung ue Taulangá, ke foki mai 'a e Potung ue ko eni, Toutaí, 'o me'a tonu 'i Tu'imatamoana. Tukuange 'a Sopu. Ko e taha ia e ngaahi palopalema e me'a ko ení, ko e 'ikai ke me'a mai e Potung ue 'o nau tangutu tonu he feitu'u ko iá. Fai ai 'a hono *data*, mo hono hiki 'a e ika 'oku ma'ú, kae peh foki ki he vaka toutai Tongá, mo ha vaka kehe. 'Oku totonu ke nau me'a mai ki ai, 'o tangutu ai. Ka 'oku 'ikai foki ke peh ia. Ko e 'uhingá foki he ko e taimi toutaí ia, ko e taimi ia 'oku nau me'a ai kinautolu ki 'apí. Ko e taimi 'oku si'i tau mai hengihengi ko e kalasí, te'eki ai ke nau me'a mai nautolu ki 'ofisi. Ko e konga lahi e toutaí, 'oku nau toki hake mai nautolu he Falaite, Tokonaki. Pea mo e hengihengi M nité. 'Oku 'ikai ke fa'a a'u mai 'etau kau ng ue ia 'atautolu ki ai, he 'oku toki kamata 'a e ng ue faka-Pule'anga ia he 8.30

pongipongi. Ko ia ai, 'oku mahu'inga 'aupito ke nau me'a mai 'o me'a 'i Tu'imatamoana. 'Uluaki ia.

Ua. Ko e fiema'u ko 'a e tangata Tongá, 'oku faingata'a'ia 'aupito ia he tafa'aki faka-kom sialé. Pea oku fiema'u ke fai hono pou pou'i eni, na'a faifai pea tau hang ko ngaahi fonua lahi, hang ko e ' fonua Melan síá. Fai k toa p ia 'e he kakai kehé e, toutai, pea ...

<006>

Taimi: 1140-1150

Lord Vaea: ... tukumai, ko 'ene 'osi p tukumai. Fu'u lisi ia mo e tu'unga ko ia 'o e 'oseni, ko e kakai kehe ia. 'A ia ko e kongá ia 'e taha 'oku totonu, ke hanga 'e he Potung ue 'o fakapapau'i ko hono 'uhinga ia 'oku ou tui Sea, 'ave 'a e Potung ué 'o tu'u 'i Ha'apai, ke nau lava fai fakatatau 'enau ngaahi ng ué, pea mo e me'a ko ia 'oku fai 'a e tokanga ki ai ko e ika. 'I hono tuku holo ko heni, 'e faingat 'ia ia ai. Pea 'oku ou tui ko e taha ia 'a e ngaahi vaivai'anga, 'oku kole mai 'e he kakai ko eni, lisi ia 'e he Poate Taulangá, 'a e fanga ki'i kongá 'api, mo e kelekele ke tu'u ai honau fanga ki'i fale. Mahalo ko e fanga ki'i fale ko eni Sea, *coffee* he 'ahó kae toki toutai he pou'uli. 'A ia ko e pou'uli mahalo te te 'alu 'o ma'u ha'ate fanga ki'i mounu ai, mo ha fanga ki'i *line* pe ha fanga ki'i me'a peh . Ka 'oku lava p ke hoko 'i he ngaahi kuonga ni, 'i he tu'unga ko ia ko 'o e laiseni 'o e uafu.

Ko e faka'amú ke fai ha ng ue l loa ki heni 'a e Potung ue. Na'e 'i ai foki 'a e motu'a na'e ng ue 'i he tafa'aki ko eni, pea na'e nofo ai p 'i Tonga ni, ko hono hingoá ko Masa, pea ko Masá na'e kau he kau uku. Pongipongi Tokonaki kotoa p 'oku ha'u 'a Masa 'o tangutu h mo e kau ukú, 'o ne vakai'i ko e f 'a e feitu'u na'a mou ai 'o ukú, pea mo e ika na'e 'omai. Pongipongi Tokonaki kotoa p , tangutu ai 'a Masa ai. Mou me'a ange moutolu ki ai, he fu'u 'ilo lahi fekau'aki mo 'oseni, kuo me'a mai 'a e tangata kehe ia mei muli 'o ma'u ia. Ko hono 'uhinga ia 'oku fai ai 'a e tokangá ki he Potung ue ni, ko e kongá lahi 'etau toutai 'ataulu, ko e kakai p ia 'oku nau faingat 'ia he toutai, pea 'oku totonu ke 'ave ma'a kinautolu, 'a e tu'unga ma'olunga 'aupito, ke nau nofo 'o fai 'a e ngaahi ng ue ko eni. Ko e taki ko eni ko e ke foaki 'a e laiseni ... ko e 'uhinga ke tau...

Sea K miti Kakato: 'Eiki N pele, ki'i fakam 'opo'opo mai p ho'o taimi.

Lord Vaea: 'Io, ofi p ia Sea. Ko e taki ko eni 'a e fakakaukau peh ke mai 'a muli ke ma'u 'enau laiseni pea foaki 'a e mafaí kia kinautolu, Sea totonu ke liliu 'enau founa lisi ia 'anautolu, pea liliu pea mo e taimi 'oku 'oange kia kinautolu ke nau fai 'a e toutai. Pea fekau pea mo e Potung ue ko ko 'a e *Navy* ke nau fakapapau'i, 'oku nau ng ue'aki 'a e ngaahi feitu'u ko ia 'oku fai ko hono lisi ko 'e he Potung ue ko eni. Ko ia 'oku oatu 'a e pou pou lahi ki he Tohi Tangí, pea 'oku ou faka'amu 'i he taimi lahi Sea, ke me'a atu 'a e 'Eiki Minisit Toutai, pea mo e tu'unga ko 'o e Potung ué ki Ha'apai pea kapau 'oku 'ikai ke lava atu 'i Pangai, pea taha atu ki Foa ko e feitu'u ko iá, 'oku 'i ai 'a e feitu'u 'oku loloto 'aupito, kae lava 'a e uafu ko iá pea mo e toutai 'o fakng ue'i 'a e kakai kae 'uma' foki 'a e toenga ko ia 'o Tonga ni. Ko e pou pou atu p ki he Tohi Tangi Sea, m l .

Sea K miti Kakato: M 1 'Eiki Minisit ! Me'a mai Vava'u 15, kae toki hoko mai 'a e Minisit Toutai.

Fokotu'u tukuange ki he Pule'anga ke alea mo Poate Taulanga he tohi tangi kau toutai

S miu Vaipulu: Tapu mo e Feitu'u na 'Eiki Sea mo e Hou'eiki 'o e K miti, te u lavelave atu. 'Uluaki p Sea, te u lave p fekau'aki mo e Tohi Tangi, pea toki kongā hono ua e fakahoha'a te u fa'i, te u lave leva ki he me'a ko eni fekau'aki mo e pule ko 'o e Toutai, p ko ia na'e me'a ki ai 'a e Minisit Toutai Sea. 'Uluaki Sea, ko e Tohi Tangi foki, mahino k toa kia kitautolu 'a e fiema'u 'a e kau toutai ke 'i ai ha'anau uafu. Ko e mahino ko ia 'i he 'aho ní, ko e fo'i ' lia k toa ko 'oku 'i ai 'a e uafu, ko e ' lia ia fakalao 'o e Poate Taulanga. Ko e langa ko na'e fai ai, ko e langa ia 'e he EU ma'a e kau toutai. Ko e taimi ko na'e fa'u ai ko 'a e Laó 'o e Poate Taulangá, na'e 'ikai ke tomu'a fakakaukau'i, ke to'o 'a e ngaahi ' lia ko ia, ki mu'a pea toki 'ave. Kae kehe 'ene tu'u ko ia lolotonga ní Sea, pule 'a e Poate Taulangá. 'A ia ko hono fakalea 'e tahá, 'oku pule e Pule'anga. Ko e Poate Taulanga, p seti 'e 100% ai Pule'anga Tonga. 'I he'eku tu'i 'Eiki Sea, ko e Tohi Tangi ko eni, ke fai p hono alea'i 'e he Pule'angá 'ia kinautolu p , pea to'o 'a e ' lia fe'unga, 'o 'ai ia ko e uafu toutai.

Tokanga 'oku pule 'a e laó pule 'a e Poate Taulanga

Pea tau peh p Sea, 'oua 'e tuku ki he Association p ko e h , tukuange p ki he Potung ué ke 'at ki ai 'a e tangata toutai kotoa 'o e fonua ni. 'Oua na'a peh p ko e Association, pea nau pule nautolu ia he me'a. Ko e me'a ia ko Sea 'oku tonu 'i he fokotu'u 'a e motu'a ni, mo 'eku fakakaukau, tukuange ki he Pule'angá ke nau fai 'a e talatalanoa mo e Poate Taulangá, he 'oku nau mo'oni fakalao kinautolu. Kuo nau pule nautolu. Ko e me'a ia 'oku lahi ai 'a e feinga mai, ke 'alu 'a Vava'u 'o kau ko 'i he Poate Taulangá, mo 'eku kei loto, ke 'oleva ke 'uluaki to'o 'a e uafu toutai, to'o 'a e ngaahi fiema'u kehekehe, pea toki 'ai, he koe'uhí, ko e me'a eni 'oku hoko he 'aho ni. He na'e fakavave'i he 'aho ko na'e 'omai ai 'a e Lao ko eni Poate Taulangá, ke fai mo tali 'e he Fale ni, koe'uhí kae 'ai 'a e ' fokotu'u faka-Fale Alea. Pea ko e me'a ia na'a mau kole ai 'a Ha'apai, mo Vava'u, na'e kei K vana ai 'a Fielakepa 'i Ha'apai, kole ke to'o 'a Ha'apai ia he 'oku 'ikai ke 'i ai ha'ane pa'anga h mai mei ... koe'uhí, ke 'oua 'e ongoongosia 'a e kakai. Hang ko 'oku hoko he 'aho ní, ko e ola ia 'o e fa'u Lao ta'etokanga 'a e Fale ni, ke to'o mavahe 'a e ' lia ko ia na'e fo'u, mo ngaahi, ma'a e Toutai, ki mu'a pea tali 'a e Lao ko eni. Ka ko eni ko e me'a eni 'oku hokó Poate Taulangá pule ia h 'o a'u ki Navutoka, tataha h tukumai 'a Sopa mo me'a, Na'e 'ikai ke to'o ia ke fai 'a e ' fakalalakaka, a'u mai ko he 'aho ní, fepakipaki 'a e me'a. Ko e fo'i me'á p ia 'oku fakakaukau'i he 'aho ní, ke fokotu'u 'a e Lao ko eni Poate Taulangá, kae 'ikai ke fakakaukau'i e toenga 'o e kakai 'o e fonuá. Ke nau kau mai 'i he me'a ko eni 'Eiki Sea. 'Oku ou peh p 'e au, Tohi Tangi tuku ia 'Eiki Sea ki he Pule'angá ke nau fakakaukau'i hono to'o ha ' lia fe'unga. Ko e ' lia ko eni 'oku 'ai mai 'e he kau toutai ia, 'Eiki Sea, 'e to'o 'a e ' ng ue fakalalakaka ia mo e me'a ko 'oku fai 'e he Poate Taulanga. Ko e ngaahi bar 'a 'oku fokotu'ú, ko e lisi ia 'a e Poate Taulangá 'a e pule owner 'o e kelekele. 'Oku 'ikai ke to e 'i ai ha'atau pule 'atautolu, pule 'a e Lao. Ko e me'á ke talanoa, ke fai hono fakakaukau'i e me'a ko ia 'Eiki Sea.

Ko e ua ki ai, ko e toutai 'Eiki Sea, mo'oni na'e 'i ai 'a e Lao na'e fakafoki mei he Fale ni, pea na'a mau ui 'a e Association Toutai, ui mo e Potung ué, he K miti Laó 'o fai 'a e talanoa. Pea 'oku 'osi fakafoki mai 'a e Lao ko ia. Loto ko ia 'o e kau toutai Tongá, 'ai p 'a e ' vaká mavahe

ki he toutai valú. Ko e toutai ko ia 'i he 'ulufonuá, ke tuku p ia ki he kau toutai Tonga. 'A ia 'Eiki Sea, ko e taku ko 'o peh , 'e uesia 'a e kau toutai Tongá, 'oku faka'at p ia 'e he Laó, pea t naki ki ai 'a e *policy* p ko e founga ng ue mo hono pule'i. 'Oku 'osi tali 'e he Fale ni, 'a e anga hono pule'i 'o e toutai. Tukuange 'a e fatongia ia ko iá ki he kau ng ue ko ia 'a e Toutai. He ko e taha 'a e ngaahi fiema'u ko na'e 'omai ko 'e he *Association* Toutaí, ke 'ai tokua ke peh ko e tangata'i fonua Tongá p . Ka 'oku 'i ai foki 'a e Tonga ia, ko ha motu'a muli, kuo hoko ko e Tonga. 'E 'i ai 'a e kau tu'um lie ia, 'oku 'i ai honau vaka, ko e me'a p na'e lavá, ko e fa'u 'a e Tu'utu'uní 'Eiki Sea, mo e Fakatonutonu ko 'o e Laó, ke fakamahino ko e ' n vaka ko ke fai'aki 'a e toutaí ki he valú, 'a ia ko e valú ia, 'oku fononga takai p he taimi kotoa. Kapau 'e 'ikai ke tau toutai'i, kae tuku ke tali ...

<008>

Taimi: 1150-1200

S miu Vaipulu: ... ke toki a'u ha taimi ke a'u ki ai hotau ivi. Ka tali ia ki ai, Sea he 'e 'osi 'a m mani ia 'oku te'eki ai ke a'u hotau ivi 'atautolu ia ki ha me'a. Fi ma'u e tokoni. 'Oku 'i ai e tui tukuange e ng ue ko mo e fokotu'utu'u ko kuo fai ke ta u sio ki ai pea kapau 'oku kovi, fetongi, fulihi kae tukuange ke a'u he 'oku ou tui 'e lelei eni ki he tangata mo e fefine Tonga kotoa 'o e fonua ni 'e ma'u 'inasi mei he me'a ko eni 'i he toutai hono fakangofua ke 'omai. Pea ko e ' vaka p ia neongo e ngaahi fu'u vaka ko 'oku lalahi ka 'oku 'osi 'ilo 'a e kau toutai Tonga fakamavahe'i kinautolu mei he toutai ko eni ko 'oku ala ng ue ki ai 'etau m tu'a Tonga 'i he toutai 'ulufonua. Ko ia Sea 'oku ou fokotu'u atu au 'oku ou tui au ia pou pou au ki he fakakaukau ko 'a e 'Eiki Minisit Toutai 'omai e vaka ko , fakahifo e toni 'e nima, kumi ha mo'ui 'a e kautaha ko ha'a nautolu e toutai he toengá. Pea ko e Tohi Tangí ke tau 'ave ia ki he Pule'anga ke nau alea'i fakataha mo e Poate Taulanga he 'oku fakalao e Poate Taulanga ia 'Eiki Sea ka 'oku pau ke fai e talanoa fakalelei ki he me'a ni ...

Sea K miti Kakato: M 1 .

S miu Vaipulu: Tau a'u leva ki ha 'uhinga ke solova lelei 'aki. Ko ia 'a e fakahoha'a 'Eiki Sea, m 1 .

Sea K miti Kakato: Hou'eiki, mou me'a lelei p ki he'etau ngaahi fokotu'u ko eni, ko 'etau 'ave ki he Pule'anga ke nau 'omai p ko f e feitu'u ko 'e tu'u ai e uafu toutai he 'oku nau pule. Me'a mai 'Eiki Sea Minisit .

'Eiki Minisit Toutai: Fakam 1 atu 'Eiki Sea he faingam lie ko eni ke to e hokohoko atu 'a e t langa fekau'aki mo e uafu toutai. Pea ko e ... 'io ko e fakama'ala'ala atu p ko e 'io ko e uafu. Ko e 'ai p ke 'uh ke tau femahino'aki 'aupito 'aupito 'oku 'osi 'i ai 'a e uafu toutai na'e langa ka 'oku 'ikai ke 'oange ki he toutai koe'uh ko e tu'u ko 'a e lao ko , pea ko e faingata'a lahi eni pea ko e ta'u lahi 'a e feinga ko ia ke fakafoki mai 'a e uafu ko iá ki he Toutaí he koe'uh ko e ngaahi ... Kuo 'osi maau mo e ngaahi fokotu'utu'u ki he langa 'oku fiema'u hang p ko e, ko e ngaahi me'a mahu'inga eni na'e 'ohake he Hou'eiki Fakafofonga N pele ...

Sea K miti Kakato: 'Eiki Minisit k taki fakamolemole mu'a kae ki'i fakamaama mai e motu'a

ni 'i he me'a ko na'a ke 'uluaki me'a mai 'aki, 'oku 'i ai 'a e uafu 'a e Toutai 'oku langa 'i he kelekele kehe, ka ko ho me'a ko ia?

'Eiki Minisit Toutai: 'Ikai Sea na'e langa e uafu 'a e Toutai 'i he kelekele 'a e Pule'angá ke ng ue'aki ki hono langa hake e toutai 'a e fonua.

Sea K miti Kakato: M l , me'a mai ...

Ngaahi palani & fokotu'utu'u Potung ue Toutai ki he kaha'u

'Eiki Minisit Toutai: Ko e toki liliu ia ko ia ko e ngaahi toki liliu p ia na'e toki fai p ki mui kai kehe ka ko e ngaahi fokotu'utu'u mo e ngaahi fakakaukau lelei ko ia na'e tuku mai mei he Hou'eiki N pele, 'oku fu'u mahu'inga 'aupito 'aupito pea ko e ngaahi me'a ko eni kuo 'osi fakahoko p ko e ' fokotu'utu'u k toa ki he ng ue ki he uafu kuo 'osi maau p . Ko e talitali p ko f e taimi ko 'e tuku mai ai 'a e uafu ki he Toutai koe'uh kae fai 'a e fetu'utaki ko ia mo e ngaahi kautaha tokoni mei muli kae fakahoko e langa ko eni, he ko e faka'amu ke ... ke hiki mai 'a e 'ofisi ko ia 'o e ... ke langa 'a e fale mahalo ki he fungavaka tolu koe'uh ke hiki mai ki ai 'a e 'ofisi ko ia 'a e Toutai mei Sopa ke nau 'ofisi 'i he uafu.

Pea 'ikai ngata p ai toe langa pea fakatahataha'i mai 'a e ngaahi kautaha ko ia 'oku nau hanga 'o ngaohi 'a e me'atokoni mei tahi 'o h ki tu'apule'anga ke nau toe ng ue fakataha p 'i he ng ue'anga ko ia ko e *processing* pea 'oku 'ikai ke ngata p ai ka ko hono tauhi ... Ko e ngaahi 'aisi lalahi ai ke tauhi ki mu'a pea toki 'ave ki he mala'e vakapuna p ko e vaka ke uta ko ki muli. Pea 'ikai ke ngata p ai 'e Sea 'oku fiema'u ke 'i ai mo e falekoloa 'oku ... 'o e ngaahi koloa ko ia naunau toutai mo e ngaahi me'a peh 'a ia 'oku fakatau atu kuo 'osi to'o e tuté mei ai he ko e tu'u he taimi ni 'oku fakatau e ngaahi koloa ko eni he ngaahi falekoloa taautaha ka 'oku hili foki mo 'enau ngaahi tupu 'a nautolu pea kuo iku p 'o 'ikai ke 'ilonga ia p 'oku to'o ko e tute p 'ikai. Pea ko e, ka ko e faka'amu ke fakahoko p he feitu'u tatau. 'Ikai ke ngata ai 'oku fie ma'u ai pea mo e *laboratory* 'a ia ko hono sivi ko e ng ue'aki ia ki hono sivi ko ia 'a e ngaahi me'atokoni kotokotoa p 'oku t 'uta mai p 'oku 'ave 'o fakatau atu 'i he fakalotofonua p 'oku 'ave ki muli kuo pau ke ng ue'aki ai 'a e me'a ko eni. Pea 'ikai ke ngata p ai 'oku fiema'u foki pea mo e 'apiako. Ko e 'apiako ko e kongia ko ia 'o Fokololo ko ia 'o fekau'aki pea mo e toutai 'e fiema'u 'a e kongia ko ia ke hiki ...

Sea K miti Kakato: Hou'eiki tui ho'omou kote.

'Eiki Minisit Toutai: Ki he uafu ke fokotu'u ai koe'uh ki hono ako'i ko ia 'a kinautolu ko ia 'a e kau toutai koe'uh ke nau toutai pea 'oku fu'u mahu'inga eni Sea he 'oku a'u ki he ngaahi fonua muli he taimi ni 'oku 'ikai ko e toli fua'i'akau p ka 'oku fiema'u mo hotau k inga ke nau lava ange 'o ng ue he ngaahi vaka toutai muli ka ko e sio eni ki he kaha'u.

'Ikai ke ngata p ai Sea 'oku fie ma'u pea mo e fale ng ue koe'uh ke ng ue ki hono tokoni ki hono fakalelei'i 'o e ngaahi me'a ng ue kehekehe he ngaahi vaka toutai pea 'ikai ke ngata p ai 'oku me'ai p 'e he Fale ni 'oku te'eki ai ke 'i ai ha m keti fakatau'anga ika 'a e fonua. Pea 'oku fiema'u ... he na'e 'i ai e 'amanaki ko e feitu'u ko ena 'oku tu'u ai 'a e fanga ki'i falekai mo e fale ko na'e toki langa hake ko e feitu'u ia ke tu'u ai 'a e m keti totonu ko ia ki he fakatau atu ai 'a e ngaahi me'a tahi pea mo e me'atokoni ko ia mei ' seni. Kai kehe 'oku ... sio ko e ... 'oku 'osi

maau p 'a e ngaahi me'a kotokotoa ka ko e fiema'u p ko f ko 'a e taimi 'e 'omai ai 'a e uafu kae fakahoko e ng ue.

Pea 'ikai ke ngata p ai Sea koe'uh ko e lele ta'u lahi eni 'a e si'i feinga ko ia mo e faka'amu 'a e kau toutai p 'e tukuange 'a f honau uafu ka 'oku pule'i foki ia 'e he Poate Taulanga. Ko e me'a ko 'oku hoko ki he kau toutai 'i he sio totonu 'a e motu'a ni mo e maheni ko eni 'i he ng ue he ngaahi fonua muli 'oku tau hanga 'e tautolu 'o tauhi 'a kinautolu 'o hang ha kau kumi h fanga 'enau nofo ko h . 'Oku liliu p 'a e lao mei he taimi mei he taimi pea 'oku nau liliu ai p , hoko mai 'o a'u ena ki he fokotu'u ko ena 'a e ' p ko pea 'oku toe u sia ai p kinautolu pea 'oku ... Ko e tu'u ia ko 'oku 'ikai ke mahuinga kinautolu ia 'i he tu'u ko . Pea 'oku nau feinga holo pea ko e toutou fakataha pea mo e Poate Taulanga ko e talu mei he ta'u f ko e me'a tatau p 'oku hoko pea ko e me'a ia ko ko 'eku sio totonu kia kinautolu 'oku loto mamahi ma'u p e motu'a ni he koe'uh 'oku hang ha kau kumi h fanga 'a kinautolu 'i he konga uafu na'e totonu ko e uafu totonu p ke nau ng ue'aki.

Sai, ko e hoko atu 'e Sea ko e fekau'aki ko eni pea mo e fiema'u ko eni 'a e toutai'i ko eni 'o e valú. Ko e 'uhinga totonu ia 'o e fokotu'u ko eni 'a e lao ko eni 'e hoko atu ki ai 'etau fakataha koe'uh ko hono 'omai ko e ngaahi vaka mei muli ko e tautefito p koe'uh he ko e fakatau e vaka 'e tahá 'oku 'i he lau miliona 'a e vaka toutai valu. Pea 'i he'ene peh 'oku faingata'a 'aupito ke lava 'e he kau pisinisi ko ia 'i he tafa'aki e toutai ke nau hanga 'o fakatau ha vaka, ko ia ai 'oku 'i ai e faka'amu ke fokotu'u e lao ko eni kae fakafaingofua ke 'omai 'a e ngaahi vaka koe'uh ke nau hanga 'o toutai'i 'a e valu ke a'u ki he tu'unga ko ia, he ko e tu'u 'a e Pasifiki he taimi ni mo e ...

Sea K miti Kakato: Minisit ko e ki'i tokoni eni.

Lord Tu'i' fitu: Sea 'oku kei taimi lahi p e 'Eiki Minisit ia ke hoko atu, ki'i tokoni p 'a'aku 'oku toe p ho'o miniti 'e ua, ko u kole atu Sea ki he Feitu'u na ke mai mu'a 'a Nu'usila 'o 'oatu 'enau poate ko eni he Poate Taulanga 'o Tonga ni kae tuku mai ki he Pule'anga Tonga ke tau pule'i 'etau koloa ki he'etau kakai. Kapau ko e Poate Taulanga ko ha Poate 'a Nu'usila, nau mai 'o 'ave ... Tukuange mai e kelekeleke na'e tuku ki langi ki he'etau Pal mia mo 'etau Pule'anga ke tu'utu'uni ke tofi'a'aki hotau kakai.

Sea K miti Kakato: Mo'oni.

Lord Tu'i' fitu: Ko ia p Sea 'eku fakatonotonu.

Sea K miti Kakato: M 1 .

'Eiki Minisit Toutai: M 1 Sea. Fakam 1 ki he 'Eiki N pele pea 'oku ... pea ko e me'a ko eni 'oku 'ikai ke totonu ke faingata'a Sea kuo 'osi 'i ai p 'ene hoko heni. Ko e uafu ko ia 'o e Taumalu'i Fonua 'oku maau p 'oku ng ue'aki p he Taumalu'i Fonua 'oku nau lava p 'o pule'i mo tokanga'i 'a e uafu ko ia. Ko e me'a tatau p 'e hoko 'i he toutai 'o kapau 'e lava 'o hoko e me'a ko eni. Kai kehe ko e faka'amu eni ke h mai 'a e ngaahi vaka ko eni ke tokoni ki hotau k inga he kau toutai koe'uh ke toe toutai'i e valu hotau kongatahi. Ko e tu'unga ko 'oku 'i ai e valú hang p ko ia na'a ku lave ki ai 'oku nau fe'alu'aki p pea ko e to e liliu ko eni 'a e 'eá 'e

Sea 'oku to e fu'u ta'emahino 'aupito 'aupito 'a e tu'unga 'oku 'i ai ko 'a e fe'aluaki ko ia 'a e fa'ahinga ika ko eni e valu mo e fa'ahinga ika ko eni ...

Sea K miti Kakato: 'Eiki Minisit , k taki toki faka'osi mai ka ta u liliu 'o **Fale Alea**.

(Pea na'e liliu 'o Fale Alea pea me'a hake ai p 'a e 'Eiki Sea 'o e Fale Alea, Lord Tu'ivakan ki hono me'a'anga)

'Eiki Sea: Hou'eiki m l 'aupito e feme'a'aki ta u toki hoko atu ki he 2:00 ho'at , m l .

(Pea na'e ki'i m l l heni)

<009>

Taimi: 1400–1410

S tini Le'o: Me'a mai e 'Eiki Sea e Fale Alea.

'Eiki Sea: Mou me'a hifo. Me'a mai.

Fokotu'u fakafoki fokotu'u ke tukuhifo Lao fika 19/2016 ki he Komiti Kakato

Lord Tu'iha'ateiho: Tapu mo e Sea. Fakatapu atu ki he Pal mia kae 'uma' e Hou'eiki e Fale Alea 'o Tonga. Sea ko u kole p pe 'e lava ke fakafoki atu 'eku fokotu'u ko ke tuku hifo ko fo'i lao fika 19/2016, Lao Fakaangaanga fakatonutonu ki he Fakamaau'anga Polisi 2016. Mahino ki he motu'a ni, pea 'oku fai mo e femahino'aki mo e Minisit . Ko u fokotu'u atu Sea.

P loti'i 'o tali Lao Fakaangaanga fika 19/2016

'Eiki Sea: 'E Kalake, lava ke lau tu'o ua mai, ko ia na'e 'osi lau tu'o ua foki. Hou'eiki, tau 'osi lau 'uluaki e fo'i Lao Fakaangaanga Fika 19, lau tu'o ua, ko ia tau to e p loti'i p 'a e lau tu'o ua. Ko ia 'oku ke loto ke tau tali e Lao Fakaangaanga Fika 19, Lao Fakaangaanga Fakatonutonu ki he Fakamaau'anga Polisi, 2016, k taki 'o hiki ho nima.

Kalake T pile: 'Eiki Sea 'oku loto ki ai 'a Veivosa *Light of Life* Taka, S miu Kuita Vaipulu, 'Akosita Havili Lavulavu, 'Eiki Minisit Ngaahi Ng ue Fakalotofonua, 'Eiki Minisit Fefakatau'aki, 'Eiki Minisit Mo'ui, 'Eiki Minisit Ngoue, 'Eiki Minisit T naki Pa'anga H mai, 'Eiki Pal mia, 'Eiki Tokoni Pal mia, 'Eiki Minisit Lao, 'Eiki Minisit Ngaahi Kautaha Pisinisi Pule'anga, 'Eiki N pele Tu'iha'ateiho, 'Eiki N pele Tu'ihangana, 'Eiki N pele Vaea, 'Eiki N pele Nuku, 'Eiki N pele Tu'i' fitu. Sea 'oku loto ki ai e toko 17.

'Eiki Sea: Ko ia 'oku 'ikai ke loto ki ai k taki 'o hiki ho nima.

Kalake T pile: 'Oku 'ikai ha fakah loto ki ai 'Eiki Sea.

'Eiki Sea: K taki Kalake 'o lau tu'o 3 mai.

Kalake T pile: Lao Fakaangaanga Fakatonutonu ki he Fakamaau'anga Polisi 2016. Ko e Lao Fakaangaanga ki ha lao ke fakatonutonu 'a e lao ki he Fakamaau'anga Polisi, vahe 11, Ke foaki ha mafai mahino ki ha Fakamaau Polisi ke ne 'oatu ha ngaahi totongi 'i he ngaahi hopo taautaha.

'Oku tu'utu'uni 'e he Tu'i mo e Fale Alea 'o Tonga 'i he fakataha alea 'o e Pule'angá 'o peh ,

1. Hingoa Nounou mo e 'uhinga'i lea.

Kupu si'i 1, 'e ui 'a e lao ni ko e Lao Fakatonutonu ki he Fakamaau'anga Polisi, 2016.

'Eiki Sea: Ko ia 'oku ke loto ke tau tali hono lau tu'o 3 e lao ni, Lao Fakaangaanga, Fika 19, k taki 'o hiki ho nima.

Kalake T pile: Kalake T pile: 'Eiki Sea 'oku loto ki ai 'a Veivosa *Light of Life* Taka, S miu Kuita Vaipulu, 'Akosita Havili Lavulavu, 'Eiki Minisit Ngaahi Ng ue Fakalotofonua, 'Eiki Minisit Fefakatau'aki, 'Eiki Minisit Mo'ui, 'Eiki Minisit Ngoue, 'Eiki Minisit T naki Pa'anga H mai, 'Eiki Pal mia, 'Eiki Tokoni Pal mia, 'Eiki Minisit Lao, 'Eiki Minisit Ngaahi Kautaha Pisinisi Pule'angá, 'Eiki N pele Tu'iha'ateiho, 'Eiki N pele Tu'iha'angana, 'Eiki 'Eiki N pele Tu'i' fitu. 'Eiki Sea 'oku loto ki ai e toko 15.

'Eiki Sea: Ko ia 'oku 'ikai ke loto ki ai k taki 'o hiki ho nima.

Kalake T pile: 'Oku 'ikai ha fakah loto ki ai 'Eiki Sea.

'Eiki Sea: M l Hou'eiki. Tau ange p 'Eiki Minisit Lao 'e 'aonga atu e laó. Ko e kole p Hou'eiki ko e, ke tau K miti Kakato, ko e to e 15 p pea tau liliu koe'uhi ke l pooti fakafoki 'a e ' ngaahi lao ko kuo 'osi paasi mei he K miti Kakato ke tali 'e he Fale. 'I he'ene peh Hou'eiki, tau liliu 'o **K miti Kakato**. \

Me'a 'a e Sea

Sea K miti Kakato: Tapu ki he 'Eiki Tokoni Pal mia, Hou'eiki Minisit 'o e Kapineti. Fakatapu ki he Hou'eiki N pele 'a 'Ene 'Afio. Fakatapu atu ki he Kau Fakafongia e Kakaí. Hou'eiki, m l mu'a e kei fakalaum lie lelei 'a e Feitu'u na fakahoko hotau fatongia. Ka tau hoko mai p ki he'etau 'asenita 'a eni p ko 'oku tau lolotonga 'i ai, kae 'oange mu'a e ki'i faingam lie ko ení ma'a e Hou'eiki N pele l 'o Vava'u.

Lord Tu'i' fitu: M l Sea. 'Oku 'ikai ke 'i ai ha

<001>

Taimi: 1410-1420

Lord Tu'i' fitu: ... me'a ia ke fekau'aki mo e f me'a'aki ho Falé. Ko 'eku fakatokanga atu p au Sea ki he Hou'eiki. 'Oku fai ho'o me'a fakatapu 'a'au mo e kamata, 'ikai ke nau toka'i mai nautolu vete p honau fetongi 'o nautolu 'o tautau 'ikai ke nau p nou mai. Sea 'ai ke tutuku ho

Fale he 'aho ni 'oku 'ikai ke nau faka'apa'apa'i e Feitu'u na. Ko ia p Sea 'eku ki'i l unga atu 'oku fai. K toa a'u ki he Tokoni Pal mia 'Eiki Sea m l .

Sea K miti Kakato: M l 'Eiki N pele. Me'a mai 'a e Minisit Toutai mo e Ng ue.

Fakama'ala'ala he fakaukau Pule'anga 'omai ngaahi vaka toutai mei muli

'Eiki Minisit Toutai: Fakam l atu Sea m l e foaki mai 'a e faingam lie ke fai 'a e fakama'ala'ala faka'osi. 'Ikai ke fuoloa vave p . Na'a ku ngata p 'i he feinga ko ia 'a e Pule'anga ke 'omai ko ia 'a e ngaahi vaka mei muli koe'uhí ko e vaivai'anga ko 'oku tu'u 'oku lolotonga tu'u ai 'a e toutai 'a e fonuá. Si'isi'i ko ' vaka toutai pea ko e 'uhinga lalahi ki ai 'oku tolu koe'uhí ke lava 'o h mai 'a e vaka 'oku lalahi fe'unga koe'uhí ko e toutai'i ko ia 'o e valú.

Ko e me'a mahu'inga taha koe'uhí ko e liliu ko ia 'a e 'eá pea 'oku to e lahi ange 'a e taimi lahi 'i he ta'u 'oku mavahe atu 'a e iká ki he, ki tu'a mei he kongá tahi fakafonua pea to e h atu ki he ngaahi kongá tahi ko ia fakafonua 'o e ngaahi kaung 'api. Pea 'oku fiema'u 'a e vaka koe'uhí ke kei muimui'i p iká ke 'alu p ki he hokohoko p toutai kae toutai 'i he ngaahi kongá tahi ko ia 'a e kaung 'api. Koe'uhí he 'e fai 'a e alea mo kinautolu ke lava 'o fakahoko 'a e toutai ke hokohoko p koe'uhí kae, ke ma'u 'a e ola lelei pea toe, pea ko 'ene maau mai ko ia 'a e ' vaka ko ia pea 'e a'u leva ko e founa 'oku ng ue'aki pea kuo 'osi maau p 'a e fokotu'utu'u ki ai. Ko 'ene h mai p 'a e vaka 'e taha kuo pau ke mavahe 'a e vaka muli 'e taha fetongi. Ko 'ene h mai p vaka mavahe vaka muli pea nau hanga leva 'o fetongi. 'Osi maau k toa p 'a e fokotu'utu'u ko iá me'a kotoa ko ia ki ai. Pea ko e me'a ia ko 'oku hoko.

Sai Sea ko e me'a 'e taha ko e teuteu ko eni hang ko eni 'oku, na'e 'osi me'a mai 'aki p he 'Eiki Pal mia 'e fakahoko 'a e ng ue pea 'oku ng ue lelei 'aupito 'a e potung ue pea mo e Poate 'a e Taulangá kae tautaut fito koe'uhí ko e fakahoko fatongia ko ia 'a e Minisit ko iá ki he Ngaahi Kautaha Pisinisi 'a e Pule'angá. Pea 'oku lava ai ko eni ke fakahoko 'a e ng ue ko eni koe'uhí ke fakahoko 'a e ng ue fakataha 'oku 'i ai 'a e *Task Force* kuo 'osi fokotu'u fakahoko e ng ue pea 'oku ou tui ko e fakama'ala'ala ko eni mei he Fale 'Eiki 'i he ngaahi 'aho ko eni kuo hilí 'e m hino ange ai 'a e ngaahi fiema'u ko ia 'a e mamafa ko ia 'o e fiema'u ko ia 'a e kau toutai pea mo e Potung ue mo e Pule'anga mo e fonua koe'uhí ke tuku mai 'a e faingam lie ko ia kae langa hake 'a e toutai 'i Tonga ni.

Tokanga ke fakalahi kongá tahi fakafonua 'a Tonga ki he Saute

Te u ki'i lave si'i atu ai p koe'uhí 'oku 'ikai ke fekau'aki mo e toutai ko ia ki he palu. Ngaahi ika ko ia 'oku nau nofo 'i kilisitahi ngaahi ika ko eni 'oku nau nofo ma'u p ka 'oku fakahoko p 'oku lolotonga 'a Nu'usila ki ai tokoni ki he kau toutai mo e potung ue 'o fakahoko e ng ue koe'uhi ko e ika fo'ou ko ia ko e *blue nose* na'e me'a p ki ai 'a e taha 'a e 'Eiki Fakafongá N pele pea 'oku fakahoko 'a e ng ue ko iá. Pea 'oku toe lahi p mo e ngaahi ika kehe 'e ala ma'u pea 'oku fakahoko 'a e ng ue fakataha pea mo e potung ue 'a e 'Eiki Minisit Fonuá koe'uhí ke fakalahi atu hotau kongá taha fakafonua ki he Sauté koe'uhi he 'oku 'i ai 'a e ngaahi ika 'oku nau 'i he ngaahi kongá taha ko iá ka 'oku te'eki ai ke tau ala toutai'i. Pea ko e faka'amu ke fakalahi ki ai hotau kongá tahi fakafonua ko ia 'o e fonua.

Tali Pule'anga fekau'aki mo e kole ke fakangofua toutai'i tofua'a

Sai ko e me'a ko 'oku fekau'aki pea mo e tofua'a na'e 'ohake foki ko e fokotu'u foki 'a e lao ko eni he taimi ng ue ai 'a e motu'a ni ko e tu'utu'uni p eni mei Fale lahi mei he 'Ene ' fió, Taufa' hau Tupou IV ki he motu'a ni ke fakahoko 'a e ng ué koe'uhí ke ta'ofi hono toutai'i ko ia 'a e tofua'a 'i Tonga ni. 'Oku m hino p ki he motu'a ni mo e Pule'anga 'a e fiema'u ko ia 'oku 'i ai 'a e ngaahi fiema'u ke to e fakafoki 'a e, hono toutai'i ko ia 'o e tofua'a koe'uhí ke tokoni ki he k inga. Ka 'oku, 'e 'i ai 'a e palopalema lahi 'aupito koe'uhí ko e f fakatau'aki fakavaha'apule'anga 'e u sia lahi 'aupito ia 'i he me'a ko ia.

He koe'uhí kapau 'e toe fakaava ke faka'at 'e fie ma'u ia ke tau hanga 'o toutai'i 'a e tofua'a 'o 'alu a'u ki he tofua'a 'e 10 pea 'oku fu'u lahi faufaua ia koe'uhí ke, pea 'ikai ke ngata p ai ko e fa'ahinga me'a mo'ui ko eni mei ' sení ko eni 'oku 'ikai ko ha me'a mo'ui 'oku faingofua e ma'u me'atokoni mei ai he 'oku m lohi foki 'a e me'a ko 'oku 'alaha mei ai. Pea 'oku m hino p ki he Hou'eiki pea ko e to'utangata ko eni fo'ou ko eni 'e faingata'a 'aupito ke ohi mai kinautolu ke nau sai'ia ai. 'E mahalo 'e faingofua ange p ngaahi mata'i ika iiki hono feinga'i, hono teuteu ko ia ke ma'u me'atokoni mei ai.

'Eiki Sea 'oku ou 'amanaki p 'e hoko eni 'e ma'u ai 'a e, ha tu'utu'uni 'a e Fale 'Eiki ni ke ne hanga 'o fakama'ala'ala atu ki he kau toutai 'a ia na'a nau fakahoko mai 'a e tohi tangi ko eni koe'uhí 'oku loto taha p 'a e Fale 'Eiki ni ke fakahoko 'a e ng ue 'a e Pule'anga ki ai fakataha pea mo e, mo kinautolu pea mo e Poate Taulanga koe'uhí ke fakahoko 'a e fatongia ko eni koe'uhí ke m hino 'oku 'i ai 'a e uafu toutai koe'uhí ke tokoni ki hono langa hake 'a e toutai 'i hotau fonua. 'Oatu 'a e fakam l lahi 'e Sea. M l 'aupito.

Sea K miti Kakato: M l Hou'eiki Minisit . 'E Tongatapu f me'a mai.

Fokotu'u ke fakakaukau kau m mipa Poate e Poate Ma'u Mafai Taulanga

M teni Tapueluelu: Sea tapu mo e Feitu'u na 'Eiki Sea pea peh ki he Hou'eiki M mipa 'o e K miti Kakato. Ko e ki'i me'a nounou p Sea te u fakahoha'a atu ai. Ko hono 'uhinga ko e kongala lahi kuo ma'ala'ala fekau'aki mo e tohi tangi. Ka 'oku ou faka'amu p au Sea ke ki'i tokoni atu p 'i he founga solova ko ia 'a e Pule'anga. 'Oku m hino mai 'Eiki Sea ko e kongala ko eni ko e kongala e Pule'angá na'a ne faka'at e EU ke langa ai 'a e Uafu ko eni 'a e Toutai pea toki hanga leva he 'e Pule'anga 'o foaki ki he'etau Poate Taulanga ki mui ange ia. 'Oku ma'u he 'e Poate Taulanga 'a e ma'u mafai pea kamata leva hono teketeke'i 'a Lei mei hono fu'u mei.

Ko e solova'anga ko ko u fokotu'u atu 'Eiki Sea ke fakakau p mu'a he fakakaukau 'a e Pule'anga ko e 'uluakí kapau he 'ikai ke liliu e lao ke fakafoki mai 'a e mafai ki he Pule'anga ke faitu'utu'uni pea fetongi 'a e kau poaté, fakakaukau'i e kau poate. Ko hono 'uhinga 'Eiki Sea mo'oni p ia 'oku fakalao 'enau tu'utu'uni ka 'oku 'ikai ke peh ia 'oku fakapotopoto ai. Pea kapau 'Eiki Sea 'oku tali ui mai 'a e Pule'anga ia ki he Fale Alea 'o Tonga 'oku totonu ke kau ai mo e ngaahi sino kehe mo e kave kehe 'o e Pule'anga kau ai 'a e ngaahi poaté.

Ko e 'uhinga ia Sea 'oku faka'at ai ke tohi tangi mai 'a e kakai ki he Fale Alea 'o Tonga kae 'ikai ko e Kapinetí p ko e poate ko hono 'uhinga ko e tali ui kotoa mai 'a e ngaahi sino ng ue ko ia ki

he Fale ko eni 'Eiki Sea. He ko e 'uhinga ia 'oku fai 'a e fokotu'u 'i he Fale ko eni ke fakakaukaua mu'a 'a e me'a ko ia 'Eiki Sea. He ka 'ikai 'e hanga he 'e he kau nima m lohi 'o teketeke'i holo 'a e kau vaivai 'Eiki Sea. Pea ko e 'uhinga ia 'a e fakakaukau mo e fokotu'u atu p ia. Kapau 'oku a'u 'o palopalema ki ha tu'unga 'Eiki Sea he ko e langa ko eni 'oku fai ki he fu'u uafu fo'ou ko 'e 'i ai mo e ngaahi *space* peh ai. Kapau p 'oku 'ikai ke lava e Pule'anga 'o pule'i lelei pea 'oku 'ikai ke fetaulaki lelei e Pule'anga mo e ngaahi poaté ko u peh 'oku totonu ke fakakaukaua e lao.

Sea K miti Kakato: Fika f ko e ki'i tokoni.

'Eiki Minisit T naki Pa'anga H Mai: Ki'i fie tokoni p 'Eiki Sea ki he, kapau 'e loto ki ai.

M teni Tapueluelu: 'Ikai ke u fu'u tali lelei 'e au ho tokoni Sea kae tuku p ke 'ai mai.

Sea K miti Kakato: Me'a mai 'Eiki Minisit .

'Eiki Minisit T naki Pa'anga H Mai: M l 'Eiki Sea. Tapu pea mo e 'Eiki Sea pea mo e Hou'eiki M mipa 'o e Fale. Sea ko u tui kuo m hino 'a e fakama'ala'ala kuo fai mei he t pile. Ka ko u fokotu'u atu he 'Eiki Minisit tuku mai ke fai ha ng ue ki ai 'a e t pile 'a e Pule'anga. Sea ko u tui 'oku 'i ai e f malu'aki 'a e ngaahi ma'u mafai 'i he Fale mo e Pule'anga. Tuku ki he Pule'anga ke nau fai honau fatongia pea te nau l pooti mai 'i he ava e Falé. 'Oua te mou toe talamai 'emoutolu e *abc* kapau 'e peh 'etau ng ue 'atautolu ia 'oku fu'u fakavalevale 'aupito ia 'Eiki Sea m l .

Sea K miti Kakato: M l .

Fokotu'u ke fakakaukaua Pule'anga e m mipa ua he ngaahi Poate

M teni Tapueluelu: M l Sea ka u faka'osi atu au. Ko e 'uhinga ia Sea ko 'oku talamai ko he Konisit tone 'oku tali ui mai 'a e Kapineti ki he Fale Alea ko e 'uhingá ia Sea. Tuhu'i s pela mai. Ka ko u fokotu'u atu p au 'Eiki Sea ko e fakakaukaua 'a e me'a ko e poate ua. Ko e kau ha sino 'o e taha ki ha poate 'e ua 'a e Pule'anga ke fakakaukaua mu'a mo e me'a ko ia. He 'oku 'ikai ke vahevahe lelei ia 'a e mafai. Ka f lute 'a e mafai ha nima 'o ha tokosi'i 'e palopalema Sea. Pea ko e fokotu'u atu p ia ki he Pule'anga ke nau fakakaukaua ko hono 'uhinga kapau 'e to e vilo mai ha toe tohi tangi pehé ni 'i he kaha'u 'Eiki Sea 'oku mau fakakaukaua leva ke fokotu'u atu ke 'ai ha *Select Committee* 'a e Fale Alea 'Eiki Sea ke sio hangatonu ki he palopalema ko ia. Kae m l Sea 'a e ma'u faingam lie.

Sea K miti Kakato: M l . Me'a mai ...

Lord Nuku: Ko e ki'i tokoni p . Sea tapu mo e Feitu'u na kae 'uma' 'a e Hou'eiki M mipa...

<002>

Taimi: 1420-1430

Lao Toutai na'e tomu'a talí pea ko e uafu toutaí totonu ke ma'u ia kau toutai

Lord Nuku: 'Eiki Sea ko 'eku fie lave atu pe 'aku ia koe'uhí ko e me'a na'e fai ko ki ai 'a e me'a 'a e 'Eiki Minisit ki he Uafú, 'oku ou tui pe au ia ki he ng ue ko eni 'a e Poate Taulangá 'oku fakalao pe ia he kuo 'osi foaki kia nautolu ia 'e he laó 'a e ngaahi mafai ko iá Sea. Ko e me'a ko eni na'e me'a ki ai e Fika 4 fekau'aki pea mo e sino 'i he Poaté, ko e Tohi Tangi na'e Tohi Tangi mai ia ke fakafoki e uafú. Ka ko e me'a ko 'oku ou fie tokoni atu aí 'Eiki Minisit, koe'uhí na'e 'uluaki fai e ng ue ia ko ena ko ki he toutaí pea toki fokotu'u e lao ia ko eni ko 'a e Poate Taulangá. Pea ko 'eku tui leva ko ki aí, ko e tu'utu'uni foki 'etau Konisit tone kapau na'e ai ha'o ngaahi me'a na'e foaki ia ha lao ki mu'a, 'oku 'ikai ngofua ke to e ala ki ai ha lao fo'ou ia. Ka ko e fie tokoní atu pe, he 'oku ou tui foki kuo 'osi fai e foaki fakalaó, ke fai e ngaahi totongi huhu'i mo e ngaahi me'a peh 'oku hoko ai. Pea ko 'eku tokoní atu 'a'aku ia 'oku 'i he mafai ia e Pule'angá ke fakafokifoki pe laó ia pea 'oange 'a e uafú ia ki he toutaí he ko e me'a ia na'e 'uluaki fai ki ai 'a e alea 'a e Pule'angá. Pea 'oku ou tui au 'oku ma'u pe tohi alepau ia ko iá. Pea toki hoko atu ... na'e toki hoko atu 'a e Poate Taulangá ia ki mui, na'e 'i mu'a 'a e uafu toutaí ia. Pea ko e fie tokoní atu pe ia, kapau 'e laum lie lelei pe Hou'eikí ia 'o e Kapinetí ke fai pe ki he tu'utu'uni 'a e laó. Ko na'e 'uluaki laó, toki lao atu . Ko e foaki e 'u lisi mo e 'u me'a k toa ko iá, pe 'oku fakalao, ka ko e tu'u ko 'a e uafu toutaí ia, ko ia ia 'oku mu'omu'á pea ko ia 'oku tonu ke ne ma'u 'e ia e mon 'ia ko iá. Ko e tokoni atu pe ia 'Eiki Sea. M 1

Sea K miti Kakato: Me'a mai Fika 1 N pele 'o Vava'ú.

Poupou ke M mipa kau Fale Alea he ngaahi Poate Pule'anga

Lord Tu'i' fitu: Sea ko 'eku tu'u pe 'a'aku ia 'o poupou ki he me'a 'a Tongatapu Fika 4. Kuo tonu pe ke tau hanga 'o to e review 'a e anga e nga'unu e founa ng ue hotau Pule'angá ni. Hang ko e fekaukau'aki ko eni 'a e Fale Aleá mo e makatu'unga 'a hotau fa'unga e Pule'anga hotau fonua ni. Kuo u tui pe, 'e ai e kaha'u 'e ki'i m nava lelei faifaiange kapau 'e kau atu 'a e m tu'a ho Falé ha ki'i Poate. *Backbench* p ki he ngaahi Poaté. Pea 'e lava ai ke fesiofaki ai pea mo e ngaahi Poate mei tu'á 'o tau fesiofaki ai ke tau nga'unu ma'u pe, pea 'e tokoni ki he ng ue 'a e Pule'angá pea ' 'a e Kapinetí pea to e 'ilo lahi ange ai e Fale ni ki he taimi 'oku 'omai ai e 'u Tohi Tangi 'oku tau 'i loto pe. Poupou au ki h . M 1 .

Sea K miti Kakato: M lie. Fokotu'u m lie. Me'a mai 'Eiki Minisit Ki he Ngaahi Ng ue Pule'angá.

'Eiki Minisit Ki he Ngaahi Kautaha Pisinisi Pule'anga: M 1 Sea. Tapu mo e Feitu'u na kae 'uma' e Fale 'Eikí pea 'oku ou fakam l atu he faingam lie ko ení. 'Uluakí Sea 'oku ou fakam l lahi, ngaahi feme'a'aki kotoa pe na'e fai 'aneafi 'o a'u mai ki he 'aho ni fekau'aki pea mo e Tohi Tangi ko ení. Na'e 'osi fai pe foki e ki'i fakama'ala'ala ka 'oku hanga he feme'a'akí 'o 'omi 'a e ngaahi fakakaukau 'o t naki mai ki he me'a na'e 'osi 'i ai pe. Ko e kongá lahi 'o e ngaahi feme'a'aki ko eni na'e fakahokó, na'e 'osi 'i he t pile p ia e ki'i k miti ko eni na'e 'osi kamata fai 'a e ng ue ki he 'u me'a ko ení. Ka ko e 'aho ni 'oku ou ... 'oku mahu'inga 'aupito ... 'oku ou fakatokanga'i foki Sea 'etau tokanga ko 'a e 'u palaú. Ke faka'ai'ai e kau ngoué. Ka 'oku hanga 'e he ngaahi feme'a'aki 'o e 'aho ni 'o to e ki'i fakatokanga'i mai 'a e mahu'inga ke tau to e ki'i tokanga makehe ki he kau toutaí. He ko e mo'oni ko e ongo ma'u'anga pa'anga lelei taha foki ia ki he'etau koloa h atú. Ko e ngoue p pea mo e toutai, pea 'oku ou fakam l ai. Pea 'oku

mahu'inga pe ia he 'oku 'osi mahino pe ia 'oku fiema'u he Pule'angá ke 'ai ha uafu makehe 'o e toutaí. Pe ko e h 'a e founa ke ng ue'akí mo e f meti 'e ng ue'akí pea 'oku fai e sio ki he 'u motolo 'oku ng ue'aki he 'e ngaahi fonua he Pasifikí. Ka 'oku tokoni lahi 'aupito 'a e ngaahi feme'a'aki ko ení ki he ngaahi fakakaukau 'a e k miti pea mo e ngaahi me'a 'oku fakataha'i 'e he k miti ko ení.

Ngaahi faingata'a 'oku fehingahangai mo e Poate Taulanga

Talanoa foki Sea, 'a e faingata'a ko Poaté ko e 'uhingá ko e laó, pea 'oku ou fakam l 'aupito ki he ngaahi tokoni ko iá. Ko e 'u me'a foki ko iá 'oku fiema'u ko ke fai hano ki'i fakaveteveté. He 'oku 'ikai ke ngata pe he laó ka ko e 'u aleapau ko mo e ngaahi pisinisi 'oku tu'u 'i loto 'i he 'elia 'o e uafú. 'Oku tokanga mai ko ki ai e kau toutaí. Me'apango pe he kuo 'osi 'i ai 'a e 'u aleapau ko ení fakataha mo e laó, pea 'oku mahino pe ia 'e fai e sio fakalao, ka ko e vete e palopalema ko ení Sea, kuo pau pe ke kau ai mo e laó ia. He 'oku mo'oni 'aupito 'a e feme'a'akí ko e kongá lahi he uafú ia, ai pe ki'i kongá ia 'osi 'ai ko e kongá e kau toutaí he taimi ni 'o fai ai ko ng ué he taimi ni. Ka 'oku ou tui 'oku 'ikai ke lahi fe'unga he'ene tu'u he taimi ni. Ka ko e taimi foki ia ko Sea na'e ki'i faingata'a e ng ue mo e Poaté. Taimi ni, fanau 'i fo'ou kotoa e Poate ia ko ení. 'Ikai ai ha me'a ia 'e faingata'a. Nau pou pou lahi nautolu ki he me'a ko ení. Mou mea'i pe moutolu ko e kole pe ke me'a atu 'a Ha'apai mo me'a, tokoni mai e Poate ko ení. Pea 'e peh pe mo e me'a ia ko ení. Ko 'etau kole atu pe 'atautolu, mou 'ofa mai 'o ki'i sio atu ki he me'a ko ení tau tokoni he toutaí, mea'i pe he kau ...

Lord Tu'i' fitu: Sea ko e ki'i fehu'i p . Ko e fanau 'i fo'ou ko e to e hiki 'enau vahé, 'oku sai ai 'enau ng ué 'oku nau ' ' mai a'í pe ko e ...?

'Eiki Minisit Ngaahi Kautaha Pisinisi Pule'anga: M l . Mea'i pe he kau t hiná Sea. Ko u ki'i fakap atu ki he kau Poaté, Hou'eiki Poate mou sio atu ki he kau t hiná, m l 'enau feinga ke ma'u ha *export* he ta'u ni, mou tokoni atu ki he ngaahi totongi uafu ko ena 'oku mou 'aí, ke ki'i fakama'ama'a. Ko e fai atu pe 'a e kolé ko e *discount* ia. Lolotonga fiefia e Hou'eiki ko eni na'e t hina lahí ko e fanga ki'i tokoni ko iá. Pea 'oku peh e tu'unga ia e Poate he taimi ni.

Lord Tu'iha'ateiho: Sea, ki'i fehu'i k taki.

Sea K miti Kakato: 'Eiki Minisit ko e ki'i fehu'i ena 'a e 'Eiki N pele Fika 2 'o Ha'apai.

'Eiki Minisit Ngaahi Kautaha Pisinisi Pule'anga: 'Io m l .

Lord Tu'iha'ateiho: Kole ke u h fanga he fakatapu. Ko 'eku ki'i fehu'í pe 'aku ia fekau'aki pea mo e aleapau ng ué. Pe ko e MOU ko ení. 'Oku *win win* e ongo tafa'akí pe 'oku *lose-win*?

'Eiki Minisit Ngaahi Kautaha Pisinisi Pule'anga: Sea ko 'etau feinga ko ení pau pe ke tau *win win* l ua. He 'ikai ke 'i ai ha taha 'e ta'euini. Pau pe ke lelei k toa ki he 'u ... pea ko ia Hou'eiki 'oku ou kole atu fakamolemole pe, mou laum lie lelei tuku mai. Tuku mai ke hoko atu e ng ué. 'Oku mo'oni 'aupito, kuo u tui ko e *session* hoko ia ko 'a e Fale Aleá, 'osi maau mai ki ai e ngaahi fokotu'utu'u pea kapau 'e tuai mei ai ko e 'uhinga ko ha feinga ke vete 'a e laó ko e

Fale eni te tau vete ai Sea. M l 'aupito.

P loti'i 'o tali L pooti Fika 6/2016 K miti Ngaahi Totonu Fale Alea

Sea K miti Kakato: M l Hou'eiki. Kuo mou laum lie lelei 'i he 6.1.1. Kalake. Ko kimoutolu 'oku loto ke tali e L pooti Fika 6/2016 'a e K miti Tu'uma'u ki he Ngaahi Totonu 'a e Fale Alea fekau'aki mo e Tohi Tangi ko eni Fika 9/2016 Ki Ha Uafu ki he kau toutai, fakah 'aki ia e hiki hake homou nima ki 'olunga - 'o tuku ia ki he Pule'anga.

Kalake T pile: Sea 'oku loto ki ai 'a M teni Tapueluelu, Vili Manuopangai Faka'osiula Hingano, S miu Kuita Vaipulu, 'Akosita Havili Lavulavu, 'Eiki Minisit Ngaahi Ng ue Fakalotofonua, 'Eiki Minisit Fefakatau'aki, 'Eiki Minisit Mo'ui, 'Eiki Minisit Ngoue, 'Eiki Minisit T naki Pa'anga H mai, Pal mia, 'Eiki Tokoni Pal mia, 'Eiki Minisit Lao, 'Eiki Minisit Ki he Ngaahi Kautaha Pisinisi Pule'anga, 'Eiki N pele Tu'iha'ateiho, 'Eiki N pele Tu'iha'angana, 'Eiki N pele Tu'ivakan , 'Eiki N pele Nuku, 'Eiki N pele Vaea, 'Eiki N pele Tu'i' fitu. 'Eiki Sea 'oku loto kotoa ki ai e Hou'eiki, toko 19.

Sea K miti Kakato: M l Hou'eiki. 'Ofa pe ke vave mai pe, 'oua te mou tali moutolu ki he ava ko ta'ufu'ou. Fai mai ho'omou l pooti ki mu'a, he kuo loto taha e Fale ke tuku atu ki he Feitu'ua.

L pooti 'a e K miti Tu'uma'u ki he Lao Fika 5&6/2016

Tau hoko mai ki he 6.1.2, ko e L pooti 'a e K miti Tu'uma'u ki he Lao Fika 5/2016 pea mo hono ngaahi fakatonutonu ka tau k taki mu'a Hou'eiki tau alea'i fakataha ai pe pea mo e Fika 6, 'a ia na'e tuku atu ko , 'aitemi 20 fakalahi A, ke alea'i fakataha mai ai pe, na'e tuku ki he k miti, ke 'omi fakalukufau ai pe ho'omou feme'a'aki. Kapau 'oku mou laum lie ki ai pea hoko atu . Me'a mai Vava'u 15, Sea e K miti Tu'uma'u.

Fiema'u ke p loti'i mo hikinima'i me'a kotoa alea'i 'i Fale Alea

S miu Vaipulu: Tapu mo e Seá, mo e K miti. Sea, na'e 'uhinga hono toloi ko 'o e fokotu'u ko eni, koe'uhí ko e fokotu'u ko na'e 'omai mei he k miti he L pooti Fika 5, ko e me'a kotoa pe ke fai 'i Fale ni pau ke p loti 'o hiki nima. 'O 'ikai ngata pe he ngaahi me'a fakapa'anga, ka ko e 'u ng ue 'a e Fale pea mo hono l kooti ke lava. Ka na'e fai e fehu'i 'o makatu'unga ia he kupu 61 ko 'o e Konisit toné mo hono fakalea pe eni 'oku 'asi pe he l pooti Sea. 'A ia pea 'oku peh ko he k miti, me'a kotoa p 'oku 'omai ki Fale ni kuo pau pe ke hiki nima'i. Ka ai ha me'a ia 'oku 'ai 'i tu'a 'oku fai 'aki ia 'a e tohi pe Sea. 'A ia ko 'ene tu'u ko ia 'oku tu'u pe 'a e fo'i kupu ia 'iate ia pe. Kuo u fokotu'u atu Sea.

Sea K miti Kakato: Fokotu'ua eni. Kalake.

<003>

Taimi: 1430-1440

Sea K miti Kakato: Me'a mai 'Eiki N pele.

Lord Tu’iha’ateiho: ‘A ia ko e fo’i kupu ko eni ko e *61 kupu si’i (iii)*. “*Kapau ‘e fokotu’u atu ‘e he Pal miá ‘i he loto ki ai ‘a e vaeua ‘o e kau M mipa ‘o e Falé ki he Tu’i ke fakahifo ‘a e Sea mei hono lakangá. Kuo pau ki he Tu’i ke ne fakata’e’aonga’i ‘a e fakanofa ‘o e Seá, pea fakanofa ha Sea fo’ou ‘i ha fokotu’u atu ‘e he Fale Aleá.*” Ko e fo’i Fokotu’ú ia ke ...?

S miu Vaipulu: Ko e ‘uhinga ‘o e fokotu’u mai ko eni ‘Eiki Sea. Ko e tu’u ko ‘a e kupu ‘o e Konisit tone. ‘A ia ‘oku fakalongolongo ia p ‘oku ‘omai ki he Fale ni? P ‘oku ‘ai ‘i tu’a? Ko e founa ng ue ko ‘a e Falé ‘oku ‘omai foki ki Fale ni, ka ko ‘ene tu’u ko ia me’a kotoa p ‘oku ‘omai ki he Falé, kuo pau p ke p loti’i.

Sea K miti Kakato: M 1 .

Tokanga ki he kupu 61(3) e Konisitutone

M teni Tapueluelu: Sea, ko e ki’i tokoni atu p mu’a ke fakama’ala’ala.. Ko tui p mahalo ‘oku ‘ikai ke fu’u mahino ki he ‘Eiki N pele ‘a e anga ‘o e me’á pea ‘oku ‘i ai p ‘ene mo’oni ‘Eiki Sea. Ko hono ‘uhingá kae ki’i longo p ke fakama’ala’ala atu mo ha fokotu’u atu Sea. Ko e makatu’unga ‘a e fehu’i ia ‘a e motu’a ni ‘Eiki Sea, ‘i he kupu 61 ‘o e Konisit tone, kupu si’i (iii) ‘A ia ‘oku peh . “*Kapau ‘e fokotu’u atu ‘e he Pal mia ‘i he loto ki ai ‘a e vaeua ‘o e kau M mipa ‘o e Fale Aleá, ki he Tu’í, ke fakahifo ‘a e Seá mei hono lakanga. Kuo pau ki he Tu’i ke ne fakata’e’aonga’i ai ‘a e fakanofa ‘o e Sea.*”

Poupou ke hikinima’i me’a kotoa pe ‘omai ki Fale Alea

Ko e fo’i kongá ko ia ko ‘oku fai ki ai ‘a e fifilí ‘Eiki Sea, pea ko e ‘uhinga ‘a e fo’i kongá ko ia ko e fokotu’u atu ki he Tu’í, fokotu’u hangatonu p ki he Tu’í p ko e fokotu’u ‘i Fale Alea ni. Pea ko e fifili p ‘oku kau atu ai ‘etau kongá Tu’utu’uni ko eni na’e toki fokotu’u. Ko e me’a kotoa p *resolution* kotoa p ‘a e Falé, kuo pau ke p loti’i hikinima. ‘A ia kapau leva ‘e fokotu’u ‘a e fo’i kongá ‘etau Tu’utu’uni fo’ou, te ne hanga ‘e ia ‘o *regulate* ‘a e fo’i kupu ko ‘o e Konisit toné, pea ‘ikai ha to e t t la’a p fokotu’u hangatonu ‘i tu’a p fokotu’u ‘i heni ‘e ‘Eiki Sea. ‘A ia ‘oku ‘uhinga leva ia ko e p loti’i ‘i heni, ‘a ia ko e fehu’i ia ‘a e motu’a ni ia ke fakama’ala’ala, pea ko e fakama’ala’ala ko eni na’e ‘omai ‘e he K miti Laó, ‘o kapau ‘e fokotu’u ‘i tu’a he ‘ikai ke to e ‘i ai ha kaunga ia ki ai ‘a e Fale Alea. Kapau ko e fokotu’u ‘i heni, kuo pau leva ke p loti’i ia pea mo’oni p ia ko e founa ng ue ia ‘a e Fale ‘eiki ni. Kuo pau ke p loti’i e hikinima. Ka ko hono faka’uhinga’i totonu ‘o e fo’i kupu ko ia ‘Eiki Sea, ko u tui au ia mahalo na’a toki faka’uhinga ‘i ha feitu’u kehe, ka ko u peh ‘e au ia ke tali ‘etau Tu’utu’uni ‘atautolu ia he ‘oku fakapotopoto. Ko e me’a kotoa p kuo pau ke hikinima’i, tautefito ki he *motion* mo e *resolution* Sea, ko ‘ene totonu p ia ‘a’ana Sea. ‘ikai ha toe ngaahi me’a kehe ia. Ko e fakama’ala’ala p ia Sea.

Hoha’a ki he

Lord Nuku: Ko e tokanga p ‘a e motu’a ni ia ‘Eiki Sea, ki he kupu fo’ou ko eni ‘oku fokotu’u ki he Tohi Tu’utu’uni Sea. ‘A eni na’e fokotu’u mai ‘e he Sea ‘o e K miti. Ko e me’a ko ‘oku hoha’a ki ai ‘a e motu’a ni ‘Eiki Sea, koe’uhí ko ‘etau liliu Konisit tone foki Sea, na’e tu’u ke peh ke lototaha ‘a e Kapineti pea toki lava ‘o liliu. Ko e me’a ko ‘oku tokanga ki ai ‘a e motu’a

‘i he fokotu’u ko eni, kapau ‘e ‘omai ‘o p loti’i he Falé. Ko ‘eku fehu’i p ‘aku ia ke fakama’ala’ala mai Sea. ‘Oku ‘i ai foki ‘a e kupu ‘i he Konisit toné. Ka ‘i ai ha me’a fakahifo ‘e he kau N pele ha N pele, ko e me’a p ia ‘a e kau N pele. Ko e lau ‘a e Konisit toné. Pea kapau leva ‘oku ‘i ai ha me’a ‘oku fekau’aki pea mo ha hingoa, ‘oku to e me’a p ia ‘a e kau N pelé. Ka ko e ‘uhinga ia ko ‘eku fehu’i atu p ‘aku ia. P ‘oku anga f f leva ‘a e tu’u ‘a e kupu ko ia? Pea mo e me’a ko eni ‘oku fokotu’u mai ke p loti’i ‘e he Fale ni, he ‘oku ‘i he Tohi Tu’utu’uni ‘oku ne peh . Ko e ‘u me’a peh ‘e p loti’i p ‘e he kau N pele ‘a e me’a fekau’aki mo e kau N pele. Ko e me’a ke fakama’ala’ala mai p . Pea mo e me’a ‘e taha hono tolu ‘oku fai ki ai ‘a e hoha’a ‘Eiki Sea, koe’uhí ko ‘etau fai tu’utu’uni ki he ‘Ene ‘Afió, ko e me’a ko ‘oku tali mei heni pea ne tali. Kuo pau ke ne hanga ‘o fetongi ‘a e Seá, fakatatau ki he ‘Ene fakanofó. Ka ko u tui ‘oku ‘i ai ‘a e totonu ‘a ‘Ene ‘Afió, ki he me’a ko ení he ko e me’a p ia ‘oku fai ki ai ‘a e hoha’a. Fakama’ala’ala mai p .

Sea K miti Kakato: M 1 .

Lord Nuku: Kapau ‘oku fakalao pea sai p ia.

‘Eiki Tokoni Pal mia: Ke u ki’i tokoni atu p Sea.

Lord Tu’iha’ateiho: Mahalo ko e ki’i fehu’i faka’osi p eni.

Sea K miti Kakato: Me’a mai!

Lord Tu’iha’ateiho: ‘E ‘alu ki f sino ia ko ‘oku heka ‘i he Sea ko íá? ‘E ‘alu ia ki tu’a h p ‘e nofo p h ?

Sea K miti Kakato: ‘Eiki Tokoni Pal mia! Ko e fehu’i eni ‘e ua ‘e ‘alu atu fakataha ai p ki he Feitu’u na.

Taukave fiema’u ke liliu ‘a e Konisit tone

‘Eiki Tokoni Pal mia: Sea, ‘oku ‘ikai ko e tali eni ia, ko e fakama’ala’ala atu p eni ia. Hang ko na’e me’a ki ai ‘a e Tongatapu 4. ‘Asi lelei p ‘i he Konisit toné 61 Vahe 3. ‘A ia ko e ‘uhinga eni ia hang ko e fehu’i ko eni na’e ‘omai. P ‘oku tonu p ‘ikai Sea, ka ko e Konisit tone p eni. Kapau ‘oku fiema’u ke liliu, ko e me’a ia ‘a e Fale ni ke tau fai ha feme’a’aki ki ai. Ka ‘oku ‘ikai tonu ke tau fehu’ia ko e ‘uhingá ko e Konisit tone p eni ia ‘oku fai ki ai ‘a e feme’a’aki Sea.

Sea K miti Kakato: Vava’u 15!

Ko e Seá ‘oku fekau’aki mo e Fale Alea

S miu Vaipulu: Sea, ko e me’a ko ‘oku me’a mai ki ai ‘a e N pele ia. K taki p ‘oku ‘ikai ko hoku fatongia ‘oku ke u fakahinohino lao heni he Fale ni. Ka ko e me’a ko fekau’aki mo ha N pele ‘i he Konisit tone. Ko e Seá ‘oku fekau’aki ia mo e Fale Alea, he koe’uhí ko e Fale Aleá ‘oku ne fili ‘a e Sea. ‘Oku ‘ikai ke kau ‘a e Fale Alea ia ‘i he hingoa N pelé p ko hono tofi’á. Ngata p ‘a e Fale Alea ia he Seá ‘ata’at p . Ko e hingoá mo hono mafai mo e ngaahi mon ‘ia ko ‘o e N pelé, ‘oku ‘ikai ke kau ai ‘a e toenga ia ‘o e Fale ni Sea.

Sea K miti Kakato: M 1 .

Tokanga ki he mafai ke fakanofu mo fakam l lo'i Sea Fale Alea

Lord Nuku: Sea, ko 'eku fehu'i p 'a'aku ia ke fakama'ala'ala. Ko e fakanofu ko 'o e kau M mipa ko 'o e Fale Alea, Hou'eiki Minisit , ko e Pal mia, ko e Sea. Kapau he 'ikai ke tali 'e he 'Ene 'Afió? Ko e h leva me'a 'e hoko ki he fo'i tu'u ko íá? Kuo pau ke 'ave ki he 'Ene 'Afió ke ne hanga... Ko e me'a ko eni ko hono 'oatu ke ne fai 'e ia 'etau Tu'utu'uni, koe'uhí ke fakafaikehekehe'i ange 'a e fo'i *process* ko ia. Ko e fo'i kupu fo'ou ko eni, ko 'etau Tu'utu'uni atu kuo mau loto ke tukuhifo 'a e Seá. Ko hono fakanofu ko 'o e Seá, kapau ko ia 'oku tau hanga 'o p loti'i heni pea kapau he 'ikai ke Finangalo ki ai 'a 'Ene 'Afió, ko hono 'uhinga ke tatau ange p 'oku f f . Mo tau tu'utu'uni atu mo hono ...

Sea K miti Kakato: Me'a mai 'Eiki Pal mia.

'Eiki Pal mia: Tapu mo e Seá kae 'uma' 'a e toenga 'o e Hou'eiki. Hang ko e me'a ko na'e me'a mai 'aki 'e he Tokoni Pal mia. Me'apango p ko 'etau talanoa ki he me'a 'oku tohi'i 'i he Konisit tone. Ko kinautolu ko na'a nau fa'u 'a e kupu ko eni, 'oku 'ikai ke tau lava he taimi ni 'o tau filifili'i p na'e anga f f 'enau hanga 'o hiki 'a e kupu ko eni. Ka ko u tui na'e 'i ai p hono 'uhinga, ka 'oku hang ko e me'a 'oku tokanga ki ai 'a e me'á. 'Oku 'ikai ha *secret* ko e ha p me'a 'oku 'ikai ha fili ia 'a e Tu'í. Me'apango 'oku sipela mai p he Konisit tone. 'Oku 'ikai ke to e peh ia ke 'oatú, pea ne hanga 'o fakakaukau'i 'osi toki ko ia pea toki 'omai hano tali. Hang ko e ngaahi lao kuo tau paasi mei heni. Hang ko u poupou'i 'a e me'a na'e fokotu'u atu 'e he Tokoni Pal mia. Ko e Konisit toné eni 'oku tau talanoa'i ko e me'a eni 'oku talamai 'e he Konisit toné. Pea kapau p 'oku 'ikai ke tau me'á. Tau fai ha ng ue ki he Konisit toné. Ko e fo'i founa p ia. Ko 'ene 'ikai p 'ikai ha'atau fili.

Sea K miti Kakato: M l . 'Eiki Minisit Lao.

'Eiki Minisit Lao: Na'a mau ki'i l loa, 'ikai ko 'emau ki'i K miti. 'At p 'a e Konisit tone ia. Ko e fakamahino p eni ia te tau hikinima heni. Ko 'ene tu'u ko 'ikai ke mahino ia he 'ene tu'u. Ko 'emau hanga p 'emautolu 'o 'omai he ko 'ene tu'u heni kei lava p ia kuo 'osi lava p ia he kuo lava atu ha vaeua ia. Ko 'emau faka'amu 'amautolu ke fakamahino'i 'o tatau mo e natula ng ue kotoa p 'o e Fale ni, kuo pau ke hikinima'i 'i heni. Ko e fakamahino p ia. Ko e founa ng ue p ia. Ko 'ene tu'u he taimi ni 'e lava p ia 'ikai ke hikinima'i heni ko e 'uhinga ia kuo pau ke hikinima'i heni. M l .

Sea K miti Kakato: M l . N pele Fika 2 'o Ha'apai.

Lord Tu'iha'ateiho: Tapu pea mo e Seá. Sea, ko e tu'utu'u

<004>

Taimi 1440-1450

Lord Tu'iha'ateiho: ...ui eni ko e Konisit tone eni. Ko 'ena fepaki ko hai 'e m lohi?

S miu Vaipulu: Sea...

Sea K miti Kakato: Me'a mai koe Vava'u 15.

S miu Vaipulu: Sea ‘oku ‘osi mahino p ko e Konisit tone ‘e pule ‘i he me’a, ‘a ia ko e me’a ia ko ‘oku fokotu’u mai ko mei taumu’a, ko e h ‘a e me’a ko ‘oku ‘omai ‘e he Konisit tone me’a p ia te tau fai. ‘E lava p ia ‘o faka’uhinga ki mata’u ‘uhinga ki hema, k ko e anga ena ‘ene tu’u ‘i he taimi ni. M l Sea.

Sea K miti Kakato: M l . Tongatapu 4.

M teni Tapueluelu: Sea ...

Lord Nuku: Sea te’eki ai p ke fu’u mahino lelei ki he motu’a ni ia.

Sea K miti Kakato: Ke me’a mai ‘a Tongatapu 4 pea ke toki ...’o p ‘i me’a mai koe.

Lord Nuku: Ko e me’a ko ‘oku ‘ikai ke fu’u mahino kiate au ko ‘i heni ‘Eiki Sea, ko e mafai ‘o e Tu’i. Ko e Tohi Tu’utu’uni ‘oku ne peh ko e fakahoko atu pea ne kaniseli leva kae fakanofu mao h Sea fo’ou. Ko e fo’i mafai ko ia ‘a ko ‘oku ou ‘uhinga atu ko au ia, hang ko ‘oku ‘i he lao ‘a ko na’e me’a mai’aki ‘e he ‘Eiki Pal mia . Ko e ‘ me’a kotoa pe ...’oku ‘i ai ‘a e mafai ‘i he Tu’i heni ke ne hanga ‘o veteki ‘a e Fale Alea ‘i he Konisit tone. K ko e ngaahi mafai ko ia ‘a ko ‘oku ou ‘uhinga ki ai ‘oku hang kiate au kuo fakafehu’ia ia.

‘Eiki Pal mia : Sea ki’i tokoni atu.

Sea K miti Kakato: N pele ko e ki’i tokoni eni, te ke laum lie lelei ki ai?

‘Eiki Pal mia : Ko e mafai ko Tu’i ke ne veteki ‘a e Konisit tone fuoloa p ‘etau ‘ilo ki ai. Kapau p ‘oku ‘ikai ke tau loto ki ai ko ‘etau hanga ‘o fai h ng ue ki ai, tatau foki p mo e me’a ko eni. He ‘ikai ke tau to e lava tautolu ‘o fai ha me’a ki ai tukukehe kapau te ke fokotu’u mai ‘e koe h founa ke fetongi p ko e fakalelei’i p ko e h .

Lord Nuku: ‘Oku ‘ikai ke u ‘uhinga atu ko ‘eku ‘uhinga atu ko e mafai ko ia ‘oku fakafehu’ia ‘e he Tohi Tu’utu’uni.

M teni Tapueluelu: Sea kau ki’i fakatonutonu atu...

Lord Nuku: Me’a mai Tongatapu 4.

Lord Nuku: Ko e mafai ‘oku ‘i he ...

Sea K miti Kakato: Fakatonutonu eni ‘Eiki N pele.

Taukave ke ‘ai he Tu’utu’uni e Fale pau ke hikinima’i me’a hono kotoa

M teni Tapueluelu: Sea tapu mo e Feitu’u na Sea pea peh ki he Hou’eiki M mipa ‘o e K miti Kakato. ‘Oku ou tui na’a tau l loa he ki’i me’a ko eni. ‘Uluaki ‘oku kehe ‘a e Konisit tone, ua ‘oku kehe ‘etau tu’utu’uni, ko e fifili ko ‘a e motu’a ni ia p na’e ‘i ai ha’ana fek inga’aki, ‘oku ‘ikai ke lava ‘e he ‘etau Tu’utu’uni ‘atautolu ‘o liliu ‘a e Konisit tone, ‘oku kehe p konisit toné ia, ko e tu’utu’uni ia ko ‘oku ‘omai ia ke p loti’i ‘a e *Resolution* kotoa p ‘a e Fale Alea. Ko e

‘uhinga tefito ia ko na’e fokotu’u ki ai ‘Eiki Sea ko hono fakafehu’ia mei Fale Pa’anga ‘a e taimi folau ko ‘a e kau m mipa ‘oku fa’a tali mei heni, pea ko e ‘uhinga ia ko hono feinga’i ke p loti’i hikinima ke ‘oua ‘e to e fai ‘a e *query* ko ia, ko e taumu’a totonu ia, toki fehu’i p ia ‘e au p ‘oku ‘i ai ha’ane fekaunga’aki mo e Konisit tone, k ‘oku ou fokotu’u atu ‘oku ‘ikai ko ha feinga eni ke liliu ‘a e Konisit tone. ‘Oku kehe ‘a e Konisit tone ko ‘etau ki’i tu’utu’uni p ia ‘a kitautolu ke fakapau’i ‘oku hikinima’i ‘a e me’a kotoa, kae tukuange ia ke ‘alu Sea.

Lord Tu’ivakan : Sea, ki’i tokoni atu p .

Sea K miti Kakato: Me’a mai ‘Eiki N pele fika 3 ‘o Tongatapu.

Taukave ko e me’a lelei ke p loti’i me’a kotoa ‘omai ki he Fale

Lord Tu’ivakan : Tapu p mo e Feitu’u na Sea. Sea ‘oku ou peh ‘oku faka’ofa’ofa p ‘a e ng ue ‘a e k miti, ‘oku ou tui ko e me’a ng ue p eni ia koe’uhi he ko e kuohili ko ‘Ene ‘Afio na’a ne hanga ‘o fili mai, ko e tu’u ko ‘etau liliu fakapolitikale ‘i he taimi ni ‘oku fili ‘e he Fale Alea ‘a e Sea, toki ‘ave p ia ke *endorse* ‘e he ‘Ene ‘Afio. K ko ‘ene tu’u peh ‘oku ou tui ‘oku faka’ofa’ofa p ia, tukukehe kapau ‘oku ‘i ai h fu’u me’a faufaua ‘oku ngali me’a ...’e toki pau p ke ...p ko e toki h ha finangalo ‘o ‘Ene ‘Afio, k ko e tu’u ko eni ko ‘etau ...ko e fo’i me’a eni ke fai’aki ‘a e ng ue ‘a e Fale koe’uhi ke ...’oku ou tuku mai p ki he hou’eiki ‘oku ‘ikai ko ha me’a eni ke nau t la’a ai ‘a e ‘i he anga ‘a e founa ‘o e ng ue k ko e me’a lelei ko e me’a kotoa ‘oku ‘omai ki he Falé ke tau p loti ai, he ko e founa ia ‘o e ng ue, ‘oku ‘ikai ko e kuo hili eni ko e taimi ni eni ‘a eni ko eni ‘oku ‘omai ai ‘a e me’a ko eni. Pea ‘oku ou fokotu’u atu p ke tau tali eni. M 1 .

Sea K miti Kakato: ‘Eiki N pele ‘Eua.

Lord Nuku: Sea ‘oku ou lave’i p ‘e au Sea ‘a e me’a ko ‘oku fai ai ‘a e feme’a’aki, ko e feme’a’aki ko eni ko ‘oku tau fai, ko e p loti’i ia ‘o e Sea, ko e me’a ko eni ko ‘i he Tohi Tu’utu’uni, fokotu’u ‘e he Pal mia pea loto ki ai ‘a e vaua ‘o e Fale. Fokotu’u ‘e he Pal mia ko hono fakalea ia, fokotu’u ‘e he Pal mia pea loto ki ai ‘a e Falé, pea ‘ave leva ki he Tu’i. Ko e founa ng ue ko me’a ‘oku ‘ikai ko ha ...’oku ‘ikai ke peh ko ha ...ko ha fokotu’u tau’at ina, ko e fokotu’u ko eni ‘oku fokotu’u ‘e he Pal mia . ‘Ikai ko e Tohi Tu’utu’uni ia ...

‘Eiki Tokoni Pal mia : ‘Eiki Sea ke u ki’i fehu’i.

Sea K miti Kakato: Ko e ki’i fehu’i eni ‘Eiki N pele.

M teni Tapueluelu: Fakatonutonu atu ‘e Sea ‘oku ‘ikai ko e Tohi Tu’utu’uni ia, ko e Konisit tone ia, ko e Konisit tone ena ‘oku ke me’a mai ai ‘Eiki N pele, ko ‘etau Tohi Tu’utu’uni ‘atautolu ke p loti’i ‘a e *Resolution* kotoa p hikinima, kae ‘oua ‘e ‘omai p ‘o tali ‘a e folau ia, ‘oku na kehekehe.

Lord Nuku: Ko ia ko e me’a ‘oku fai kii ai ‘a e hoha’a ia, pea kapau ko e me’a p ia ‘oku tali ko ‘e he hou’eiki, k ‘oku fai ‘a e hoha’a ia ki ai, ki he me’a ko ia.

Sea K miti Kakato: Ko e tokoni eni mei he Tokoni Pal mia , pea hoko mai ‘a e tokoni ‘a Vava’u fika 1.

Eiki Tokoni Pal mia : Ko e fehu'i leva ko e h leva 'a e me'a 'oku fiema'u 'e he N pele ke tau fai, tau liliu 'a e Konisit tone he 'aho ni, p ko 'etau tali 'a e fokotu'u ko eni mei he K miti Lao 'o talamai ko 'etau tu'utu'uni tau hikinima, 'oku 'ikai ha fekau'aki ia he taimi ni pea mo e Konisit tone. Ko e founa ng ue p eni ia 'a e Falé Sea. M 1 Sea.

Sea K miti Kakato: N pele fika 1 Tongatapu, 'a Vava'u.

Lord Tu'i' fitu: Sea ko 'eku tu'u 'aku ia 'o fakahoha'a 'uhinga ke mahino kiate au hang ko e tu'u ko 'i he kupu 61 'o e Konisit tone, kapau 'e tafe hifo 'a e fo'i fokotu'u ko eni mei he 2 (a) (b) a'u ki he (c) 'oku ne sipela mai 'e ia 'a e Konisit tone kuo pekia fakafisi p ko ha fakata'e'aonga'i h fakanoho hili hono fakangata 'ene hoko ko ha fakafofonga kuo fili 'i ha 'uhinga kehe ange mei he veteki 'o e Fale Alea, kehe ange ko e veteki 'o e Fale Alea mo e tu'unga 'o e pekia mo e fakata'e'aonga'i 'i ha ngaahi me'a fakatamaki pea hoko ki ha Sea. Kuo kamata leva ke 'asi hake ai 'a e kupu 3 ai 'i hono fokotu'u 'a e Sea.

Sea K miti Kakato: M 1 'Eiki N pele. Me'a mai fika 1 'o e N pele 'o Tongatapu.

Lord Vaea: Sea 'oku ou fakam 1 atu 'i he ma'u faingam lie. Ko e tu'utu'uni foki ko eni ko e tu'utu'uni 63 eni, ko ia ko Sea?

Sea K miti Kakato: Ko ia.

Lord Vaea: Pea mo e tali ko ia ki he fakafika fo'ou, ko e 63 (2) kupu si'i (2) ko e tu'utu'uni kotoa p 'a e Fale Alea, kuo pau ke fakahoko ia 'i he fakah loto. 'A ia 'i he Tohi Tu'utu'uni lolotonga 'oku peh ai 63, 'i he fokotu'u ke fakah loto 'oku tau'at ina 'a e m mipa, (a) mei he fakah loto p (b) p 'i kai. 'I he liliu ko eni kuo fiema'u leva ia ke fakahoko leva ai ko e tu'utu'uni kotoa p 'a e Fale Alea kuo pau ke fakahoko ia 'a e fakah loto. 'A ia ko e 'uhinga 'a e fakah loto ko eni ko e hikinima, ko ia?

Sea K miti Kakato: Ko ia.

Lord Vaea: Ko e fakah loto ko eni 'oku lolotonga 'asi 'i he lolotonga ni, 63 (a) 'oku 'i ai 'a e me'a tatau p ai ko e fakah loto p , k 'oku 'ikai ke 'asi ai 'a e fakahoko ko ia ke fai 'a e hikinima, ko e fakah loto p p 'ikai. 'A ia ko e fo'i fakalea ko ia ko ko ki hono fakahoko 'aki ko 'a e fakah loto, 'oku 'ikai ke h mai heni 'a e fo'i tu'unga ko ia kuo pau ke te hiki hoto nima ...

S miu Vaipulu: Sea ki'i tokoni atu.

Sea K miti Kakato: Ki'i tokoni eni N pele, Vava'u 15 'e tali 'e he Feit7u'u na?

Tokanga ke faingofua ng ue kau ng ue Fale Alea he 'ave me'a ki Fale Pa'anga

S miu Vaipulu: K taki p 'e 'Eiki N pele. Ko e 'uhinga 'o e fakatonutonu ko eni ko e me'a ko 'oku a'usia 'e he kau ng ue. Ko e taimi 'e taha 'oku tau felotoi p kitautolu ia 'i ha me'a pea 'osi ia 'oku 'ikai ke fai h hiki nima ia, ko e taimi ko 'oku nau 'ave ai ko h vausia p ko ha h 'aki 'a e fo'i tu'utu'uni ko ia ki Fale Pa'anga, 'oku fehu'i mai p na'e loto 'a e toko fiha ta'eloto 'a e toko fiha, 'ikai ke ma'u ia. 'A ia ko e 'uhinga ia ke fakalahi atu 'a e tu'utu'uni ke p loti kotoa

p 'oku hikinima'i koe'uhi ke faingofua 'a e feng ue'aki ko mo fale pa'anga, kae tautautefito ki he taimi 'oku ng ue ai 'a e kau ng ue. M l Sea.

Lord Vaea: M l Sea.

Sea K miti Kakato: m M l .

Lord Vaea: Ko e ko e ...'oku to e 'i ai foki pea mo e founa p loti 'e taha Sea 'oku ke fa'a fehu'i mai ai p ko hai 'oku loto ki ai pea peh mai, hai, ko hai 'oku 'ikai ke loto ki ai pea peh mai, 'ikai, h é, 'a ia ko e founa p loti ia 'e taha, 'oku ng ue...

<005>

Taimi: 1450-1500

Lord Vaea : -'aki p 'a e me'a ko iá. Ko e tu'unga ko eni ko e kuo fai tu'utu'uni mai 'a e Potung ue ki he Fale 'eiki ni, Sea, fai e hoha'a lahi ki ai. Ko hono 'uhingá, 'ikai ke tali ia 'i he Potung ue ko ení, 'a e tu'utu'uni ko 'a e Falé. Kuo 'oatu, na'e tali 'e he Falé 'a e me'a ko ení. Ko e to e fehu'i mai. Ko hai na'e hikinima? Fakamatala ne toko 9. Ko hai honau hingoá, ko hai e kau Minisit ? Minisit mo e Kakai na'e 'ikai ke nau hikinima. Sea, fakap pula lahi ia ki he tu'unga ng ue. Ko e 'api eni 'oku fai e falala atu ko ki aí.

Sea K miti Kakato : Me'a mai, Tokoni Pal mia, ko e ki'i fakatonutonu.

Fokotu'u ke 'ai lea mahino "hiki nima" mahino ange ia he fakah loto

'Eiki Tokoni Pal mia : Kole atu p , Sea, pe 'e lelei p ki he Hou'eikí, ke fai ha ki'i tokoni. Tapu mo e Feitu'una, Sea. Tapu mo e Hou'eiki e K miti Kakató. 'Oku 'i ai e mahino ia 'a e motu'a ni ki he me'a ko eni 'oku me'a ki ai 'a e N pelé. Ko e 'uhingá ko hono ng ue'aki ko 'a e fo'i lea ko e fakah lotó. Kapau na'e 'ai e hikinima, 'oku ou tui na'e to e mahino ange ia. Ko e 'uhingá, 'osi p hono talamai, ngofua e fakah loto, mo 'ikai, h mai e 2 ia, talamai, kuo pau ke fakah loto ia. 'A ia 'oku hang ia kuo to'o leva ho'o totonu ke 'ikai ke ke fakah loto. 'A ia 'oku ou tui au, kapau 'oku peh . Liliu mo e 63.1. Fakah nima pe 'ikai. Ko e 'uhinga foki eni ki he taimi ko 'oku *abstain* ai ha taha, pea tu'u p 'a e fakah loto ia ko eni he 63.2. He 'oku hang ko e 63.1 ia he taimi ni, 'oku 'asi mai ia. Ko ho'o totonu ke ke fakah loto pe 'ikai. 'Osi ange foki ia, h mai e 63.2 ia 'o talamai, kuo pau p ke ke fakah loto. 'A ia ko 'eku 'uhinga ia, hang ko e me'a ko eni 'a e 'Eiki N pele, pea kapau leva te tau tali 'a e fakah loto ko , tonu ke liliu e 63.1 ia. Ke liliu ia 'o fakah nima, pe 'ikai. Ko e taimi ko 'oku te *abstain* ai, 'oku 'ikai ke te fie vouti ai, pea 'oua te te hiki kita. He ko e 'uhingá ko e 63.2 ia, te ne fakam lohi'i 'eia kita, ko e 'uhingá ko e ng ue'aki e fo'i lea ko ko e fakah loto. M l Sea.

Sea K miti Kakato : M l . Me'a mai N pele Fika 1.

Tokanga na'a taku ko Fale Alea 'oku 'ikai ko ha Fale 'oku falala'anga

Lord Vaea : Ko e 'uhinga foki 'oku ou hoha'a lahi ai ki he me'a ko ení. Tonu 'a e fakakaukau ia, Sea, faka'ofa'ofa ia. Ko e kongá lahi 'a 'etau ng ue ko he Fale ni, Sea, 'oku fai'aki p ia 'a

e Feitu'u na. 'Ikai ke fai'aki ia 'akimautolu. Fai'aki ia 'a e Feitu'u na. Pea ke 'ohovale p kuo ke liliu 'e koe 'a e ng ué. Tau foki kimui, tukuange 'a mui, tau 'alu ki mu'a. Tau tu'uma'u ai. Tau ki'i *break*. Ko e me'a ia 'a e Feitu'u na. Sai, 'i he fakahoko mai ko eni faka-Tongá, ko e ofi tahá eni. Kapau 'e liliu faka-Pilitania, 'oku tatau p ia, Sea. Ka 'oku h mahino'aki e faka-Pilit nia ia 'a e fo'i lea ko eni, ko e *aye*, pe ko e *nay*. 'A ia 'oku mahu'inga ia ke 'omai ki heni. Ko e h 'a e hikinima, mo e h 'a e 'ikai hikinima, 'ai ki ai mo e *aye*, mo e *nay*. Ke mahino 'aupito, ko e h 'a e tu'utu'uni ko ení. Pea 'ohovale p kuo 'i ai e 'aho ia, ko e ma'u si'i p ki'i *quorum*, pea ke me'a mai koe mei mu'a. Sai, ko hai 'oku loto ki ai pea 'io mai, pe 'ikai. Mau loto kotoa ki ai. Tu'o taha p . Ko 'ene lotó kotoa, 'ave atu ia ki ha feitu'u ... 'Ai, ko 'eku lave ko ki aí, ki'i me'a si'i p 'oku fai e tokanga ki aí. Ka 'oku ne hanga 'o uesia 'a e tu'unga ng ue ho Falé. 'Oku mahino mai, Sea, 'oku 'ikai ha falala'anga ...

Sea K miti Kakato : 'Eiki N pele, te ke tali e ki'i tokoni ko e

Lord Vaea : Ka u faka'osi atu p au kae toki me'a mai ia. Ko e mahino mai 'oku 'ikai ke falala'anga ho Falé. Ko e Fale ko ení, 'oku 'ikai ko ha Fale falala'anga. M l Sea.

Kole ke fokotu'u atu ki he founa ng ue Fale Alea

'Eiki Minisit Lao : Mal Sea. Ko 'eku ki'i tokoní p 'a'aku. Ko e 56 'i he Konisit toné, 'a na'e me'a ki ai, ko e *yay* mo e *nay*. Ka ko 'etau Lao 'oku peh mai he fakap langi ia, 'oku 'ikai ko e *aye* ia mo e *no*. *Neither aye nor no*. 'A ia ko e *abstain* ia. 'A ia 'e f f 'i leva ia. Ko e 'uhinga ia e kole atú. Ko e fakamahino. Na'a mau nofo 'o fakakaukau'i lelei Hou'eiki. Ko e ki'i fakamahino, 'oku 'ikai ke 'i ai ha'ane lave ki he. Ko 'ene ma'á , ko 'ene faka'ofa'ofa ki he'etau ng ué, pea mo 'ene 'alu ki Fale Pa'angá. Ko e ki'i hikinima p ko . Kuo 'osi mahino p 'a e fakah loto ia, 'oku *understood*, ko e hikinima. Ka ko e kolé p ia ke ki'i t naki atu ki he'etau founa ng ué. M l .

Sea K miti Kakato : Me'a mai Vava'u 15, pea hoko mai 'a e 'Eiki Minisit T naki Pa'angá.

S miu Vaipulu : Sea, kapau 'e. Tapu mo e Feitu'u na, Sea. Kapau 'e me'a p e Hou'eikí. Ko e taimi ko 'oku 'alu ki he faka-Pilit nia, 'oku ng ue'aki leva ia e fo'i lea ko e *vote*, 'oku mahino ia. Ko e faka-Tongá ia ko e fakah loto. Ko e me'a ia 'oku 'ai mai ko ke *abstain* mo e p loti ko . Pea ko e me'a ia ko 'oku mamahi ai ko 'a e Fika 1 'o Tongatapú, ne 'osi a'u ki ai 'a e K mití ki he tu'unga ko íá, pea mo e Fale Pa'angá. Ko e me'a ko na'e a'u ki ai 'a e fakatotolo 'a e kau ng ue K mití, pea mau femahino'aki ai mo Fale Pa'angá, ko e 'ai 'a e fale'i faka-Fale Pa'anga ia. Pea ko e kuonga ni, kuo 'i ai 'a e *accountability*, mo e *transparency*. 'A ia 'oku mo'oni leva p 'a e kau ng ue 'a Fale Pa'angá, 'i he founa ng ue ko kuo tu'utu'uni

'Eiki Minisit T naki Pa'anga H Mai : Sea, kau ki'i fakatonutonu.

Sea K miti Kakato : Me'a mai, 'Eiki Minisit .

'Eiki Minisit T naki Pa'anga H mai & Tute : Tapu pea mo e 'Eiki Sea. Tapu pea mo e Hou'eiki M mipa 'o e K miti Kakató. Sea, 'oku ou kongá 2. 'Uluakí, ko e pou pou ki he me'a na'e me'amai'aki 'e he Hou'eikí. Ko e h p e tu'utu'uni 'a e Falé, ko e tu'utu'uni 'a e Falé, ko

e tu'utu'uní ia. Kapau 'oku nau tali ha me'a, ko e *Resolution* ia. 'Oku 'ikai ke to e fehu'ia ia, a'u ki he Fale Pa'angá.

Taukave tonu ke tali 'e Fale Pa'anga Tu'utu'uni 'a e Fale Alea

Ko e ki'i tokoni ki he Fakafofonga Vava'ú. Hang p ko eni. Ka kuo tali 'e he Fale ni ha tu'utu'uni he Fale ni, pea 'oku tonu ke tali ia 'e Fale Pa'anga, mo ha to e 'ofisi p 'o e Pule'angá, ko e tu'utu'uni ia 'a e Falé. 'Oku 'ikai ke nau kau nautolu ki he tu'utu'uni ko pe 'oku tau hikinima, pe 'oku tau loto p ki ai. Ko e loto p ko 'a e toko lahi ki ai, 'i he Falé, ko e tu'utu'uni ia. M l 'Eiki Sea.

Sea K miti Kakato : M l .

Ke fakafaikehekehe'i 'a e Fale Alea mo e ngaahi potung ue Pule'anga

S miu Vaipulu : Mo'oni 'aupito p 'a e Minisit T naki Tukuhaú ia, 'Eiki Sea. Pea ko e founa p ia na'e ng ue mai'akí. Ko e founa ia ko eni 'i he taimi ni, 'oku 'ai ko eni ke pule'i mai ko eni. Kaikehe, ko e me'a ko ne mau a'u ki aí. Ke 'ai 'a e fale'i ko faka-Fale Pa'anga, ke fakafaikehekehe'i 'a Fale Aleá mo e me'a ko 'a e ' Potung ué. 'Oku ou fakat t 'aki eni. Ko e teu folau ha M mipa. 'Eiki Sea, 'oku toki feinga'i p , 'e lele takai 'a e *per diem* ko 'a e M mipa, pea lele ki mala'e vakapuna ke tuli e vakapuná. Kuo liliu 'a e tu'utu'uni ko iá, kuo a'u leva ia, kuo pau ke 'omai ia he 'aho e 2 ki mu'a, koe'uhí ke lava 'e he M mipa ke fetongi 'ene s niti mo fai e ngaahi ng ue kehe. 'A ia ko e me'a ia na'e fai ai 'a e fekehekehe'akí. Ko e taimi ko na'e kei 'i Fale Pa'anga 'a e Minisit ki mu'á. Taimi ia 'omautolu, fuoloá, Sea. 'O, ko 'ene maau p e tu'utu'uni ko 'a e Fale 'eiki ni, 'oku 'ikai ke to e fakafepaki'i ia mei Fale Pa'anga. Ko eni ia, 'oku fakafepaki'i p mei Fale Pa'anga ia e me'a 'a e Seá, 'o a'u ki he kau M mipá mo e kau ng ue, mo e ...

'Eiki Minisit T naki Pa'anga H Mai : Ki'i tokoni atu, 'Eiki Sea.

Sea K miti Kakato : Me'a mai.

'Eiki Minisit T naki Pa'anga H Mai : Mahalo 'oku ki'i sai ange e taimi ni e?

S miu Vaipulu : 'Oku to e mo'oni ai p e Minisit . 'Ai, 'oku maau ange e taimi ni, Sea. 'a e ng ue ko he kau ng ue ko . Kuo 'osi fai 'a e feng ue'aki pea mo e Minisit Pa'anga ko ení, ki he founa ko ke fai'aki 'a e ng ue. Kei ma'u p 'a e maau, mo e fiema'u ko 'a e Falé, pea kei ma'u p mo e ho'ata kitu'a, mo e me'a kotoa p , Sea. M l Sea.

Sea K miti Kakato : Me'a mai koe, Fika 1, N pele.

Lord Vaea : Tapu ange p mo e Feitu'u na, kae 'uma' e 'Eiki Sea 'o e Fale Aleá. F f kapau te mo me'a atu p moua ki he Minisit Pa'anga pea mo 'ene Potung ue, mo e lisi ko 'o e me'a 'oku nau tokanga mai ki aí. Ko , ko e me'á e. F f ia? Ko e 'uhingá he 'oku 'ikai ke nau tali 'enautolu e Kalaké mo e kau ngaué. Ko e me'a eni 'e hokó, te mo me'a atu ki ai. T mai 'a e CEO, k taki 'o me'a mai. Ko e me'a eni 'oku ou tokanga atu ki aí. Ko e mo'oni 'oku folau e toko taha ko ení, pe 'ikai. Ko e mo'oni 'oku folau ki f ? Ko e ngaahi me'a e 'oku fai faka-admin p ia, Sea, ka 'oku hoko ia he 'aho ni, ko e palopalema. Me'a ange, 'e lahi ange e ngaahi me'a

‘oku totonu ke fai e feme’a’aki ki aí, ka ko e ‘omai e ngaahi me’a, ko e palopalema e v ‘o e Potung ue, pea mo ho Falé, Sea. M l Sea.

Sea K miti Kakato : Me’a mai e Minisit T naki Pa’anga.

’Eiki Minisit T naki Pa’anga H mai & Tute : Tapu pea mo e Seá. Tapu pea mo e Hou’eiki M mipa e Falé. Fakamanatu atu p , ‘Eiki Sea, ‘oku fakaongoongo mai e kakaí ki he ‘aisi kilimí. Meimei t puni e Falé. N vema mo T sema, ko e taimi kai ‘aisi kilimi ia e f nau.

Sea K miti Kakato : Hou’eiki, tau ki’i lepa ai, ka tau....

(Na’e ki’i m l l heni ‘a e Fale)

<006>

Taimi: 1515-1530

S tini Le’o: Me’a mai e Sea ‘o e K miti Kakato. (Veivosa *Light of Life* Taka)

Sea K miti Kakato: Tapu ki he ‘Eiki Tokoni Pal miá, Minisit Kapinetí, fakatapu atu ki he kau Hou’eiki N pele ‘Ene ‘Afió, tapu ki he kau Fakafofonga ‘o e Kakaí, kole p ke u fakamalumalu atu he ngaahi tala faka’apa’apa kuo fa’a aofaki atu mei mu’a ni. M l mu’a Hou’eiki homou kei fakalaum lie, kei ma’u ivi, ke fakakakato hotau fatongia. Te tau hoko atu, pea mou me’a mai, tau kei hoko atu p ‘i he ‘asenita 6.1.2 .(fokotu’u atu) *ne poupou*.

Sea K miti Kakato: Kalake. Me’a mai.

Lord Vaea: ‘Ikai ke ‘ai faka’osi ai p *aye* mo e *nay* ‘i heni he ko e ‘uhingá ko ‘etau foki eni ‘atautolu ‘o ‘alu ki he tu’unga peh ma’up he taimi kotoa.

P loti’i ‘o tali Tu’utu’uni 63 Fakalahi(E) fika 20

Sea K miti Kakato: M l Hou’eiki. Ko kimoutolu ‘oku mou loto ke tali ‘a e l pooti ko ení, Tu’utu’uni 63 Fakalahi(E) fika 20 ‘a ia ko e 6.1.2 fakah ‘aki ia ‘a e hiki hake homou nima ki ‘olunga.

Kalake T pile: Sea ‘oku loto ki ai ‘a M teni Tapueluelu, S miu Kuita Vaipulu, ‘Akosita Havili Lavulavu, S sefo Fe’aomoeata Vakata , ‘Eiki Minisit Ngaahi Ng ue Fakalotofonua, ‘Eiki Minisit Fefakatau’aki, ‘Eiki Minisit Mo’ui, ‘Eiki Minisit Ngoue, ‘Eiki Minisit T naki Pa’anga H mai, ‘Eiki Tokoni Pal mia, ‘Eiki Minisit Lao, ‘Eiki Minisit Ngaahi Kautaha Pisinisi ‘a e Pule’anga, ‘Eiki N pele Tu’iha’angana, ‘Eiki N pele Vaea, ‘Eiki N pele Tu’i’ fitu, ‘Eiki N pele Tu’ivakan . Sea ‘oku loto ki ai ‘a e toko 16.

Sea K miti Kakato: ‘Oku ‘i ai ha ta’eloto? Fakahoko mai.

Kalake T pile: ‘Ikai ke loto ki ai ‘a ‘Eiki N pele Tu’iha’ateiho, ‘ikai ke loto ki ai ‘a e toko taha.

P loti'i 'o tali Tu'utu'uni 63 fika 5 & ngaahi fakatonutonu

Sea K miti Kakato: Hou'eiki ko e ..Kalake, k taki ke tau toe fakapaasi 'a e kupu fika 5, 'a ia ko e fakal kufua ia 'o e L pooti ko eni 'oku 'i ai 'a e Tu'utu'uni 63. Ko kimoutolu 'oku mou loto ke tau tali 'a e fika 5 mo hono ngaahi fakatonutonu, mou k taki 'o hiki hake homou nima ki 'olunga. 'A ia ko e fika 5, ko e l pooti fika 5, 'oku 'i ai 'a e ngaahi me'a ko ia ne tau fakakau 'a e 6.1.2, ki he Tu'utu'uni Fika 63 Fakalahi (E). K taki mou hiki hake homou nima ki 'olunga.

Kalake T pile: Sea 'oku loto ki ai 'a M teni Tapueluelu, S miu Kuita Vaipulu, 'Akosita Havili Lavulavu, S sefo Fe'aomoeata Vakata, 'Eiki Minisit Ngaahi Ng ue Fakalotofonua, 'Eiki Minisit Fefakatau'aki, 'Eiki Minisit Mo'ui, 'Eiki Minisit Ngoue, 'Eiki Minisit T naki Pa'anga H mai, 'Eiki Tokoni Pal mia, 'Eiki Minisit Lao, 'Eiki Minisit Ngaahi Kautaha Pisinisi 'a e Pule'anga, 'Eiki N pele Tu'i'afitu, 'Eiki N pele Vaea,, 'Eiki N pele Tu'ivakan , 'Eiki N pele Tu'iha'angana. 'Eiki Sea 'oku loto ki ai 'a e toko 16.

Sea K miti Kakato: 'Oku 'i ai ha 'ikai ke loto ki ai fakah mai ia he hiki ho nima.

Kalake T pile: 'Ikai ha fakah loto ki ai 'Eiki Sea.

L pooti fika 7/2016 - K miti Tu'uma'u ki he Ngaahi Totonu Fale Alea

Sea K miti Kakato: Hou'eiki, tau hoko atu ki he 6.1.3 fika 7/2016 - K miti Tu'uma'u ki he Ngaahi Totonu 'a e Fale Alea. Mou me'a mai Hou'eiki. Kole p ki Vava'u 15 ke .. 'Io me'a mai Tokoni Pal mia.

'Eiki Tokoni Pal mia: Ko e l pooti eni, fakavavevave p Sea, ko e 6.1.3 eni Sea 'oku tau 'i ai?

Sea K miti Kakato: Ko ia.

Tokanga ki he totonu Fale Alea ke lea ki he ngaahi me'a kei hopo Fakamaau'anga

'Eiki Tokoni Pal mia: Ko e ki'i kole fakama'ala'ala p ia mei he Feitu'u na kae 'uma' 'a e K miti Kakato, p 'oku fe'unga ke fai ha feme'a'aki 'i heni. Kapau 'oku kei 'i ai 'a e case fekau'aki mo e Pangik Pulé 'i he Fakamaau'anga Sea.

Lord Tu'ivakano: Sea, fakatonutonu atu.

Sea K miti Kakato: Me'a mai, fakatonutonu mai N pele Fika 3.

Taukave kehekehe p ongo keisi 'a e Pangike Pule

Lord Tu'ivakan : Tapu p mo e Feitu'u na Sea, 'oku natula kehekehe p 'a e ongo me'a ko eni. Ko e hopo ia 'oku fai 'i he tu'utu'uni 'a e Pangik Pulé, ka ko eni ia ko e tangi mai 'a e kakaí ko e 'ikai ke fakahoko 'e he *Regulator* 'a hono fatongia totonu ki he Lao kuo 'osi fokotu'u ke ne ng ue. Koe'uhi ko e ngaahi *interest*, ngaahi tupu ko eni ko 'oku 'oange ki he ... Ko e me'a ia 'oku fai ki ai 'a e me'á. Koe'uhi he ko e tangi mai ia koe'uhi ke 'omai ko e pangik . Na'e tupunga 'a e holo 'a e *interest*, koe'uhi ko e fokotu'u ko eni 'a e Pangik . Ko eni kuo tamate'i 'a e pangik ko , kuo to e lele 'a e tupú ki 'olunga. Pea 'oku uesia ai 'a e kakai 'oku nau fie ma'u ke nau langa

hake ‘a e tu’unga faka’ikon mika ‘a e fonuá, ka ‘oku ‘ikai lava ke fai ha n ia he ‘oku fu’u ma’olunga. ‘Oku kehekehe ‘aupito p ‘a e natula ‘o e case ia ko ‘a e Pangik ko mo e me’a ko eni na’e tangi mai ki ai ‘a e kakai ‘o e fonua.

Eiki Tokoni Pal mia: Sea..

Sea K miti Kakato: M 1 N pele. Tokoni Pal mia..

Na’ina’i ki ha uesia ng ue Fakamaau’anga he ngaahi feme’a’aki Fale Alea

Eiki Tokoni Pal mia: Ko e fakamanatu atu p ki he Falé, ko e ‘uhinga ko ‘o e taimi ko ia ‘e fai ai ‘a e feme’a’akí, ka ‘i ai ha me’a ‘e ‘i ai ha’ane fel ve’i pea mo e *court case* ko ení, ‘oku tonu ke ‘oua ‘e me’a ‘aki ‘e he tokotaha ko ia. Ko e me’a ia ‘e faingata’á, he taimi ko ia ‘e m fana ho’o fakamalangá, ke ta’ota’ofi atu koe, ko e ‘uhingá he’oku ‘i ai ‘a e case, fel ve’i mo e me’a ko eni. Mo’oni ‘aupito p ‘a e lau ia ‘a e N pele Fika 3 ‘o Tongatapu. ‘Oku ‘i ai ‘a e ngaahi me’a ia heni, ‘oku ‘ikai ha’ana fel l ve’i, ka ko e fakatokanga atu p ki he Feitu’u na Sea, ke leva’i lelei p ‘a e feme’a’akí, kapau ‘oku mou peh ke hoko atu p Sea, m l .

Sea K miti Kakato: M 1 . Me’a mai Fika 2 ‘o Ha’apai. Me’a mai ‘Eiki N pele.

Lord Tu’iha’ateiho: Tapu atu ki he Seá, fakatapu atu ki he Hou’eiki ‘o e K miti Kakató, kae ‘at ki he motu’a ni, ke fai atu ha’aku ki’i fakahoha’a, ‘o fekau’aki pea mo e Tohi Tangi ko eni.

Fokotu’u ke mohetolo atu alea’i tohi tangi fekau’aki mo e Pangike Pule

Lord Tu’iha’angana: Sea, k taki ko e kole p ki he ‘Eiki N pelé ko eni ‘oku to e ‘i ai ‘a e feme’a’aki fekau’aki mo e Tohi Tangi ko eni. Pea ‘oku ‘i ai ‘a e fokotu’u atu ‘a e motu’a ni. ‘Uhingá p hang ko e me’a ko ia ‘a e Tokoni Pal mia. Ko ‘eku lave’í, ko e Tohi Tangi ko ení pe ‘oku tukuaki’i pe fakalea ko e h , ‘oku lahi ‘aupito ‘a e ‘ *issue* ke fai ai ‘a e feme’a’aki fakalelei ki ai. Na’a ‘oku ‘aonga p ke ki’i mohetolo atu ke toki h mai he’etau foki mai ko ia he ta’u kaha’ú, ka tau hoko atu mu’a ki he Tohi Tangi mahu’inga ko eni. Ko ‘eku ‘uhinga p ki he taimí. Ko e fokotu’u ke mahino ia pea kapau ‘oku peh p ‘e he Feitu’u na ke hoko atu p ‘a e Tohi Tangí ia, pea hoko atu ‘a e me’a ia ‘a e ‘Eiki N pele. Ka ‘oku ‘i ai ‘a e fokotu’u atu kapau ‘e mohetolo atu ia, mohetolo atu ‘a e Tohi Tangi ko eni. ‘Aki p ‘a e ‘uhinga ko ia ‘a e Tokoni Pal miá, mo e ‘uhinga ‘oku lahi ‘aupito ‘a e ‘ me’a ia ke fai ki ai ‘a e feme’a’akí mo e fakama’ala’ala ki he Tohi Tangi ko eni. Ko e fokotu’u atu p ia Sea, m l .

Sea K miti Kakato: M 1 . Me’a mai Tongatapu 4.

Lord Tu’iha’ateiho: Te u tangutu au?

Sea K miti Kakato: Ko e ‘uhingá ke ma’u ho’omou ngaahi fiema’ú ke u lava ‘o fai tu’utu’uni p te tau hoko atu p te tau ..

M teni Tapueluelu: Tapu mo e Feitu’u na ‘Eiki Sea pea peh ki he Hou’eiki ‘o e K miti Kakato. ‘Eiki Sea, ‘oku fai ‘a e fakamalanga ko ení he loto faka’apa’apa mo’oni ki he Pangik Pule ‘a Tongá, pea peh ki he kau ng ue ‘i ai. Ko e *issue* ko ia na’e me’a mai ki ai ‘a e ‘Eiki Tokoni Pal miá hang kiate au ‘oku h ai ha *item* 6 he Tohi Tangi ko eni. Na’e fai ‘a e fakaalaala ‘a e

motu'a ni ke 'oua 'e fai ha lave ia ki ai 'Eiki Sea, mo'oni 'a e me'a 'oku fakahoko maí, kapau 'oku fai ha hopo ai. 'Oku ha'i mai he Tohi Tangi ko ení 'a e ngaahi *issue* 'oku kehekehe, pea 'oku loto 'a e motu'a ni ke fakalavelave atu, ki he taha 'o e ngaahi *issue* ko ia. 'Oku mahu'inga taha pea mafatukituki ki he kakai 'o e fonua. 'A ia 'oku nau tokanga mai ke fakahoko kakato mo totonu mo h mai kitu'a he Pangik Pulé, hono fatongia ko e *regulator* 'o e ngaahi pangik fakakomesialé, he 'oku nau mafa..

'Eiki Minisit Mo'ui: Sea kau ki'i tokoni.

M teni Tapueluelu: 'Oku 'ikai ke u fiema'u 'e au ha tokoni 'Eiki Sea, tukukehe kapau ko ha fakatonutonu Sea. Tuku p ke u malanga atu ko e 'uhingá 'oku nounou 'a e taimí 'Eiki Sea. 'Oku ou kole p 'Eiki Sea ke ki'i hao atu ai leva. 'Oku 'i ai 'a e lea 'Eiki Sea 'o e ngaahi tahi ko 'o e noaté 'a ko 'oku 'aisi. Ka te fetaulaki mo ha kongá 'aisi, kongá si'isi'i tahá, 'oku 'asi ki 'olunga. Ko e kongá lahi tahá 'oku puli ki lalo, ka ko e kongá ia 'oku ne fahi 'a e ngaahi vaka 'oku nau fetaulakí Sea. 'Oku loto 'a e motu'a ni 'Eiki Sea, ke fakahoko atu ha fakamatala fekau'aki, mo e ngaahi kongá ko ia 'oku pulia he ngaahi n 'i he pangik . 'A ia 'oku tangi mai 'a e kakai fekau'aki eni 'Eiki Sea, mo e *item* 4. 'Oku ou kole p 'Eiki Sea *item* 1 'oku peh : 'oku fa'ifa'iteliha p 'a e ngaahi pangik , hono fika'i ki he lahi taha 'enau tupú, kae nofo p 'a e Pangik Pulé 'o sio pea 'oku ou faka'apa'apa eni ki he Pangik Pulé, he ng ue lahi 'oku nau faí 'Eiki Sea. 'Oku 'ikai ke u tukuaki'i 'e au kinautolu 'Eiki Sea, kakato. 'Oku ou loto p au ke u 'oatu 'a e palopalema ko ia 'oku sio ki ai 'a e motu'a ni. Ko e taimi ko ia 'oku te 'alu ai 'o n 'Eiki Sea, ko e fo'i me'a p 'oku talamai 'oku 'asi kitu'á, ko e *interest rate* 'a e me'a ko ia ko ia 'oku 'asi mai. Ka 'oku fakalavelave atu 'a e motu'a ni ki he ngaahi me'a ko ia 'oku pulí 'Eiki Sea.

'Eiki Minisit Mo'ui: 'Eiki Sea kau ki'i tokoni atu p ki he Fakafofongá Sea k taki.

M teni Tapueluelu: Kau eni he Minisit 'oku ou ilifia ai ko e 'uhingá....

Sea K miti Kakato: Me'a mai 'Eiki Minisit .

Fokotu'u mahu'inga ke 'omai ha lau mei he tafa'aki 'oku tukuaki'i he tohi tangi

'Eiki Minisit Mo'ui: Tapu p pea mo e Feitu'u na Sea, pea tapu pea mo e Fale 'eiki ni. Kae hang ko e ngaahi fokotu'u ko ia 'oku 'osi faí, 'oku ou vakai atu Sea ki he taimí 'oku toe p ..

<008>

Taimi: 1530-1540

'Eiki Minisit Mo'ui: Tau ki'i miniti 'e 15, kapau te ta u peh te ta u *discuss* e me'a ko eni he 'ikai ke 'osi ia Sea. Pea ko e 'uhingá 'e taha Sea 'oku ou fie t naki atu p ki he ngaahi 'uhingá 'oku tonu ke toloi ai eni Sea. Ko e Tohi Tangi ko 'eni tau fanongo p tautolu ia ko e tafa'aki ia 'e taha. Pea mo e ngaahi tukuaki'i ko h ko u tui au 'e 'i ai p e ngaahi me'a ia 'e tonu 'e 'i ai e ngaahi me'a 'e hala ka 'oku fiema'u ke ta u fanongo ki he tafa'aki 'e taha, 'oange 'a e faingam lie ka nautolu he 'oku tau fakaafe'i p kinautolu, ka ko u fokotu'u atu au Sea kapau 'e mohetolo atu eni kuo ... ko 'eku 'uhingá p au ki he 'etau taimi Sea, na'a ta u, he kapau 'e kamata e fakamalanga

ia he 'oku lahi e ' kupu ia 'e fai e me'a kae hang ko 'eku fakalavelave 'anenai Sea 'e 'ikai ke ta u lava'i 'e tautolu ia mo e ki'i toenga si'isi'i 'oku toe, ko e ki'i fokotu'u p ia Sea. M l e ma'u faingam lie.

Sea K miti Kakato: M l Minisit , Hou'eiki mou me'a mai p ko 'ene toe kuata p kuo ta u m l l tautolu ia ke u fai 'eku l pooti ki he 'Eiki Sea pea ko e ki'i miniti p eni ia 'e 15 te ta u fakahoko atu ka 'oku ou tuku p ki he fiema'u ho'omou ngaahi loto ke u lava 'o ... Me'a mai Minisit Fakalotofonua.

'Eiki Minisit Ngaahi Ng ue Fakalotofonua: Tapu mo e Sea 'o e K miti Kakato. Tapu mo e ...

Vili Hingano: Sea fakamolemole ...

'Eiki Minisit Ngaahi Ng ue Fakalotofonua: Tokoni Pal mia kae 'uma' e Hou'eiki Minisit 'o e Kapineti, tapu ki he Hou'eiki Fakafofonga 'o e kau N pele.

Vili Hingano: 'Ikai ko u fie fakahoha'a atu Sea ko e 'uhinga ko 'etau founa ng ue.

'Eiki Minisit Ngaahi Ng ue Fakalotofonua: Sea ko e fie fakahoko atu p , kuo 'osi fili 'e he Kapineti 'a e k miti ke nau sio ki he me'a ko eni. Kuo 'osi fili 'e he Kapineti 'a e k miti ke nau sio ki ai pea ko eni ko u tohitohi hifo ko eni ke mau fakataha ki ai he 'aho Pulelulu ke sio ki he ' me'a ko ia 'o hang ko e fokotu'u ko ke sio ki he ongo tafa'aki. Ko 'eku fie fakahoko atu p p mo mea'i 'e he Fale.

Lord Tu'ilakepa: Sea ...

Sea K miti Kakato: Me'a mai Fika 2 'o Vava'u.

Fokotu'u ka lele pe Fale Alea ke toki tuku efiafi kae alea'i tohi tangi

Lord Tu'ilakepa: Tapu p pea mo e 'Eiki Sea pea kole p Sea ke u h fanga he fakatapu kuo 'osi hono aofaki 'Eiki Sea. 'Eiki Sea, 'oku ou kole atu ki he 'Eiki N pele, ko e kole p ki he 'Eiki N pele Fika 3 'o Tongatapu ko ia ko e Sea Fale Alea 'ikai ke ta u toki lava 'o t puni atu 'aefiafi. Ko e anga p ia 'eku kole, ko e me'a p ia 'a'au, he 'oku 'ikai ko ha tau t puni eni ia koe'uh he, te ta u toloi p 'Eiki Sea. 'Oku mahu'inga 'a e ' me'a kuo 'omai he Fale ni, fu'u lahi 'etau m l l , kau ia 'i he me'a 'oku ou taukave'i lahi taha he Fale ni ke 'oua 'e fai e me'a ko e m l l he Fale ni 'Eiki Sea. Kai kehe 'Eiki Sea ko e poini 'oku ou 'oatu ki he Feitu'u na. Na'e 'omai e Tohi Tangi ko eni 'o lau pea na'e 'ikai ke 'i ai ha me'a mei he tafa'aki e Pule'anga te nau me'a mai 'o hang ko e fokotu'u na'e fai 'e he 'Eiki N pele 'oku 'i ai 'a e keisi he me'a ko eni 'Eiki Sea. 'Oku faka'apa'apa'i he Fale ni 'a fale hopo 'Eiki Sea. Ka ko e ' me'a ko 'oku fai 'oku ou tui 'Eiki Sea kapau 'e fai e feme'a'aki 'i loto p he me'a ko na'e 'osi lau. Pea ngata p ai. Ko e toe 'ave ko ki ha feitu'u 'e taha, ka 'oku ou kole atu Hou'eiki Pule'anga mou mea'i p ka ko f me'a ko 'e ta'ofi mei ai 'a e kau M mipa 'i he taimi 'e fai ai ha feme'a'aki 'Eiki Sea, ka kia au 'i he'eku tui nofo p 'i he ngaahi me'a 'e 10 ko eni 'oku 'omai ko 'e he Tohi Tangi. Ko ia ka ta u hoko atu p e feme'a'aki.

Sea K miti Kakato: M l .

Lord Tu'ilakepa: Kae tuku atu e ... pea mo e taha 'oku ou kole ki he Hou'eiki Pule'anga 'oua te nau fa'a me'a mai talamai 'osi fai e ng ue e Pule'anga, tau manavasi'i na'a to e 'omai e fo'i lea ko 'oku ta u 'osi fo'i ai ke 'ai tuku mai he ko eni mautolu 'oku mau ng ue ki ai. 'Oua 'e 'ai ke a'u ki ha tu'unga pehe ni 'etau Tohi Tangi 'omai ki he Fale ni 'Eiki Sea.

Sea K miti Kakato: M l . Me'a mai 'a e Fakafofonga 'o Niua.

'Eiki Minisit T naki Pa'anga H Mai: 'Eiki Sea.

Sea K miti Kakato: Ko e 'osi p eni ia T naki Pa'anga kuo hoko ki Ha'apai pea toki ...

Mahu'inga ke palanisi e fakamatala ke ma'u fekau'aki mo e tohi tangi

Fe'ao Vakata : Fakam l atu Sea. Tapu p mo e Feitu'u na Sea. Fakatapu atu ki he 'Eiki Tokoni Pal mia kae 'uma' 'a e Hou'eiki M mipa 'o e Kapineti. Tapu atu ki he 'Eiki Sea 'o e Fale Alea peh ki he Fakafofonga N pele 'o Tongatapu Fika l pea mo e Hou'eiki N pele. Fakatapu ki he Hou'eiki M mipa 'o e kau Fakafofonga 'o e Kakai. Sea ko e fokoutua hake p au ko u pou pou p au ki he me'a ko na'e me'a 'aki 'e he Tokoni Pal mia kae 'uma' e me'a ko na'e me'a 'aki ko 'e he Minisit ko e Ngaahi Ng ue Fakalotofonua Sea. Mahu'inga p Sea ke 'omai 'a e tafa'aki, ongo tafa'aki 'e ua pea tau toki t langa leva ai 'Eiki Sea. Ka 'ikai ia Sea 'e hang p ko e ngaahi Tohi Tangi ki mu'a atu te tau to e fai e fakatonutonu atu pea mei heni mo hono kumi e ngaahi ' me'a ke fakakakato 'aki e ng ue ko eni ka 'oku ou tui ko e fokotu'u mahu'inga Sea ke 'omai e ngaahi tafa'aki pea ta u toki t langa leva ai Sea he ko u tui 'e ma'u ange 'a e fo'i mo'oni ai mo e totonu 'i he ngaahi me'a ko eni ko 'oku hoko ai fekau'aki pea mo e Tohi Tangi ko eni Sea, ka ko hono fakam 'opo'opo 'a'ana Sea ko e ... Ko hono fakam 'opo'opo ko hono mo'oni Sea 'oku tau ongo'i k toa p 'e kitautolu pea 'oku ou tui ko e kongala'hi 'o tautolu 'i heni 'oku 'i ai 'etau n pea mo 'etau ng ue ki he pangik , pea 'oku tau fiema'u ko e h ha fo'i me'a totonu mo mo'oni ko 'o e 'elito 'o e ngaahi ' me'a ko eni pea tau toki t langa'i leva ke ma'u ha fo'i mo'oni 'e lelei kiate kitautolu fakalukufua Sea, 'oku peh p e pou pou atu Sea, m l .

Sea K miti Kakato: Me'a mai Ha'apai 12.

Vili Hingano: M l 'Eiki Sea, 'oatu 'eku fakatapu ki he Feitu'u na, fakatapu atu ki ho'o K miti 'Eiki. 'Eiki Sea 'oku ou fokoutua hoku tangutu'anga mou fakaongoongo atu ki he Feitu'u na he ko 'etau founa ng ue 'oku ke me'a mai ko e tokotaha ko na'a ne fakah mai e Tohi Tangi ke ne hanga 'o fakah h lelei mai e Tohi Tangi ki loto ki ho Fale. Ko e me'a eni 'oku hoko langa vaku p ko 'a e Fale ki'i ... ai e ki'i me'a 'oku hoko. 'A ia kapau na'a ke nofo, na'a ke me'a Sea ki he'etau tu'utu'uni na'a ku lava p 'o fakatokalelei, neongo e ki'i miniti 'e 10 ko Sea kae lava p 'o fakah h lelei atu ke laum lie lelei p ki ai ho Fale. Ka ko eni kuo lele 'a e feme'a'aki Sea pea 'oku 'ikai ke u loto ke u toe hanga 'o maumau'i 'a e ngaahi me'a ko eni he na'a ku teuteu mai Sea ke 'omai e Tohi Tangi ko eni 'i ha founa 'e laum lie lelei p e Hou'eiki Kapineti pea mo e toenga 'o e Fale ni ke nau tali 'a e tangi ko eni 'oku 'omai ko eni. Ka neongo ia Sea te u tali p ho fokotu'utu'u ka ko eni kuo kamata 'a e ngaahi malanga ka te u tali p ki ha taimi ke ke 'omai ke u toki hoko atu au 'Eiki Sea ka ko 'eku faka'amu 'Eiki Sea ke ongo atu ki he fonua 'a e tangi ko eni 'oku 'omai. Ko e natula ko 'o e Tohi Tangi Sea, k taki p 'e Fakafofonga N pele. Ko e natula ko eni 'o e Tohi Tangi 'a ia he 'ikai ke nofonono p pea ha'u l ua e ongo fo'i tafa'aki ia ha fo'i taimi p 'e taha. Kuo pau p ke tangi mai p e faha'i 'e taha. Pea 'omai ia ki heni ki he Fale ke tau

solova mo talanoa'i pea 'oatu ia ki he Pule'anga ke fai ki ai e ng'ue. Pea ka 'osi ko ia 'oku toki fai leva 'e he k' miti ko 'eni kuo me'a mai ki ai 'a e Minisit' 'o e Ngaahi Ng'ue Fakalotofonua hono 'omai 'a e tafa'aki ko ia...

'Eiki Tokoni Pal mia: Fakatonutonu Sea.

Vili Hingano: Ko ia.

Sea K miti Kakato: Fakatonutonu, Tokoni Pal mia.

Taukave Pule'anga fai pe fakapotopoto taha Fale Alea he 'omai ha tohi tangi

'Eiki Tokoni Pal mia: M 1 Sea tapu mo e Feitu'u na. Tapu mo e Hou'eiki M mipa 'o e K' miti Kakato. Ko e fatongia ia 'o e Fale ni Sea ke tau fua tautau p' ko e h' e me'a 'e fai ki ha tokotaha, kuo 'osi 'i ai p' e Tohi Tangi 'oku tau toe tuku ki tu'a ki he K' miti Kakato ke nau sio ki he ngaahi tafa'aki kehekehe. 'Oku 'ikai ko e 'uhinga ia ke 'omai p' e Tohi Tangi, feme'a'aki p' heni pea tau faitu'utu'uni. Fai 'aki p' 'etau fakapotopoto ko e fakatonutonu ia 'oku 'i ai p' e taimi 'oku ta u faitu'utu'uni ai ke 'ave ke to e fai ha sio ki ai Sea, m 1 .

Sea K miti Kakato: M 1 , me'a mai N' pele Fika 3 'o Tongatapu.

Fakamahino malava pe ki he K' miti Ngaahi Totonu Fale Alea ke ngaue ki he tohi tangi

Lord Tu'ivakan : Sea tapu p' mo e Feitu'u na. Ko e fokotu'u atu p' , koe'uh' ko 'etau Kupu 176 (b) 'oku lava p' ko e 'uhinga p' ke tau feng'ue'aki p' , 'oku lava 'e he K' miti ki he Ngaahi Totonu 'a e Fale Alea ke fai ha ng'ue ki ai pea 'oku lava leva ke nau hanga 'o fakaafe'i mai 'a e tafa'aki 'e taha' pea fai ha'anau ng'ue ki ai kae toki, ta u toki l' pooti mai he ta'u fo'ou koe'uh' ka mou me'a atu ke mou 'atamai lelei he ... ke mou 'ofa mai, toe eni 'etau ki'i miniti p' 'e 10 'oua 'e 'ai ke mou fu'u *high blood pressure* he 'oku fu'u kovi 'aupito. Sai p' ko e Minisit' Mo'ui eni 'oku 'i heni ka koe'uh' ke mou ... he 'oku ou tui mahalo 'oku mahu'inga ange e 'aisikilimi mahalo he 'oku fiema'u foki 'e he ngaahi f' mili kae tuku atu p' ki he Minisit' *Revenue* ke ne me'a mai 'ene saute fakakilisimasi.

Sea K miti Kakato: Me'a mai e *Revenue*, 'a e T' naki Pa'anga.

'Eiki Minisit' T' naki Pa'anga H' Mai: Tapu pea mo e 'Eiki Sea pea tapu ki he Hou'eiki M mipa 'a e Fale 'Eiki ni. Sea pea 'oku ... pou pou atu he fokotu'u 'oku 'omai, tau tuku mu'a ki he K' miti Pa'anga p' ko e h' ha k' miti ke nau ng'ue ki ai, 'i he taimi tatau p' ko e ngaahi *issue* ko eni 'oku *raise* mai ko eni he tohi ko , ko e ngaahi *issue* lalahi kotoa ia. 'Ikai ke tau lava 'e tautolu 'o alea'i ki he ki'i taimi ko 'oku toe. Ko ia 'oku ou kole atu ki he ... Tau toloi atu mu'a ia ka tau hoko atu ki he me'a 'oku hoko ko u tui ...

Sea K miti Kakato: M 1 .

'Eiki Minisit' T' naki Pa'anga H' Mai: Mahu'inga ange e 'aisikilimi ia he fo'i ... he 'ikai ke 'omai 'e he pangik' ha 'aisikilimi he kilisimasi ma'a 'etau f' nau mo e ...

Sea K miti Kakato: M 1 Hou'eiki, Hou'eiki ko e ki'i me'a eni 'oku fai 'eku tokanga ki ai e motu'a ni. Ko e faka'osinga eni 'etau ... hotau Fale he ta'u ni. Pea 'oku faka'amu p e motu'a ke ... Ke mou me'a mai fai ha'atau ... Ko 'etau ... mou me'a atu kuo tau ma'u ha loto hangam lie kae ... tau toki foki mai 'o fakahoko 'etau ... Ko e ki'i miniti 'e 10 ko eni ko e fai'aki p ha'amou fep p aki 'ofa. Ke mou ... 'uhinga mou fai ha'amou talamon mo e ngaahi me'a, mou kole fakamolemole ko e 'uhinga ko e teuteu ke tau talitali e tamasi'i ...

<009>

Taimi: 1540–1550

Sea K miti Kakato: ... pea kapau ko e fa'ahinga tu'unga eni ke talitali'aki e tamasi'i, 'ikai ke 'iloi p 'e nofo e tamasi'i 'i f . Pea ko e me'a ia ko u kole atú ko e ki'i miniti ko eni 'oku toe ko eni, miniti 'e 5 ko ení, ha me'a 'oku mou fie me'a mai ka tau toloi 'a e tohi tangí ki he ta'u fo'ou ki Fepueli p ko f m hina ko ia 'oku 'i ai. Pea ko u tui ko e ngaahi me'a ia te tau lava 'o fiefia ai. Ko u tui ko e kongá ko ia, te u 'oatu e faingam lie ko ení ki he N pele Fika 2 'o e Lolo 'a Halaevalu.

Lord Tu'ilakepa: Sea fakamolemole. 'Oku ou kole atu au Sea 'oku ha'amautolu ia 'a e anga ko ia 'eku fanongo ki he mai e tohi tangí 'oku 'ikai tonu ke tau 'ai ke peh ke tau toloi 'o tuku ki he ta'u fo'ou. Kole atu mu'a ke toloi kae 'ave ki he k miti 'o hang ko e me'a ko eni 'oku fai e ng ue ki ai.

Sea K miti Kakato: Ko ia ko e me'a ia ko na'e kole ko 'e he Fika 3 ko 'o Tongatapu ke 'ave ki he k miti.

Lord Tu'ilakepa: Ko e me'a foki 'oku ke me'a mai ke toloi ki he ta'u fo'ou 'oku ki'i, hang ko e me'a 'oku ki'i ta'epau ai.

Sea K miti Kakato: Me'a mai N pele 'Eua kae toki faka'osi p ki Ha'apai.

Lord Nuku: Tapu pea mo e Feitu'u na 'Eiki Sea. Ko e fakahoha'a ko ia 'a e motu'a ni ai 'Eiki Sea. Ko e tohi tangi ko ení 'oku meimei makatu'unga he pangik . Pea ko e me'a ko ki he toloi ko ki he ta'u kaha'ú, 'oku 'i ai e tu'unga ia na'e 'uhinga ai e kole mai ko ení, ka ko e kole ki he Pule'angá. He koe'uhi ko e Pangik Pule ko e pangik 'a e Pule'angá. Ko e me'a ko 'oku 'ai ko ke kolé p te nau lava 'o ki'i toloi ke toloi fakataha e to'o ko 'o e laisení koe'uh ke tau foki mai ko 'o alea'i e tohi tangi koe'uh kae lava ke..

'Eiki Tokoni Pal mia: Sea ko e me'a ia na'a ku kole atu 'anenaí Sea.

Sea K miti Kakato: Tokoni mai.

'Eiki Tokoni Pal mia: Ko e me'a 'oku fekau'aki ia mo e me'a fakalao 'ikai ke tonu ia ke alea'i heni Sea. Pea 'oku ou pou pou atu au ki he me'a 'a Tongatapu 3, 'a e N pele Fika 3, tuku ki he k miti, fai ha faka'eke'eke, nau sio ki ai, tau h mai ko ia he ta'u kaha'ú, l pooti mai ai Sea. M 1 .

Lord Nuku: Ka u faka'osi atu. Ko e 'uhinga 'Eiki Sea he 'oku 'i ai e taimi na'e tukuange ki he pangik ko ení ke fai ai 'enau alea 'enau pa'anga ke 'omai. Pea kapau te tau, ko 'etau toloi

'atautolu ko ení 'oku 'osi ta'e'aonga ai e fo'i alea ia ko ia, ko e 'uhinga p kolé p 'e lava 'e he Pule'angá 'o to e ki'i ue'i e me'a ko ia. Pea kapau 'oku peh 'e he Pule'angá ke toloi fakataha, ko hono fakapekia ai p 'o'ona ia e pangik ko ení. Ka ko e me'a ia ko , kapau ko e me'a ia 'oku fakahoko mai mei Taumu'a, 'Eiki Sea, ko e 'uhinga e tangi mai ko ení 'oku 'i he Pule'angá e mafai mo e me'a kotoa 'oku 'uhinga ai e tangi maí. Pea kapau 'oku peh 'e he Pule'angá ke tuku p ia 'oku sai p ia. Ka ko e 'uhinga ia hono fakahoko atú, ko e tangi mai ko ení, ke tuku atu p kia nautolu ke nau hokohoko atu p nautolu ia 'enau me'a ko ia 'oku fai.

'Eiki Minisit T naki Pa'anga H Mai: Fakatonutonu 'Eiki Sea.

Sea K miti Kakato: Me'a mai.

'Eiki Minisit T naki Pa'anga H Mai: Ki'i fakatonutonu atu p 'oku pule p laó Sea, 'ikai ko e pule'anga, pule laó.

Lord Nuku: Ko e laó eni 'oku fakatangi mai ai e kakaí.

Sea K miti Kakato: Mou k taki 'o me'a hifo ki lalo kau ki'i fakahoko atu. 'E Hou'eiki, 'omi p talí ke ifo. Ko hono 'uhinga ko e me'a ko ení 'oku 'i ai e fiema'u 'a e kakaí. Ka mou 'omai ha me'a, ha tali te tau lava 'o tau foki fiefia. Me'a mai 'Eiki Tokoni Pal mia.

Taukave Pule'anga 'ikai ke nau fakasi'isi'ia mahu'inga e tohi tangi

'Eiki Tokoni Pal mia: Sea mole ke mama'o hano fakasi'isi'i 'a e tohi tangi ko ení Sea. Ka ko e feinga p eni ke tau fou p 'i he founa, founa p 'oku anga maheni p ki ai 'a e Fale Sea ko e 'uhinga hang ko e fokotu'u mai ko ia e N pele Fika 3 'o Tongatapu. Tau 'ange ha faingamalie ki he k miti, nau sio ai. Mai ha faingamalie ki he pangik ke mai ha'anau tali, tau foki mai ko eni 'e Sea he *session* hokó, mai leva ha l pooti fai ha feme'a'aki ki ai. 'I he taimi tatau p Sea, 'o kapau 'oku sio e Pule'angá 'oku 'i ai ha me'a 'oku t nounou, pau p ke fai homau fatongiá. Kae hang ko e me'a ko 'a e Minisit T naki Pa'anga, pau p ke fai 'i he laó p Sea. M l Sea.

Sea K miti Kakato: M l 'e Tokoni Pal mia. Ko e me'a 'oku ou tokanga ki aí, ko e me'a ko eni ko 'oku me'a mai ki ai e, 'a 'Eua. He 'ikai ke fai, ko e tu'utu'uni foki eni ia kuo fai, kuo fakahoko. Ka ko e 'uhinga e kolé ke tau fakatatali kae fai e ng ue 'a e k miti pea mo e fai e s tolo 'e he Pule'angá e ngaahi me'a ko 'oku nau fiema'u ke fakalelei'i ka tau hoko atu he 'uh he 'e mafai p ia 'e he Sea e Fale Alea ke to e ui tautolu ke fakahoko e ng ue ko ení. Ka ko u 'oange faingam lie ko ení ke faka'osi mai 'e Vava'u 16 pea ko 'ene, tau lavá ia.

Fokotu'u paloti'i faka'angataha ngaahi Fokotu'u Faka-Fale Alea Vava'u 16 tuku ki he Pule'anga

'Akosita Lavulavu: Sea, m l mu'a Sea. Kole p ke u, tapu mo e 'Eiki Tokoni Pal mia mo e Hou'eiki Kapinetí. Peh foki ki he fakatapu ki he Hou'eiki N pele, mo e fakatapu heni ki he Hou'eiki Fakafofonga e Kakaí. 'Eiki Sea, m l mu'a ho'o kei k taki lahi. Ko e 'uhinga p Sea 'eku ki'i fie fakahoha'a atu 'i he mom niti ko ení Sea, ko e tokoni atu p Sea. Ko e 'uhinga p ko 'etau 'asenita Sea 'oku hang 'oku ngali l loa mo lahi 'etau 'asenita Sea ko e 'uhinga p ko e ngaahi fokotu'u ko eni mei he v henga Vava'u 16 Sea. Pea ko ia ai Sea 'oku ou fokotu'u p pe 'e laum lie Feitu'u na peh foki ki he Hou'eiki p te nau laum lie 'e Sea ke fakapaasi faka'angataha 'eku

ngaahi fokotu'u ko ení tuku atu ki he Pule'angá ke mau toki fengau'e'aki mo nautolu ki ai. He ko u tui p Sea mahalo 'oku meimei m hina eni 'e 1 Sea, ha'u e 'asenita e 'aho ni, ha'u e 'asenita 'apongipongi, ko e 'asi mai ai p ngaahi fokotu'u mei Vava'u 16 Sea. Ka 'oku ou tui p Sea 'oku 'osi tohi tongi k toa e ngaahi fokotu'u ia ko ení he loto 'o e kau Minisit Sea h fanga he fakatapú. Pea 'oku ou tui ta'etoeveiveiua Sea 'e 'i ai p ha'anau ngaahi tali mo ha'anau tokoni mai ki Vava'u 16. Pea nau faka'amu p Sea nau peh ni 'e me'a mai ha Minisit 'o peh mai 'e Fakafofonga Vava'u 16, ko e fokotu'u fika fihá ko te mau tokoni atu ai ka 'oku te'eki ai Sea. Ka 'oku ou tui p Sea ko e 'uhinga p mahalo 'oku nau fu'u femo'uekina Sea he'enua ngaahi fatongia. Pea 'oku ou tui p mahalo 'e 'osi p 'aho ni Sea ko u 'ilo p 'e 'i ai p ha Minisit h 'e loto ma'ulalo 'o si'i ha'u 'o talamai ko e fika fihá, fokotu'u fika fihá te mau tokoni atu ai Sea. Pea ko u tui p Sea ko e. Ko ia, pea ko e anga ia 'eku fokotu'u Sea m l e ma'u faingam lie.

Sea K miti Kakato: Kalake.

Lord Nuku: K taki p 'Eiki Sea. Ko 'eku ki'i kole atu p au ki he Feitu'u na pea mo e 'Eiki Sea. Ko u kole atu ke tau ki'i miniti 'e 5 ki he 'aisikilimi pea toki p loti'i , he 4.

Sea K miti Kakato: Te u p loti'i e fokotu'u ko eni 'a Vava'u 16, ke 'ave 'ene fokotu'u ki he Hou'eiki. Ko e hoko atú, ko e mafai ia e Sea Fale Alea.

Lord Nuku: 'Ikai ko 'eku ki'i kole atu p au ki he Feitu'u na koe'uhi ko e 'asenita na'e 'osi tuku hifo ki lalo 'a eni ko ki he 'aisikilimi, tohi tangi ko ia 'aisikilimi he 'oku ngalingali ke loto fiem lie p 'Eiki Minisit T naki Pa'anga ke 'uh ke, ko e ki'i miniti 'e 5 ko ení ke kole ki ai ke 'ai ha ki'i me'a'ofa kilisimasi ke ki'i holoki e tukupau ko ia.

Lord Tu'ivakan : Tuku atu p ki'i miniti 'e 5 ko ia ke fakalele p , m l .

Lord Nuku: M l 'aupito Tongatapu Fika 3. Ko e ki'i kole p ia.

P loti'i tali tukuatu ngaahi Fokotu'u Faka-Fale Alea 'e 27 Vava'u 16 ki he Pule'anga

Sea K miti Kakato: 'E Hou'eiki, tau tali mu'a. Ko kimoutolu 'oku mou loto, Kalake, ke tau tali 'a e fokotu'u 'a Vava'u 16 ke fakafoki ki he Pule'angá, 6.6, fokotu'u faka-Fale Alea Fika 1-27/2016. Ko kimoutolu 'oku mou loto ki ai, fakah 'aki e hiki homou nima ki 'olunga.

Kalake T pile: Sea 'oku loto ki ai 'a M teni Tapueluelu, S miu Kuita Vaipulu, 'Akosita Havili Lavulavu, Sosefo Fe'aomoeata Vakata, 'Eiki Minisit e Ngaahi Ng ue Fakalotofonua, 'Eiki Minisit e Ngaahi Ng ue Lalahi, 'Eiki Minisit Fefakatau'aki, 'Eiki Minisit Mo'ui, 'Eiki Minisit Ngoue, 'Eiki Minisit T naki Pa'anga H mai, 'Eiki Pal mia, 'Eiki Tokoni Pal mia, 'Eiki Minisit Lao, 'Eiki Minisit Ngaahi Kautaha Pisinisi Pule'angá, 'Eiki N pele Tu'iha'ateiho, 'Eiki N pele Tu'iha'angana, 'Eiki N pele Tu'ilakepa, 'Eiki N pele Vaea, 'Eiki N pele Tu'i' fitu, 'Eiki N pele Tu'ivakan . Sea 'oku loto ki ai e toko 20.

Sea K miti Kakato: 'I ai ha ta'eloto, fakah mai.

Kalake T pile: 'Ikai ha fakah loto ki ai Sea.

P loti'i 'o tali 'ave Tohi Tangi fika 7/2016 ki he Komiti Ngaahi Totonu Fale Alea

Sea K miti Kakato: M l Hou'eiki. 'E Hou'eiki mou k taki mu'a ka tau, ko ia 'oku loto ke tau tali 'ave 'a e Tohi Tangi fika 7/2016 ki he k miti pea fakah mai'aki ho'omou loto ki ai hiki hake homou nima ki 'olunga, K miti Tu'uma'u mo e Ngaahi totonu.

Vili Hingano: M l Sea, m l .

Sea K miti Kakato: Ko ia 'oku loto ko ai, hiki hake ho nima.

Kalake T pile: Sea 'oku loto ki ai 'a M teni Tapueluelu, Vili Manuopangai Faka'osiula Hingano, S miu Kuita Vaipulu, 'Akosita Havili Lavulavu, Sosefo Fe'aomoeata Vakata . 'Eiki Minisit Ngaahi Ng ue Fakalotofonua, 'Eiki Minisit Ngaahi Ng ue Lalahi mo e Takimamata, 'Eiki Minisit Fefakatau'aki, 'Eiki Minisit Mo'ui, 'Eiki Minisit Ngoue, 'Eiki Minisit T naki Pa'anga H mai, 'Eiki Pal mia, 'Eiki Tokoni Pal mia, 'Eiki Minisit Lao, 'Eiki Minisit Ngaahi Kautaha Pisinisi Pule'angá, 'Eiki N pele Tu'iha'ateiho, 'Eiki N pele Tu'iha'angana, 'Eiki N pele Vaea, 'Eiki N pele Nuku, 'Eiki N pele Tu'ilakepa, 'Eiki N pele Tu'i' fitu, 'Eiki N pele Tu'ivakan . Sea 'oku loto kotoa ki ai e Hou'eiki.

Alea'i Tohi Tangi Fika 11/2016 fekau'aki mo e hiki totongi 'aisikilimi

Sea K miti Kakato: M l Hou'eiki. Faka'ilonga lelei. Tau hoko hifo eni ki he Tohi Tangi Fika 11/2016, hiki 'o e totongi e tute 'o e 'aisikilimi. Hou'eiki, ki'i miniti ko eni 'e 5 mou me'a mai ai ke tau...

Lord Nuku: Miniti 'e 3 p ia Sea p miniti...

Sea K miti Kakato: Me'a mai koe Hou'eiki N pele 'Eua.

Lord Nuku: Tapu pea mo e Feitu'u na 'Eiki Sea. Ko e ...

<001>

Taimi: 1550-1600

Lord Nuku: ... fakatangi ko 'oku fai atu 'oku fakatatau ki he tohi tangi ko eni 'oku 'omai 'Eiki Sea. Ko e ngaahi totonu p 'oku ma'u 'e he kakai ke fai mai 'aki e tohi tangi Sea. Ko e tohi tangi mai ko eni ko e fekau'aki pea mo hono hiki e totongi 'o e tuté ka 'oku nau hanga 'o fakat t mai 'aki 'a e 'aisikilimi Sea. Ka ko e fokotu'u atu p ia 'Eiki Sea ki he Hou'eiki Kapineta fakakau mai mu'a 'a e ' me'a ko na'e hiki 'o peh ko e me'a 'oku fekau'aki mo e mo'ui lelei fakah atu ki ai 'a e moá. 'U me'a ko 'oku lahi hono fakatau, 'Eiki Sea ko e ngaahi me'a ko eni kapau 'e 'ofa p 'ofa mai 'a e 'Eiki Minisit ko eni ko pea mei he vahefonua 'Eua 'o tukuhifo'i ki'i tukuhifo'i 'ai ha ki'i me'a'ofa ki'i me'a'ofa kilisimasi ki he fonua. He koe'uhí he ko ia p ia 'Eiki Sea 'oku 'i ai e ' mafai ko eni ka 'oku ongo 'aupito ki he Fale ni 'a e si'i tangi mai 'a e kakai 'o fekau'aki pea mo e ' taumu'a ng ue ko eni. 'Osi m hino'i p he motu'a ni ia pea mo e kakai 'o e fonua 'a e polokalama 'a e 'Eiki Minisit Mo'ui 'Eiki Sea. Ka ko e kole atu ki he 'Eiki Minisit ke ne to e hanga mu'a 'o fai p ha ki'i 'ofa ki he kakai 'o fekau'aki 'aisikilimi ko e moa

‘me’a ko eni ko na’a ne hanga ‘o, kapa inu ngaahi fakaafe kotoa ko mo e ngaahi me’a ko ‘oku ‘amanaki atu ko ke me’a ‘Eiki Sea ‘nasi ‘a Ha’apai k toa Vava’u mo Tonga ni k toa Sea. Pea ko e kole p ia ki he ‘Eiki Minisit ‘Eua mu’a ke ne hanga ‘o ki’i tukupi hifo e me’a ko eni Sea.

Sea K miti Kakato: Fakamolemole ‘Eiki N pele ko e Minisit ‘a e Kapineti.

Lord Nuku: ‘Io kia koe ia ka ko e Minisit ‘Eua ia kiate au pea ko e kole ia Sea ke tau p loti’i ... loto lelei p ki ai m l .

Sea K miti Kakato: Me’a mai ‘Eiki Minisit Mo’ui.

Taukave ‘ikai fakatupu mo’uilelei e ‘aisikilimi ki he mo’uilelei

‘Eiki Minisit Mo’ui: Sea tapu pea mo e Feitu’u na Sea tapu ki he Hou’eiki M mipa ‘o e K miti Kakato kae ‘at ki he motu’a ni Sea ke fai ha ki’i fakahoha’a. Sea ko e miniti ‘e nima ia ko eni na’e tuku mai ‘Eiki Sea ko u ongo’i au ia ‘e Sea ‘oku nounou ia Sea. Ko e *issue* mahu’inga eni pea ‘oku tui ‘a e motu’a ni ‘oku mahu’inga ia ke mahu’inga m lie ki he Fale ‘Eiki ni pea mo e kakai ‘o e fonua ‘a e me’a ko eni ‘oku hoko Sea.

Sea te u ki’i fie taki ‘a e tokanga Sea ki he fakaava ko Fale Alea. Na’e t folofola fakaava Sea pea na’e ‘i ai e ngaahi me’a lalahi na’e tokanga ki ai ‘ene ‘ fió kau ki ai ‘a e mo’ui lelei e fonua ni kau ki ai ‘a e tu’unga faka’ekon mika mo e ako pea na’e fakamamafa ‘i he ngaahi fokoutua ‘oku ‘ikai pipihí p ko e *NCD*’s. Sea ‘i he Fale Alea ‘o Singapoa na’a nau *declare* he ta’u ni *war against NCD* p ko e tau p ko e tau’i ‘a e ngaahi fokoutua ko eni ‘oku ‘ikai pipihí Sea. Ko e taha eni e ngaahi ng ’unu e Pule’anga Sea ki he ngaahi me’atokoni ‘oku ‘ikai fakatupu mo’ui lelei kau ai ‘a e ngaahi me’a ‘oku ngako kau ai ‘a e tapaká h fanga he, Sea kau ai e ngaahi me’a ko eni ‘oku m lie ‘oku ‘ikai p ‘oku m hino ko ‘oku ‘ikai ke fakatupu mo’ui lelei.

Ko e *life expectancy* 69 e kakai fefine 65 e kakai tangata. Taimi ni ia Sea he savea fakamuimui ko eni. Siapani 80 ‘a e kakai tangata 83 ‘a e kakai fefine. Sea ‘oku fakamoleki he ‘e Pule’anga pa’anga ‘e 40 miliona ke tokangaekina ‘a e mo’ui lelei ‘a e kakai. Fakamoleki ‘e he Pule’anga laui miliona ke fakatau mai ‘a e fo’i’akau ke tau’i’aki ‘a e fokoutua ko eni ‘oku ‘ikai ke pipihí ‘oku fakatupunga he ngaahi me’atokoni ko eni ‘oku tau talanoa ki ai.

Sea te’eki ai ke mate ha taha h fanga he fakatapu ko e ‘ikai ke ma’a e ‘aisikilimi. Ko e ‘aisikilimi *is a luxury food* p ko e me’akai ia ‘oku fakaifoifo p *not a necessity* kia kitautolu. Sea ko e fatongia ‘a e Pule’anga kotoa ‘oku nau fai pea ko e me’a eni ia ‘oku ‘osi malanga’i he ‘e he Kautaha Mo’ui ‘a M mani *is a Globalism* pea ko e me’a fakam mani lahi ia Sea.

Lord Tu’ilakepa: Sea ‘e sai p ke u ki’i tokoni ki he...

‘Eiki Minisit Mo’ui: Ko e ...

Sea K miti Kakato: Ko e fiema’u e tokoni ‘a e Hou’eiki N pele fika ua ‘o Vava’u. Me’a mai N pele.

Lord Tu'ilakepa: Ko 'eku fietokoni p 'aku ki he Feitu'u na sai'ia au he fo'i s tesi na'a ke me'a mai 'aki ko e fakaiifoifo p . Sio 'ikai ke 'i ai ha me'a ia, f f mu'a ke 'ai mu'a ke mau ki'i fakaiifoifo'aki he ...

'Eiki Minisit Mo'ui: Sea te u a'u p ki ai Sea.

Lord Tu'ilakepa: Fakamolemole e Feitu'u na he 'ikai ke mau to e lava mautilu 'o t peití mo e Feitu'u na he koe'uhí ko e Minisit Mo'ui pea 'oku ke mo'oni e Feitu'u na.

'Eiki Minisit Mo'ui: Sea ko u fakam l atu he tokoni ...

Lord Tu'ilakepa: Ki'i fakaiifoifo p .

'Eiki Minisit Mo'ui: Ko ia te tau a'u p vave p .

Sea K miti Kakato: Minisit fakam 'opo'opo mai ka tau ...

'Eiki Minisit Mo'ui: Sea ko e fatongia ia 'a e Pule'anga ke 'ai e me'a ko eni ko e fili ko ki mo'ui lelei ko e fili faingofua. *Healthy ko e healthy choices should be a easy choice.*

Vili Hingano: Sea k taki fakamolemole ...

Sea K miti Kakato: Me'a mai, fakatonutonu Ha'apai 12.

Vili Hingano: 'Oku 'ikai ko ha'aku fakatonutonu ko 'eku tokoni p 'a'aku ia ki he 'Eiki Minisit .

'Eiki Minisit Mo'ui: M l .

Vili Hingano: Ko e 'uhinga na'e holomui 'a e tohi tangi 'anenai ko e 'uhinga ko e taimí. Pea ko 'eku kole atu Sea ...

'Eiki Minisit Mo'ui: Sea 'e toe mole e taimi ia 'oku mei 'osi, kuo mei 'osi au he fo'i fakatonutonu.

Vili Hingano: Ko e 'uhinga ko 'etau taimi ko e 'uhinga ko e me'a ko eni 'oku me'a mai ko 'a e 'Eiki Minisit ko e fu'u me'a m hino 'aupito 'aupito. Neongo 'ene mo'oni Sea pea ko 'eku kole atu ...

'Eiki Minisit Mo'ui: Sai te u ki'i fakanounou p Sea.

Vili Hingano: M l Sea.

'Eiki Minisit Mo'ui: Fakanounou vave p Sea.

Sea K miti Kakato: Me'a mai ki'i miniti p 'e taha fakam 'opo'opo mai kae hoko mai

‘a e Minisit ko ‘oku fie ma’u ...

Fakamamafa’i fatongia ngaahi Pule’anga ke teke to’onga mo’uilelei

‘Eiki Minisit Mo’ui: Fiema’u p au ke u to e fakamamafa’i ‘a e fatongia ‘a e ngaahi Pule’anga ‘oku fai fakam mani lahi ia ‘Eiki Sea ko e *healthy choices should be a easy choice* p ko e fili ki he mo’ui lelei ko e fili faingofua Sea. Ko e ha’u ko eni ko ‘etau peh ko ko e Kilisimasi Sea ‘amanaki ke fai ‘etau tufa ‘aisikilimi Sea ko e ‘aisikilimi ko e kalami ‘e 100 kotoa p kalami ai ‘e 20 ko e suká ia. Ko e me’a lalahi ‘e ua ko e suká mo e ngako ‘oku ne faka’ai’ai p seti ‘e 12 ‘i he kalami ‘e 100 kotoa. Pea ko e ngako ia ‘oku kau kovi ki he mafu Sea.

Lord Nuku: Sea ko ‘eku ki’i fakatonutonu atu p .

Sea K miti Kakato: Ki’i fakatonutonu eni ‘Eiki Minisit .

Lord Nuku: Ko ‘eku fakatonutonu atu ko e kalami ko ena ‘oku lau ko ‘a e ‘aisikilimi ko e kalami ‘e 41 ko hiki e tute ko e me’a ia ‘oku tangi mai ki ai ‘a e kakai. ‘Oku ‘ikai ke nau tokanga mai ki he ‘aisikilimi ...

‘Eiki Minisit Mo’ui: Sea ‘oku m hino p kiate au ka ...

Lord Nuku: Ka ko e ‘uhinga ‘oku tau afe tautolu ki he fakaiifo ‘aisikilimi ka ko e tangi mai he ‘e fo’i hiki ko p seti ‘e 41 ko e me’a ia ‘oku peh ai ke fakahoko atu p ‘Eiki Minisit .

Sea K miti Kakato: M l ‘Eiki N pele.

‘Eiki Minisit Mo’ui: Sea ko ‘eku fakat t ko eni Sea. Ka ‘oku fakamole lahi h ha faito’o ke faito’o ‘aki ... ka kapau te tau ng ue ke ta’ota’ofi ‘oua te tau a’u mo ia ‘e si’isi’i ‘a e fakamole ‘a e Pule’anga. ‘Ikai ke to e kehekehe eni ia Sea he’eku fakakaukau. Ko kitautolu ko eni ‘oku ‘i ai ‘etau f nau ta’u iiki ta’u ua ta’u tolu pea kapau te ke h mai ki ho fakafaletolo ke ke ‘alu ki he ng ue ‘oku va’inga mai ha hele m sila te ke to’o e hele na’a lavea p te ke tuku ke lavea kae toki to’o e hele. Te tau ‘oange ‘a e fakaiifo pea ‘e ‘osi e ta’u ‘e 20 p ta’u ‘e 30 mei heni hoko e ngaahi me’a ko eni p kalava, suká, toto ma’olunga. ‘E fehu’ia mai he kaha’u ko e h e me’a ‘a e ‘aho ní na’e fai ke malu’i’aki ‘a e kakai ko eni. Te tau nofo, ko e me’a ‘e ua. Ko ‘etau holoki ‘a e ‘aisikilimi sai p kapau ‘oku tu’o taha he uike. Kapau te tau holoki ‘o tu’o fitu tu’o valu p ko e tu’o taha ...

Sea K miti Kakato: ‘Eiki Minisit ko e...

‘Eiki Minisit Mo’ui: ‘A e mo’ui lelei ho’o f nau ki he kaha’u. Sea ko u hanga p au ‘o fakam ’opo’opo ke m hino ki he kakai ‘o e fonua mo kitautolu ko u tui p au ‘e holo p ia. Ka ko ‘eku ‘uhinga eni. Pea ‘oku lahi hono taku ‘oku t naki tukuhau e Pule’anga. Sea ‘oku ‘ikai ke totongi ‘etau ki he falemahaki ‘oku ‘ikai ke totongi ‘a e fo’i’akau. Ko e silini ko ‘oku fakamoleki ‘e he Pule’anga ke tauhi ‘aki ‘a e fokoutua ko ‘oku liunga 10 ia he s niti ko eni ‘oku t naki. Ko e me’a fakam mani lahi eni ia Sea fai he ngaahi fonua fai he’enua feinga kapau ‘oku mahu’inga’ia he mo’ui ‘a e kakai.

Kapau 'e hokohoko 'a e fo'i *trend* ko eni he 'ikai ke to e a'u ha taha ia 'i Tonga ni ki he ta'u 65 pea 'e loi e folofola ia te tau a'u ki he ng mo e 70 80 ma'u ia he ngaahi fonua ko eni. 'E 'ikai ke mate ha taha ia e fonua ni Sea na'a ko e founa eni te tau foki ai 'o vailesi, veihalo, niu mata pea kapau 'e ma'ama'a ange 'a e kapa *coke* he fo'i niu mata te tau fakatau ki he f nau kapau *coke*. 'E tuku e niu mata ia 'oku fakatupu mo'ui lelei. Sea ko 'eku 'oatu p au ia eni ke m hino ki he Fale 'Eiki ni pea mo e kakai 'o e fonua ni 'oku mole ke mama'o ke peh 'oku t naki he 'e Pule'anga. 'Oku 'i ai 'a e ngaahi fatongia. Ngaahi fonua muli 'oku lahi e *tax* 'enau vahe fa'a 'oange ...

Lord Nuku: Sea fakatonutonu atu p Sea.

Sea K miti Kakato: Ko e fakatonutonu eni 'Eiki Minisit .

Lord Nuku: Ko e fakatonutonu atu 'o peh 'oku 'ikai ke t naki 'Eiki Sea kuo 'osi peh he 'e Pal mia kuo hulu e t naki tukuhau 'o a'u ki he 5 miliona. Ko e me'a ia 'oku fai ai 'a e tangi.

Sea K miti Kakato: Me'a mai 'Eiki Pal mia.

Fokotu'u ke tali fokotu'u Pule'anga 'i ai 'enau v sone ki he teke mo'uilelei

'Eiki Pal mia: Sea ko u faka'apa'apa au ki he Feitu'u na ka ko 'etau taimi foki ko e toe kuata. Ko e anga ko 'eku fanongo he na'e 'osi 'ohake p 'anenai he 'ikai ke lava 'e he miniti 'e nima 'o ...

<002>

Taimi: 1600-1610

'Eiki Pal mia: tau hanga 'o alea'i ke 'uhinga m lie 'aupito ki he kakaí. Kuo u fokotu'u atu, ko e 'uhinga eni 'emau Minisit , ko ia 'oku mau falala ki ai ke ne hanga 'o fakahoko 'a e fatongia ko ení. Pea 'oku ou fanongo ki ai. 'Oku tau fanongo k toa ki ai. Fanongo ki ai e kakai e fonuá. Kuo u fokotu'u atu, tau tali 'a e fokotu'u 'a e Pule'anga ko ení, neongo te mau lavelavea he lau mai 'a e kakaí. Ka te mau tali e lavelaveá he 'oku ai e fo'i visone 'oku mau sio mama'o atu. M l .

Sea K miti Kakato: Me'a mai Minisit T naki Pa'angá.

Fakama'ala'ala he hiki p seti 'e 15 e tukuhau 'ekisia

'Eiki Minisit T naki Pa'anga H Mai: Tapu mo e 'Eiki Sea, pea tapu ki he Hou'eiki M mipa 'o e K miti Kakató. Sea, m l e ma'u faingam lie pea 'oku ou 'ilo 'oku 'api'api pe taimí. Fakam l ki he malanga lelei kuo fai 'e he Minisit Mo'uí pea he 'ikai ke u to e lave au ki ai. Ko e 'u polis ko ki hono te ke ko mo'ui lelei 'oku feng ue'aki ai 'á e Potung ue Mo'uí pea mo e Potung ue T naki Pa'angá 'i hono teke e polis ko ení.

'Eiki Sea, ko e tukuhau ko he taimi ni, faka'amu pe ke mahino ke mea'i 'e Hou'eiki mo e kakaí, kae 'uma' e kakaí, ko e tukuhau ko na'e ng ue'aki ki he 'aisikilimí mo e ngaahi naunau peh , na'e p seti 'e 15. P seti 'e 15 'a e mahu'inga ko koloá hono h maí. Ko e tukuhau fo'ou ko na'e t naki he ta'u fakapa'anga ko ení, 'oku ui ia ko e Tukuhau 'Ekisia, p ko e *Excise Tax* na'e

ng ue 'aki leva ia fakatefito 'i he *quantity* pe ko e litá. 'A ia na'e \$1.50 ki he lita 'i hono h mai ki he fonua ni. Kapau te mou me'a hifo pe Hou'eiki ki he peesi 3 'o e pepa kasitomu ko ena na'e teuteu maí, ki he ki'i uta ko ená na'e \$12,000 ki he p seti 'e 15. Ko e pa'anga ko na'e t naki mei he *excise* fo'ou' 'a ia 'i he \$1.50 ki he litá fe'unga ia mo e \$25,000. Fakafuofua ki he s niti ko eni 'oku t naki maí 'oku sai 'aupito. 'Eiki Sea, ko e fakamatala mo e ... 'oku tui e Pule'anga ia ki hono teke e me'a ko ení. Ka 'oku mahu'inga'ia e Pule'angá 'i he tangi mai ko ení. 'Ikai ko e tangi mai eni ia 'a e f nau 'Eiki Sea. Tangi mai eni ia e kau vaivaí 'oku nau fie kai 'aisikilimi nautolu 'i N vema mo T sema. Pea 'oku ou tui 'Eiki Sea ko e tu'unga ko ení, toe si'i pe honau 'ahó. 'Ai ke nau ki'i kai 'aisikilimi ka nau toki mate fiem lie ai p . Ka 'oku kei poupou'i pe he Pule'angá hono teke ke malu'i e f nau 'o e 'aho ni ko e 'uhingá ko e kaha'ú. Kole atu 'Eiki Sea, tuku mai ki he Pule'angá ke mau ng ue ki ai, ka 'oku 'i he mafai pe eni ia e Pule'angá ke fai eni 'i Novema mo Tisema. M l Sea.

Sea K miti Kakato: Hou'eiki tau p loti. Me'a mai Fakafofonga Niuá. Si'i faka'ofa.

Poupou ke holoki tukuhau he 'aisikilimi

Fe'ao Vakati : Sea tapu pe pea mo e Feitu'u na Sea. Tapu atu ki he Hou'eiki M mipa 'o e K miti Kakató. Sea ko e ki'i fakahoha'á ia 'e nounou 'aupito pe ia 'Eiki Sea. 'A e poupou pe ko ki he holoki ko eni ko 'aisikilimi Sea, na'e me'a mai he 'Eiki Minisit Mo'uí Sea, pea 'oku ou poupou, ko e fatongia 'o e Pule'angá. Sea kuo u tui ko e fatongia e Pule'angá, fatongia ia Feitu'u na pea mo e Hou'eiki M mipa ke feinga'i ke ma'ama'a e koloá ma'a e kakaí. Sea ko e fili ia ko , na'e me'a'aki 'e he taha 'o e kau taki lotu 'o e 'aho ko , me'a ia 'a e tokotaha pe ko e h 'a e me'a te ne mono ki hono ngutu, h fanga he fakatapu, kae 'ange filí pea mo e faingam lie ki he tokotaha ko iá. Sea, na'e peh foki Sea ke tau to'o e helé, kapau he 'ikai ke tau to'o ... Sea he 'ikai ke fai e fakalalakaká ia ko 'etau ta'ota'ofi 'a e ngaahi faingam lie Sea. Ka ko u tui Sea ko e fakalalakaká ko te tau ma'u a'u ki he 'etau mo'ui lelei 'e makatu'unga ia Sea 'i hono fakahinohino'i e kakai 'o e fonuá fekau'aki pea mo e me'a ko ení, mo e mo'ui lelei pea mo e founa ko eni ke fai 'akí Sea. Ka 'oku ou tui ko hotau fatongia ke feinga'i ke ma'ama'a e koloá ia pea mo e me'akai kotoa ma'a e kakaí, ko e fili ko ki aí 'e Sea, ko e me'a taautaha ia 'a nautolu Sea. Na'e ai 'a e ki'i kau ng ue Sea na'e lele atu e motu'a ni 'o vakai atu ki he 'enau fakaefiafi, na'e 'omai 'a e kuki, vesitapolo pea mo e pulu. Sea kapau na'e me'a e Feitu'u na Sea, na'e ai pe 'a e ki'i ' misi 'ata na'e ma'u, 'osi e pulú ia, kae 'ikai ke kai e vesitapoló ia h fanga he fakatapu. Ko e faka'osi pe Sea, 'a e fakahoha'á Sea, 'ange faingam lie ma'a e ...(kovi e ongo)... pea fakama'ama'a e koloá ki he kakaí, Sea 'i he 'uhinga pe taha, 'ikai ke tau mo'ui ta'engata tautolu. M l Sea.

Sea K miti Kakato: Sai Hou'eiki, kuo mahino ki he motu'a ni ho'omou feme'a'akí, ka tau tali e kole 'a e Minisit T naki Pa'angá, ke tukuange mu'a kia kinautolu mo e Pule'angá ke nau fai ha ng ue mo nau sio ki ha ngaahi me'a 'e lelei ki he kakaí pea mo e Pule'angá. Ko 'ene tu'u he taimi ni 'oku hang eni ia ko e me'a ko 'a e Ha'apai Fika 2, 'oku *win* e tafa'aki 'e taha pea *lost* e tafa'aki 'e taha. Pea ko u tui ko e 'uhinga ia

Lord Nuku: Kole atu pe Sea ko e ki'i kole atu pe Sea, k taki fakamolemole he ngali ta'efaka'apa'apa

Sea K miti Kakato: Me'a mai.

Lord Nuku: Ke fakakau atu ai pe mo e moá mo e me‘a ‘a e h atu ai pe he ‘aisikilimi Sea. Koloa ko na‘e me‘a mai ‘a‘aku pe he ‘Eiki Minisit .

Sea K miti Kakato: Tau nofo p he me‘a ko na‘e fai mai ki ai e tangí ka tau hoko atu. ‘E N pele Fika 1, me‘a mai kau faitu‘utu‘uni au. Kuo u kole atu pe au ko e ...(kovi e ongo)... ‘ange ha ki‘i miniti ‘e 2 ‘a e Minisit Mo‘uí, he kuo u m lie‘ia au, kuo u ongo‘i ‘e au kuo u fakatomala au Sea. M 1 Sea.

Sea K miti Kakato: ‘E faifai pea to e liliu ‘a e tu‘utu‘uni ‘a e Seá.

‘Eiki Minisit Mo‘ui: ‘Ikai ke u ki‘i faka‘osi atu pe Sea.

Sea K miti Kakato: Me‘a mai ‘Eiki Minisit Mo‘ui.

‘Eiki Minisit Mo‘ui: Tapu pe pea mo e Feitu‘u na Sea, pea peh ki he Hou‘eiki e K miti Kakató. Sea ko e, tau hanganaki atu foki eni ki he Kilisimasí Sea, pea ‘oku lahi foki e hoha‘a e motu‘a ni hang ko ho‘o hoha‘a ‘anenaí Sea, ho‘o me‘a ‘anenaí, ‘e faka‘ofa e ki‘i tamasi‘í. Tau hanganaki atu foki eni ki he kilisimasí, ko e me‘a ko ‘oku ou fakatokanga‘í Sea, te tau ‘alu tautolu ia ‘o ‘alu ‘etau tokangá ‘atautolu ia kia Sanit Kolosi mo e tufa ‘aisikilimi mo e tufa lolé ‘a ‘oku ‘ikai ke sai ki he mo‘ui leleí, ko e taimi ia ‘oku lahilahi ai e paatí mo e ngaahi me‘a ko iá Sea, kae faka‘ofa e ki‘i tamasi‘í ia na‘e fanau‘i ia he ‘ai‘angakaí pea ko e me‘a eni na‘e talamai he tohí Sea. ‘Oku ou ha‘ú, pe kuo u hanga ‘o ‘alo‘i e ki‘i tamasi‘í he ‘ai‘angakaí, koe‘uhí ke mou ma‘u e mo‘uí, mo‘ui leleí pea ma‘u ia ke lahi ‘aupito Sea. Pea ‘oku ou fakam 1 Sea he faingam lie, pea ‘oku ou fokotu‘u atu, tuku mai ki heni. He kapau te tau nofo tautolu ‘o ...

Sea K miti Kakato: Me‘a mai e Hou‘eiki

Lord Tu‘ilakepa: ‘Ikai, ‘ikai ke u to e ... tokoni atu pe au ki he Feitu‘u na. Kuo u kole atu pe au ki he Feitu‘u na, kapau te ke me‘a mai he ta‘u fo‘ou, lisi mai, pea ‘ave e koloa ko ‘a ia ‘oku kovi ‘aupito ki he mo‘uí ‘o fokotu‘u ha feitu‘u ‘e taha, pea mai e me‘a ko ki he mo‘ui leleí ki ha feitu‘u ‘e taha ke fili ‘e he kakaí. Pea tute mamafa e me‘a ko pea fakahoko ki he kakaí ko e me‘á ‘oku mo‘ui leleí. Pea ‘ange leva e filí ke tau‘at ina e kakaí ... ai e siasi ia ‘oku nau tok teline nautolu ... tu‘u ma‘u pea ‘oku m lohi ‘aupito ia Sea. A‘u pe ki he f nau iiki, pea ‘osi ‘ange pea mo e tohi, kai e me‘akai he taimi m fana, kai e me‘akai he taimi momoko. Kei fili pe ‘a e kakai ia ko ení ke nau kai ‘a e me‘akai ‘oku fet ‘aki he *season* ko iá ‘Eiki Sea. Ka ‘oku ou kole atu ki he Feitu‘u na, kapau te ke me‘a mai he ta‘u fo‘ou, mai e ‘aisikilimi, ko e moá, mai ki he feitu‘u ko ‘oku me‘á ... pea hiki e tuté ia hang ko ho‘o me‘á. Tapaka mo e me‘a ko iá.

‘Eiki Minisit Mo‘ui: Sea, ko e ki‘i tokoní pe Sea, hang ko ‘eku fakalavelave ‘anenaí Sea, ko e taha pe eni ‘a e ngaahi nga‘unu m m lie ‘a e Pule‘angá ‘o ng ue ki he tapaká. ‘Oku hokohoko m m lie pe Sea, ki he ngaahi me‘a ko ení pea ‘oku ‘osi mea‘i pe ia he Fale ‘Eiki ni ‘a e ngaahi ng ue ko iá Sea. Ka ko e me‘á ko ‘oku ou fokotu‘ú atú Sea, kapau na‘a ko e me‘a ko eni ‘oku talamaí ke ‘ange pe tau‘at iná. Kapau na‘a ko e puke ‘a e tokotaha ko iá pea *responsible* ia ki he ‘ene mo‘uí mo e totongi mo e me‘a ko iá, ‘ikai ko ha palopalema ia. Ka ‘oku fua ia he Pule‘angá. Te ke tau‘at ina koe kae ‘ikai tau‘at ina ai e Pule‘angá.

Lord Nuku: Ko u fakatonutonu atú ko e tukuhau e kakaí ‘oku fua ‘aki ‘e he Pule‘angá. ‘Oku ‘ikai ko ha peh ko ha silini ‘a e Pule‘angá.

Sea K miti Kakato: M 1 . Hou‘eiki kuo melie hotau efé. ‘Oatu ‘eku talamon . Fakam 1 atu koe‘uhí ko e ng ue lahi kuo tau feia ‘i he to‘u Fale Alea ko eni. ‘Oatu ‘eku talamon pea ‘ofa atu kiate kimoutolu. ‘Ofa ke mou ma‘u ha kilisimasi fiefia mo ha ta‘ufo‘ou fonu kelesi‘ia. Fakam 1 atu kia moutolu Hou‘eiki ho‘omou tokoni mai ki he motu‘a ni, lava ai ‘o fakahoko ‘a e fatongia ko ení. Pea neongo ‘oku ‘ikai ko e lelei eni ‘oku mou faka‘amu ki aí, kae he‘ikai tuku e vaká kae fai ha kakau. Ko e potopoto pe eni ‘a niu mui. Ka ‘oku ‘oatu ‘eku talamon kia kimoutolu ‘Eiki Pal miá mo e Kapinetí kae ‘uma‘ e Hou‘eiki N pelé kae ‘uma‘ foki ki he Fakafofonga e Kakaí. Tu‘a ‘ofa atu.

Me‘a mai Vava‘u Fika 2 N pelé.

Lord Tu‘ilakepa: Sea, ki‘i fakamanatu‘i atu pe ki‘i Tohi Tangi. Fai e founa ‘a ‘etau Fale Aleá. Fakamolemole.

P loti‘i ‘o tali ‘a e Tohi Tangi fika 11/2016

Sea K miti Kakato: Ko ia. ‘E Kalake, ko e Fika 11, Tohi Tangi Fika 11/2016 ‘oku ... ko kimoutolu ‘oku mou loto ke ‘oatu ia ki he Pule‘angá ke nau ng ue ki ai pea l pooti mai ki he Fale ni fakah ‘aki e hiki homou nima ki ‘olunga.

Kalake T pile: Sea ‘oku loto ki ai ‘a M teni Tapueluelu, Vili Manuopangai Faka‘osiula Hingano, S miu Kuita Vaipulu, ‘Akosita Havili Lavulavu, S sefo Fe‘aomoeata Vakata , ‘Eiki Minisit Ngaahi Ng ue Fakalotofonua, ‘Eiki Minisit Ngaahi Ng ue Lalahi, ‘Eiki Minisit Fefakatau‘akí, ‘Eiki Minisit Mo‘ui ...

<003>

Taimi: 1610-1620

Kalake T pile: ‘Eiki Minisit Ngoue, ‘Eiki Minisit Tanaki Pa‘anga H Mai, ‘Eiki Pal mia, ‘Eiki Tokoni Pal mia, ‘Eiki Minisit Lao, ‘Eiki Minisit Ngaahi Kautaha Pisinisi ‘a e Pule‘angá, ‘Eiki N pele Tu‘iha‘ateiho, ‘Eiki N pele Tu‘ivakan , ‘Eiki N pele Nuku, ‘Eiki N pele Vaea, ‘Eiki N pele Tu‘ilakepa, ‘Eiki N pele Tu‘i‘afitu.

Sea, ‘oku loto ki ai ‘a e toko uofulu-ma-taha. (21)

Sea K miti Kakato: ‘Oku ‘i ai ha ta‘e loto fakahoko mai.

Kalake T pile: ‘Ikai ha fakah loto ki ai Sea.

Sea K miti Kakato: Hou‘eiki! Tau liliu ‘o **Fale Alea**.

L pooti ngaahi ng ue kuo lava he K miti Kakato

Veivosa Taka: ‘Eiki Sea ‘o e Fale Aleá. Ko e L pooti eni ‘a e fatongia p ko e ngafa kuo tuku mei he Feitu‘u na ke ng ue ki ai ‘a e K miti Kakató, Fale Alea, kuo lava. Ko e L pooti ‘a e K miti

Tu'uma'u ki he Ngaahi Totonu 'a e Fale Alea Fika 5, 2016 fekau'aki pea mo e Fokotu'u Faka-Fale Alea Fika 28, 2016 mo e Tohitangi Fika 6, 2016. 'Oku fekau'aki ia mo e L pooti 'a e Kautaha kuo l sisita ki he kau ng ue fakafa'ahi ta'u 'a Tonga 'i 'Aositel liá. Ke 'ave ki he Pule'anga pea l pooti mai 'i loto 'i he m hina 'e taha ki he Fale Alea. L pooti Fika 4, 2016 'a e K miti Tu'uma'u ki he Pa'anga mo e Ngaahi Fakamatala Pa'anga 'a e Pule'angá. Tali ke 'ave ki he K miti Tu'uma'u ki he Laó, ke nau me'a ki ai mo vakai'i p 'oku 'i ai ha ngaahi kaveinga fakalao ke fai ha tokanga ki ai, ke nau fai ha fokotu'u mai.

Ko e L pooti Tu'uma'u ki he Lao Fika 5, 2016. Ngaahi fakatonutonu 'oku fokotu'u ke fakahoko ki he ngaahi Tu'utu'uni ki he Ngaahi Fakataha 'a e Fale Aleá. 'Oku tali 'a e L pooti pea mo hono ngaahi fakatonutonu. Ko e L pooti Tu'uma'u ki he Lao Fika 6, 2016 'oku tali. Lao Fakaangaanga Fika 13/2016, Lao Fakaangaanga Fakatonutonu ki he Komisiona ki he V mo e Kakaí, 2016 'oku tali pea mo hono ngaahi fakatonutonu. Ko e Lao Fakaangaanga Fika 14/2016 mo e Lao Fakaangaanga 'oku tali pea mo hono ngaahi Fakatonutonu. Lao Fakaangaanga Fika 15/2016. Lao Fakaangaanga Fakatonutonu Fika 4 ki he Ng ue Fakapule'anga 2016. Tali 'o 'ikai ha to e fakatonutonu. Lao Fakaangaanga Fika 16/2016. Lao Fakaangaanga Fakatonutonu ki he Ngaahi Fetu'utaki 'o e 2016, 'oku tali 'o 'ikai ha to e fakatonutonu. Lao Fakaangaanga Fika 17, 2016. Lao Fakaangaanga Fakatonutonu ki he Komisoni Fetu'utaki 2016, 'oku tali 'o 'ikai ha to e fakatonutonu. Lao Fakaangaanga Fika 18, 2016. Lao Fakaangaanga Fakatonutonu ki he ngaahi 'uhinga'i lea 2016, tali 'o 'ikai ha to e fakatonutonu.

Ko e L pooti Fika 6/2016 'a e K miti Tu'uma'u ki he Ngaahi Totonu 'a e Fale Aleá, fekau'aki mo e Tohitangi Fika 9/2016 Uafu ki he kau Toutai. Tali ke 'ave ki he Pule'anga ke nau ng ue ki ai. L pooti Fika 7/2016 K miti Tu'uma'u ki he Ngaahi Totonu. Tohi Tangi Fika 7/2016, Tohi Tangi Fika 11/2016, Tohi Tangi Fika 7/2016 tali ke tuku ki he K miti ki he Ngaahi Totonu. Tohi Tangi Fika 11/2016, tali ke tuku ki he Pule'anga. Fokotu'u Faka-Fale Alea Fika 1-27/2016, tali ke tuku ki he Pule'angá ke nau ng ue ki ai.

'Eiki Sea, ko e lava ia 'a e ng ue 'a e K miti Kakato ki he ngaahi lao mo e ngaahi Fokotu'u. M l .

'Eiki Sea: Tapu mo e 'Eiki Pal mia, kae 'uma' 'a e Tokoni Pal mia mo e Hou'eiki 'a e Kapineti, kae 'uma' 'a e Hou'eiki Fakafofonga N pele, peh ki kau Fakafofonga 'o e Kakai. M l 'aupito ki he Sea 'o e K miti Kakató ki he ng ue kuo lava. Kole p mu'a ke tau tali ki he Falé. Kalake!

Paloti'i tali L pooti fika 5/2016 K miti Ngaahi Totonu Fale Alea

Ko e L pooti 'a e K miti Tu'uma'u ki he Ngaahi Totonu 'a e Fale Alea, Fika 5/2016. Fekau'aki pea mo e Fokotu'u Faka-Fale Alea Fika 28/2016 mo e Tohitangi Fika 6/2016 'o fekau'aki mo e L pooti 'a e Kautaha kuo l sisita 'a e Kau Ng ue 'o e Fa'ahi ta'u 'a Tonga 'i 'Aositel lia. Ko ia 'oku ke loto ke tau tali eni ke 'ave ki he Pule'anga pea toki l pooti mai 'i he 'osi 'a e mahina e taha ki he Fale Alea. Ko koe 'oku ke loto ki ai, kataki 'o hiki ho nima.

Kalake T pile: 'Eiki Sea, 'oku loto ki ai 'a: Veivosa *Light of Life* Taka, M teni Tapueluelu, Vili Manu pangai Hingano, S miu Kuita Vaipulu, 'Akosita Havili Lavulavu, Sosefo Fe'ao Vakati, 'Eiki Minisit Ngaahi Ng ue Fakalotofonua, 'Eiki Minisit ki he Ngaahi Ng ue Lalahi, 'Eiki Minisit Fefakatau'aki, 'Eiki Minisit Mo'ui, 'Eiki Minisit Ngoue, 'Eiki Minisit T naki Pa'anga

H Mai, 'Eiki Tokoni Pal mia, 'Eiki Minisit Lao, 'Eiki Minisit ki he Ngaahi Kautaha Pisinisi 'a e Pule'anga, 'Eiki N pele Tu'iha'ateiho, 'Eiki N pele Tu'iha'angana, 'Eiki N pele Tu'i' fitu.

'Eiki Sea, 'oku loto ki ai 'a e toko hongofulu-m -valu. (18)

'Eiki Sea: Ko ia 'oku 'ikai loto ki ai. K taki hiki ho nima.

Kalake T pile: Sea, 'oku 'ikai ha fakah loto ki ai 'Eiki Sea.

'Eiki Sea: M 1 . L pooti Fika 4/2016 'a e K miti Tu'uma'u ki he Pa'angá mo e ngaahi Fakamatala Pa'anga 'a e Pule'angá. Na'e tali eni ke 'ave ki he K miti Tu'uma'u ki he Lao ke nau me'a ki ai mo vakai'i p 'oku 'i ai ha ngaahi kaveinga fakalao ke fai ha tokanga ki ai, pea te nau fai ha fokotu'u mai. Ko i a 'oku ke loto ke tau tali eni, k taki 'o hiki ho nimá.

Kalake T pile: 'Eiki Sea, 'oku loto ki ai 'a Veivosa *Light of Life* Taka, M teni Tapueluelu, Vili Manu pangai Hingano, S miu Kuita Vaipulu, 'Akosita Havili Lavulavu, Sosefo Fe'ao Vakata, 'Eiki Minisit Ngaahi Ng ue Fakalotofonua, 'Eiki Minisit ki he Ngaahi Ng ue Lalahi, 'Eiki Minisit Fefakatau'aki, 'Eiki Minisit Mo'ui, 'Eiki Minisit Ngoue, 'Eiki Minisit T naki Pa'anga H Mai, 'Eiki Tokoni Pal mia, 'Eiki Minisit Lao, 'Eiki Minisit ki he Ngaahi Kautaha Pisinisi 'a e Pule'anga, 'Eiki N pele Tu'iha'ateiho, 'Eiki N pele Tu'iha'angana, 'Eiki N pele Tu'i' fitu.

'Eiki Sea, 'oku loto ki ai 'a e toko hongofulu-m -valu. (18)

'Eiki Sea: Ko ia 'oku 'ikai ke loto ki ai, k taki hiki ho nima.

Kalake T pile: 'Oku 'ikai ha fakaha loto ki ai Sea.

P loti'i tali L pooti K miti Lao Fika 5/2016 & ngaahi fakatonutonu

'Eiki Sea: M 1 . Ko e L pooti 'a e K miti Tu'uma'u ki he Lao Fika 5/2016, ngaahi fakatonutonu 'oku fokotu'u ke fakahoko ki he ngaahi tu'utu'uni ki he ngaahi fakataha 'a e Fale Alea. Na'e tali eni 'a e L pooti ni pea mo hono ngaahi fakatonutonu. Ko ia 'oku loto ke tau tali eni, k taki 'o hiki ho nima.

Kalake T pile: Sea, 'oku loto ki ai 'a M teni Tapueluelu, Veivosa *Light of Life* Taka, S miu Kuita Vaipulu, Sosefo Fe'ao Vakata, 'Eiki Minisit ki he Ngaahi Ng ue Fakalotofonua, 'Eiki Minisit ki he Ngaahi Ng ue lalahi, 'Eiki Minisit Fefakatau'aki, 'Eiki Minisit Mo'ui, 'Eiki Minisit Ng ue, 'Eiki Minisit Tanaki Pa'anga H Mai, 'Eiki Pal mia, 'Eiki Tokoni Pal mia, 'Eiki Minisit Lao, 'Eiki Minisit Ngaahi Kautaha Pisinisi 'a e Pule'anga, 'Eiki N pele Tu'iha'ateiho, 'Eiki N pele Tu'i' fitu, 'Eiki N pele Vaea.

'Eiki Sea, 'oku loto ki ai 'a e toko hongofulu-ma-valu (18).

'Eiki Sea: Ko ia 'oku 'ikai loto ki ai, k taki hiki ho nima. M 1 .

Kalake T pile: 'Oku 'ikai ha fakah loto ki ai Sea.

P loti'i tali L pooti K miti Lao Fika 6/2016

'Eiki Sea: M 1 . Ko e L pooti 'a e K miti Tu'uma'u ki he Lao Fika 6/2016 na'e tali eni. Ko ia

‘oku loto ke tau tali eni, k taki ‘o hiki ho nima.

Kalake T pile: Sea, ‘oku loto ki ai ‘a Veivosa *Light of Life* Taka, Mateni Tapueluelu, Samiu Kuita Vaipulu, ‘Akosita Havili Lavulavu, Sosefo Fe’ao Vakata, ‘Eiki Minisit ki he Ngaahi Ng ue Fakalotofonua, ‘Eiki Minisit ki he Ngaahi Ng ue Lalahi, ‘Eiki Minisit Fefakatau’aki, ‘Eiki Minisit Mo’ui, ‘Eiki Minisit Ngoue, ‘Eiki Minisit Tanaki Pa’anga H Mai, ‘Eiki Pal mia, ‘Eiki Tokoni Pal mia, ‘Eiki Minisit Lao, ‘Eiki Minisit ki he Ngaahi Kautaha Pisinisi ‘a e Pule’anga, ‘Eiki Nopele Tu’i’afitu, ‘Eiki N pele Tu’iha’angana, ‘Eiki N pele Vaea.

Sea, ‘oku loto ki ai a e toko hongofulu-ma-valu.(18)

‘Eiki Sea: Ko ia ‘oku ‘ikai loto ki ai, k taki hiki ho nima.

Kalake T pile: Sea, ‘oku ‘ikai ha fakahaloto ki ai ‘Eiki Sea.

P loti’i ó tali Lao Fakaangaanga Fika 13/2016

‘Eiki Sea: M l . Lau tu’o tolu. Lao Fakaangaanga Fika 13/2016. Lao Fakaangaanga Fakatonutonu ki he Komisiona ki he V mo e Kakai 2016. Na’e tali eni mo hono ngaahi fakatonutonu.

Ko ia ‘oku loto ke tau tali hono lau tu’o ua ‘a e Lao ni. Lao Fika 13/2016 ki he Komisoni V mo e Kakai, 2016. K taki ‘o hiki ho nima mo hono fakatonutonu.

<004>**Taimi** 1620-1630

Kalake T pile: ‘Eiki Sea ‘oku loto ki ai ‘a Veivosa *Light of Life* Taka, M teni Tapueluelu, Vili Manuopangai Faka’osiula Hingano, S miu Kuita Vaipulu, ‘Akosita Havili Lavulavu, Sosefo Fe’aomoeata Vakata, ‘Eiki Minisit ‘o e Ngaahi Ng ue Fakalotofonua, ‘Eiki Minisit Ngaahi Ng ue Lalahi mo e Takimamata, ‘Eiki Minisit Fefakatau’aki, ‘Eiki Minisit Mo’ui, ‘Eiki Minisit Ngoue, ‘Eiki Minisit T naki Pa’anga H Mai, ‘Eiki Pal mia, ‘Eiki Tokoni Pal mia, ‘Eiki Minista Lao, ‘Eiki Minisit Ngaahi Kautaha Pisinisi ‘a e Pule’anga, ‘Eiki N pele Tu’iha’ateiho, ‘Eiki N pele Tu’iha’angana, ‘Eiki N pele Tu’i’afitu, ‘Eiki Sea ‘oku loto ki ai ‘a e toko hongofulu m hiva.

‘Eiki Sea: Ko ia ‘oku ‘ikai ke loto ki ai pea hiki ho nima.

Kalake T pile: ‘Eiki Sea ‘oku ‘ikai ke ‘i ai h fakah loto ki ai.

‘Eiki Sea: K taki ‘o lau tu’o 3.

Kalake T pile: Lau tu’o 3.

LAO FAKAANGAANGA (FAKATONUTONU) KI HE KOMISIONA KI HE V MO E KAKAI 2016.

**Ko e Lao Fakaangaanga ki ha Lao ke Fakatonutonu ‘a e
Lao ki he Komisiona ki he V mo e Kakai 2001.**

‘OKU TU’UTU’UNI ‘e he Tu’i mo e Fale Alea ‘o Tonga ‘i he Fakataha Alea ‘a e Pule’anga ‘o peh :

1. **Hingoa Nounou mo e ‘UHINGA’i Lea.**

(1) ‘E Ui ‘a e Lao ni ko e Lao Fakatonutonu ki he Komisiona ki he V mo e Kakai, 2016.

‘Eiki Sea: Ko ia ‘oku loto ke tau tali hono lau tu’o 3 Lao Fakaangaanga fika 13 2016, ki he Komisiona ki he V mo e Kakai, 2016, fakataha mo hono ngaahi fakatonutonu, k taki ‘o hiki ho nima.

Kalake T pile: ‘Eiki Sea ‘oku loto ki ai ‘a Veivosa *Light of Life* Taka, M teni Tapueluelu, Vili Manuopangai Faka’osiula Hingano, S miu Kuita Vaipulu, ‘Akosita Havili Lavulavu, Sosefo Fe’aomoeata Vakata, ‘Eiki Minisit ‘o e Ngaahi Ng ue Fakalotofonua, ‘Eiki Minisit Ngaahi Ng ue Lalahi mo e Takimamata, ‘Eiki Minisit Fefakatau’aki, ‘Eiki Minisit Mo’ui, ‘Eiki Minisit Ngoue, ‘Eiki Minisit T naki Pa’anga H Mai, ‘Eiki Pal mia , ‘Eiki Tokoni Pal mia , ‘Eiki Minista Lao, ‘Eiki Minisit Ngaahi Kautaha Pisinisi ‘a e Pule’anga, ‘Eiki N pele Tu’iha’ateiho, ‘Eiki N pele Tu’iha’angana, ‘Eiki N pele Tu’i’ fitu, ‘Eiki N pele Vaea, ‘Eiki Sea ‘oku loto kotoa ki ai ‘a e Hou’eiki.

P loti’i Lao Fakaangaanga fika 14/2016

‘Eiki Sea: Ko ia ‘oku loto ke tau tali hono lau tu’o 2 Lao Fakaangaanga fika 14, Lao Fakaangaanga Fakatonutonu ki he Fakafepaki ‘o e Ta’e faitotonu, 2016, fakataha mo hono fakatonutonu, hiki ho nima.

Kalake T pile: ‘Eiki Sea ‘oku loto ki ai ‘a Veivosa *Light of Life* Taka, M teni Tapueluelu, Vili Manuopangai Faka’osiula Hingano, S miu Kuita Vaipulu, ‘Akosita Havili Lavulavu, Sosefo Fe’aomoeata Vakata, ‘Eiki Minisit ‘o e Ngaahi Ng ue Fakalotofonua, ‘Eiki Minisit Ngaahi Ng ue Lalahi mo e Takimamata, ‘Eiki Minisit Fefakatau’aki, ‘Eiki Minisit Mo’ui, ‘Eiki Minisit Ngoue, ‘Eiki Minisit T naki Pa’anga H Mai, ‘Eiki Pal mia , ‘Eiki Tokoni Pal mia , ‘Eiki Minista Lao, ‘Eiki Minisit Ngaahi Kautaha Pisinisi ‘a e Pule’anga, ‘Eiki N pele Tu’iha’ateiho, ‘Eiki N pele Tu’iha’angana, ‘Eiki N pele Tu’i’ fitu, ‘Eiki N pele Vaea, ‘Eiki Sea ‘oku loto kotoa ki ai ‘a e Hou’eiki, toko uofulu.

‘Eiki Sea: K taki ‘o lau tu’o 3 mai.

Kalake T pile: Lau tu’o 3.

LAO FAKAANGAANGA (FAKATONUTONU) KI HE KOMISIONA KI HE FAKAFEPAKI’I ‘O E TA’EFAITOTONU 2016.

Ko e Lao Fakaangaanga ki he Lao ke Fakatonutonu ‘a e Lao ki he Komisiona ke Fakafepaki’I ‘a e Ta’efaitotonu 2007

‘OKU TU’UTU’UNI ‘e he Tu’i mo e Fale Alea ‘o Tonga ‘i he fakataha alea ‘a e Pule’anga ‘o peh :

1. Hingoa Nounou mo e ‘UHINGA’i Lea

- (1) ‘E Ui ‘a e Lao ni ko e Lao Fakatonutonu ki he Komisiona ki he Fakaafepaki’i ‘a e Ta’efaitotonu, 2016.

‘Eiki Sea: Ko ia ‘oku ke loto ke tau tali hono lau tu’o 3 ‘a e lao ni, fakataha mo hono ngaahi fakatonutonu ...

Vili Hingano: ‘Eiki Sea k taki p ‘i ai ‘a e ki’i me’a na’a ku fakatokanga’i ‘aneafi ‘i he me’a k ko ‘eku kole atu p ke ‘omai mu’a ha’aku ki’i faingam lie ke u ki’i fakahoha’a atu ‘i he ki’i fo’i lao p ko eni.

‘Eiki Sea: Ko e to e h ‘a e me’a ‘oku ...

Tokanga ki he kupu 14 e Lao Fakaangaanga fika 14/2016

Vili Hingano: Sea ko e peesi 9 ‘o e fo’i Lao fakatonutonu ko eni, ‘oku ‘asi ai ‘a e kupu ...’a e kupu 14 ko e fakalea ko e fakataimi. Ko e taha ‘oku ne lolotonga ‘i he lakanga ‘o e ‘omipatimenti ‘i he Lao ki he ‘Omipatimeni ‘o e 2001, kuo pau ke peh kuo fokotu’u ko e komisiona ‘i he lao ni, kae ‘oua kuo fokotu’u h komisiona. Ko e fakatonutonu eni ki he Tefito’i Lao Sea, ‘oku ‘ikai ke fakah mai p ‘e t naki ia ke kupu fiha ‘o e Tefito’i Lao. ‘A ia ‘oku ‘asi p eni ‘e Sea, pea ko e me’a fo’ou ko eni ‘oku t naki ‘i he Tefito’i Lao k ‘oku ‘ikai ke talamai, p ‘e hoko ‘a e kupu fo’ou ko eni, ko e kupu fiha ‘i he Tefito’i Lao, he ‘oku lolotonga ‘i ai p ‘a e kupu ... ‘a ia na’a ku ‘alu ‘o ‘omai ‘a e fo’i lao Sea, pea u sio au ‘oku ‘i ai p foki ‘a e kupu 14 ‘i ai, k ko e t naki mai ko eni ‘a ia ‘oku ‘ikai ke tuhu’i mai ia ‘i he fakatonutonu ko eni p ‘e kupu fiha ‘a e kupu 14 ko eni ‘i he Lao Fakaangaanga Fakatonutonu ko eni, Sea. Ko e ua ki ai, ‘oku ‘ikai h taimi pau ‘o e fakataimi ko eni ‘o e ‘omipatimeni he lakanga komisiona. Ko e Tefito’i Lao ne paasi ‘i he 2007, talu eni mei he 2007 na’e te’eki ai ke ‘i ai h taha ia. ‘A ia ‘e ala hoko p ‘a e me’a tatau Sea ke lele fuoloa ‘a e ‘omipatimeni ia he komisiona, neongo hono ‘omai ‘a e mafai ki he Sea ‘o e Fale Alea. ‘A ia na’e fai ‘a e feme’a’aki ‘aneafi na’a ku *pick up* ai Sea ko e fo’i sino ‘e taha ki he ongo fo’i mafai ‘e 2 ko ia.

‘Eiki Sea: ‘Eiki Minisit Lao.

Tali ki he hoha’a fekau’aki mo e kupu 14 Lao Fakaangaanga fika 14/2016

‘Eiki Minisit Lao: Ne ‘osi...ko e fakatonutonu ena ia, ‘oku ‘osi t mate’i ‘a e lao ia...’a e kupu ia ko ena, ko e kupu ko ena ‘oku ke lau mai ko e fakatonutonu ia, ‘oku ‘ikai ke ‘i ai h taimi ia, ‘oku ‘ikai ke ‘i ai h taimi ia ko e fiema’u ena ke *kick start*, ke kamata ‘e he *ombudsman* k ‘oku ‘i ai ‘a e ...’i he ‘ene tu’u ki he kaha’u hang p ko e me’a na’a ku talaatu ‘e fiema’u ha muli ia ki ai. ‘Oku fiema’u ke fakama’a ‘a e funga fale ia ko eni, pea ‘e lava ...ko ‘eku talaatu p ‘e au kapau ‘e ‘omai kiate au he ‘ikai te u lava. Pea ko e ‘uhinga ia na’e tu’u peh ai ‘a e me’a, ‘e kamata ‘a e *ombudsman* ia hena, ke fai mo t naki mai ‘a e tamaiki pea mo ma’u ai ‘a e silini mo e me’a, pea toki hoko. K ko e ‘uhinga ia na’e tu’u peh ai, k ko hono liliu p ‘o’ona ia.

Vili Hingano: Sea, mahino p kia au ‘a e me’a ko eni ‘oku me’a mai ‘aki ‘e he Minisit Lao, k ‘oku ‘ikai ke tuhu’i pau, ‘o hang ko e me’a ko eni ‘oku ou ‘oatu Sea ‘oku ‘ikai ke tuhu’i pau mai

ia 'i he fo'i fakatonutonu ko eni 'a e me'a ko eni 'oku ne me'a mai 'aki, k ko e me'a ko eni 'oku ou fakahoha'a atu ki ai Sea, ongo fo'i mafai 'e 2 ki he sino 'e taha, f f kapau 'e l unga'i atu 'a e 'omipatimeni ia ki he komisiona.

'Eiki Sea: Me'a mai: Me'a mai.

'Eiki Minisit Lao: Ne mau 'osi hanga 'o *discuss* k toa eni na'a tau alea k toa heni 'i he kongā ko ena, ko e tokotaha ko eni, ko e 'uhinga 'ene tu'u ko ena taimi ni na'a tau 'osi hanga 'o tali he me'a ...ko 'ene ha'u 'a'ana 'o kamata. Ko 'ene kamata 'a'ana 'osi 'i ai p tamaiki ia 'i ai, 'osi 'i ai 'a e tamaiki ai ke nau hanga 'o ...'osi 'i ai 'a e 'ofisi 'osi 'i ai k toa k ko 'ene 'alu atu ko ena he ko e me'a ko na'a tau hanga 'o liliu 'oku ha'u ia 'i heni pea mo e Fale Alea. K 'oku 'osi 'i ai p tamaiki 'i heni, 'osi 'i ai tamaiki hena ke nau kamata pea ko e lele hotau vaka mo tau hanga ai p 'o fakalelei'i 'o 'alu tautautefito ki he tamaiki ke ne hanga ...ke nau hanga 'o tokoni'i 'a e komisiona 'i hono tau'i 'a e faihala. 'E fakafofonga ko e kamata ena ia, tuku mai mu'a ke kamata. M l .

Tokanga ki he mafatukituki fatongia tautefito fo'i sino 'e 1 fo'i mafai 2

Vili Hingano: M l Sea, 'oku ou faka'apa'apa 'aupito ki he me'a ko 'oku me'a mai ki ai 'a e Minisit Lao, k taki p Minisit Lao ko e ki'i me'a p na'e fai ki ai 'a e hoha'a 'aneafi pea na'a ku *pick up*, pea na'a ku fekumi 'o ma'u 'a e fo'i lao ke fai 'a e ki'i sio ki ai, pea ko e 'uhinga ia hono to e 'ohake Sea, he ko e 'uhinga ko e fatongia ko eni ko e fatongia ia 'oku mafatukituku, pea ko 'eku fakakaukau atu ko ki ai Sea ko e 'uhinga...na'a tau talanoa p tautolu ki he v henga 'aneafi pea na'e 'ikai ke fu'u faka'auliliki, he ko e 'uhinga ko e sino 'e taha ongo fo'i mafai 'e ua, te ne to'o 'a e ongo fo'i vahe 'e ua, 'a ia 'oku te'eki ai ke fai h talanoa lelei ia ...

Me'a tatau pe t t 2 tui Minisita Lao pea to e 'Ateni Seniale

'Eiki Minisit Lao: Ko e me'a tatau p 'ena ia 'e fakafofonga na'e 'i he Minisit Lao 'i he lele mai 'a e Pule'anga ko na'e Minisit Lao pea to e 'Ateni Seniale. Ko hono sino p 'o'ona, ko e tamaiki ng ue 'oku ne hanga 'o pule'i k ko hono sino p 'o'ona, he 'ikai ke peh ia ko ia toko taha p te ne hanga 'o fakalele ena, 'e 'i ai 'ene kau ng ue, ká na'e peh 'oku 'ikai ko e toki hoko ena ia, k na'e lele peh mai p 'a e pule'anga kuo 'osi, na'e 'Ateni Seniale mo e Minisit Lao, ongo 'ofisi na'a na mavaeua p naua, k na'e pule'i p 'e taha.

Tokanga ki he v henga 'omipatimeni

'Eiki Sea: 'Oku taha p 'a e v henga. Ko ia 'Eiki Minisit 'oku taha p 'a e v henga?

'Eiki Minisit Lao: Ko ia Sea.

'Eiki Sea: 'Eiki Minisit ...

V hengá 'oku taha p

'Eiki Minisit T naki Pa'anga H Mai: Tapu pea mo e Sea pea mo e Hou'eiki M mipa 'o e Fale. Ki'i tokoni atu p au fel ve'i mo e v henga 'Eiki Sea. Ko e v henga ia ko e fo'i v henga p 'oku taha p , k 'oku malumalu p foki eni ia 'i he ma'u mafai ko ki he v henga, 'a ia kuo pau ke nau hanga 'o *assess* ia 'a e *JD* mo e h fu'a 'a e me'a ko ia, k na'e toki fokotu'u 'a e fo'i v henga 'oku taha p , m l .

‘Eiki Sea: Ko ia fakafongā, faka’osi mai p he ‘oku ou tui p ‘oku ...

Vili Hingano: ‘Eiki Sea k taki p ko ‘eku ki’i ‘eke p ki he Minisit Lao p na’e tonu ‘eku ongo, ko e fo’i fakatonotonu ko eni ‘a e 14 ‘oku tamate’i ‘a e kupu 14 ia ko Tefito’i Lao. Ko ia?

‘Eiki Minisit Lao: ...

Vili Hingano: ...’a e kupu 14 ko eni ‘o e Lao Fakaangaanga.

‘Eiki Minisit Lao: Ko ia.

Vili Hingano: ‘A ia ‘oku t mate’i leva ‘a e kupu 14 lolotonga ia.

‘Eiki Minisit Lao: ...*exactly*...

Vili Hingano: K ko e ‘uhinga p foki Sea ‘eku fakafehu’i ‘eku to e tu’u hake ko eni, ko e ‘uhinga he ‘oku ‘ikai ke ‘asi ia ‘i he ‘etau fakatonotonu ko eni ...

<005>

Taimi: 1630-1640

‘Eiki Sea : Tokoni Pal mia.

‘Eiki Tokoni Pal mia : Ko e tu’u foki ená ‘oku fakafika foki ki he ngaahi fika kehekehe, ‘oku fakatonotonú. ‘A ia ‘e toki *amend* p ia ke ha’u e fika fo’ou, hang ko ena na’e fiema’u ‘e he Fakafongá, Sea. Fokotu’u atu.

‘Eiki Sea : Ko ia, ‘oku mahino p ia ‘oku mo’oni p e Fakafongá. Kapau ‘e ‘ai ke fakafika ‘e, ‘Eiki Minisit Lao, koe’uhí ke mahino. He ‘oku mahino ko e me’a ko ‘oku me’a ki aí, ‘oku te’eki ai ke tamate’i ia.

Vili Hingano : Ko ‘eku ‘uhingá foki, Sea, he ko ‘etau ng ue mai ko ki mu’á, kapau ‘oku ‘i ai ha kupu ‘oku fakapekia, ‘oku ‘asi mai p ia hono fakamatala’i maí. Pea kapau ‘oku t naki fo’ou, ‘oku ‘asi mai p . Hange ko e me’a ko eni ‘oku toki fakahoko ngutu mai p ko ení, kupu 14 fakataimi ko ení. Ko eni ‘oku fakahoko mai ‘e he Minisit , ‘e fakapekia e kupu lolotongá, kae t naki atu eni. Ka ‘oku ‘ikai foki ke ‘asi ia he ‘etau fakatonotonu ko ení, Sea. ‘A ia ko e me’a ia ko ‘oku fai ko ki ai ‘a e hoha’a ‘a e motu’a ni, ko e *pick up* p mei he feme’a’aki ko eni ‘a e Falé ‘aneafí, Sea. Pea na’e fai p e tokanga ki ai.

‘Eiki Sea : Kapau ‘e fakafika muimuitahá ke

‘Eiki Tokoni Pal mia : Ko ia, ko ia Sea, ko e fokotu’ú ia ke fakamuimuitahá. Pea kapau ‘oku h ia ki mu’a ‘i he 91. Ko e 91 foki ‘oku lolotonga tu’u p he taimi ni. Ko e ‘uhingá kapau ‘e 91 ia kae toki 92 ‘a e 92 ko he taimi ni.

‘Eiki Sea : Ko e tuku p ke fakatonutonu. Kae m l ‘aupito Fakaafongā e fakahoko mai e me’a ko íá. Kae tonu p ke tonu ‘etau.

Vili Hingano : M l Sea.

P loti’i ‘o tali Lao Fakaangaanga fika 14/2016

‘Eiki Sea : Ko ia ‘oku loto ki hono lau tu’o 3 ‘a e Lao ni, Fika 14, Lao Fakaangaanga (Fakatonutonu) ki he Fakafepaki ‘a e Ta’efaitotonu, 2016, mo hono ngaahi fakatonutonu. K taki ‘o hiki ho nima.

Kalake T pile : ‘Eiki Sea, ‘oku loto ki ai a Veivosa *Light of Life* Taka, M teni Tapueluelu, S miu Kuita. Vaipulu, ‘Akosita Havili Lavulavu, S sefo Fe’aomoeata Vakata, ‘Eiki Minisit Ngaahi Ng ue Fakalotofonua, ‘Eiki Minisit Ngaahi Ng ue Lalahi & Takimamata, ‘Eiki Minisit Fefakatau’aki, ‘Eiki Minisit Mo’ui, ‘Eiki Minisit Ngoue, ‘Eiki Minisit T naki Pa’anga H mai & Tute, ‘Eiki Pal mia, ‘Eiki Tokoni Pal mia, ‘Eiki Minisit Lao, ‘Eiki Minisit ki he Ngaahi Kautaha Pisinisi ‘a e Pule’anga, ‘Eiki N pele Tu’iha’ateiho, ‘Eiki N pele Tu’iha’ateiho, ‘Eiki N pele Tu’iha’angana, ‘Eiki N pele Tu’i’ fitu. ‘Eiki Sea ‘oku loto ki ai e toko 18.

‘Eiki Sea : Ko ia ‘oku ‘ikai ke loto ki aí, k taki hiki hono nima.

Kalake T pile : ‘Ikai ha fakah loto ki ai, ‘Eiki sea.

Lao Fakaangaanga Fika 15/2016

‘Eiki Sea : Ko ia ‘oku ke loto ke tau tali hono lau tu’o 2 ‘o e Lao Fakaangaanga Fika 15/2016, Lao Fakaangaanga (Fakatonutonu) Fika 4, ki he Ng ue Faka-Pule’anga, 2016. Tali, ‘ikai ke toe ‘i ai ha fakatonutonu. Ko ia ‘oku ke loto ki aí, k taki ‘o hiki ho nima.

Kalake T pile : Sea, loto ki ai a Veivosa *Light of Life* Taka, M teni Tapueluelu, S miu K. Vaipulu, ‘Akosita Havili Lavulavu, ‘Eiki Minisit Ngaahi Ng ue Fakalotofonua, ‘Eiki Minisit Ngaahi Ng ue Lalahi & Takimamata, ‘Eiki Minisit Fefakatau’aki, ‘Eiki Minisit Mo’ui, ‘Eiki Minisit Ngoue, ‘Eiki Minisit T naki Pa’anga H mai & Tute, ‘Eiki Tokoni Pal mia, ‘Eiki Minisit Lao, ‘Eiki Minisit ki he Ngaahi Kautaha Pisinisi ‘a e Pule’anga, ‘Eiki Pal mia, ‘Eiki N pele Tu’iha’ateiho, ‘Eiki N pele Tu’iha’angana, ‘Eiki N pele Tu’i’ fitu. ‘Eiki Sea ‘oku loto ki ai e toko 17.

‘Eiki Sea : Ko ia ‘oku ‘ikai ke loto ki aí, k taki ‘o hiki ho nima. K taki ‘o lau tu’o 3 ‘a e Lao.

Kalake T pile : Lao tu’o 3 ‘a e Lao Fakaangaanga (Fakatonutonu) Fika 4 ki he Ng ue Faka-Pule’anga, 2016.

Ko e Lao Fakaangaanga

Ki ha

Lao ke Fakatonutonu ‘a e Lao ki he Ng ue Faka-Pule’anga 2002

‘Oku tu’utu’uni ‘e he Tu’i mo e Fale Alea ‘o Tonga ‘i he Fakataha Alea ‘a e Pule’anga ‘o pehe:

1. Hingoa nounou & ‘Uhinga’i lea.

(1) 'E ui 'a e Lao ni ko e Lao (Fakatonutonu) Fika 4 ki he Ng ue Faka-Pule'anga.

P loti'i 'o tali Lao Fakaanga fika 4/2016

'Eiki Sea : Ko ia 'oku loto ke tau tali hono lau tu'o 3 'o e Lao Fakaanga Fika 4 ki he Ng ue Faka-Pule'anga, 2016, k taki 'o hiki honi nima.

Kalake T pile : 'Eiki Sea 'oku loto ki ai a Veivosa Light of Life Taka, M teni Tapueluelu, 'Akosita Havili Lavulavu, S miu K. Vaipulu. S sefo fe'aomoeata Vakata, 'Eiki Minisit Ngaahi Ng ue Fakalotofonua, 'Eiki Minisit Ngaahi Ng ue Lalahi & Takimamata. 'Eiki Minisit Fefakatau'aki, 'Eiki Minisit Ngoue, 'Eiki Minisit T naki Pa'anga H Mai & Tute, 'Eiki Pal mia, 'Eiki Tokoni Pal mia, 'Eiki Minisit Lao, 'Eiki Minisit ki he Ngaahi Kautaha Pisinisi 'a e Pule'anga, 'Eiki N pele Tu'iha'angana, 'Eiki N pele Tu'iha'ateiho, 'Eiki N pele Tu'i' fitu. Sea, 'oku loto ki ai e toko 18.

'Eiki Sea : Ko ia 'oku 'ikai loto ki ai, k taki 'o hiki hono nima.

Kalake T pile : 'Ikai ke 'i ai ha fakah loto ki ai, Sea.

'Eiki Sea : Ko ia 'oku loto ke tau tali hono lau tu'o 2 'a e Lao Fakaanga (Fakatonutonu) ki he Ngaahi Fetu'utaki, 2016, k taki 'o hiki ho nima.

Kalake T pile : 'Eiki Sea 'oku loto ki ai a Veivosa *Light of Life* Taka, M teni Tapueluelu, Vili Manuopangai Faka'osiula Hingano, S miu Kuita Vaipulu, 'Akosita Havili Lavulavu, S sefo Fe'aomoeata Vakata, 'Eiki Minisit Ngaahi Ng ue Fakalotofonua, 'Eiki Minisit Ngaahi Ng ue Lalahi & Takimamata, 'Eiki Minisit Fefakatau'aki, 'Eiki Minisit Mo'ui, 'Eiki Minisit Ngoue, 'Eiki Minisit T naki Pa'anga H Mai & Tute, 'Eiki Pal mia, 'Eiki Tokoni Pal mia, 'Eiki Minisit Lao, 'Eiki Minisit ki he Ngaahi Kautaha Pisinisi 'a e Pule'anga, 'Eiki N pele Tu'iha'ateiho, 'Eiki N pele Tu'iha'angana, 'Eiki N pele Vaea, 'Eiki N pele Tu'i' fitu. Sea 'oku loto ki ai e toko 19.

'Eiki Sea : Ko ia 'oku 'ikai ke loto ki ai, k taki 'o hiki hono nima.

Kalake T pile : Sea, 'ikai ha fakah loto ki ai.

'Eiki Sea : Lau tu'o 3.

Kalake T pile : Lao Fakaanga (Fakatonutonu) Ki he Ngaahi Fetu'utaki 2016.

Ko e Lao Fakaanga

Ki ha Lao ke fakatonutonu 'a e Lao ki he Komisoni Fetu'utaki, 2015.

'Oku tu'utu'uni 'e he Tu'i mo e Fale Alea 'o Tonga 'i he Fakataha Alea 'o e Pule'anga 'o pehe

1. Hingoa nounou & Uhinga'i lea

(1) 'E ui 'a e Lao ni koe Lao (Fakatonutonu) ki he Komisoni Fetu'utaki, 2016.

‘Eiki Sea : Ko ia ‘oku ke loto ke tau tali hono lau tu’o 3 ‘o e Lao ni, k taki ‘o hiki ho nima.

P loti’i ‘o tali Lao Fakatonutonu ki he Komisoni Fetu’utaki 2015

Kalake T pile : ‘Eiki Sea ‘oku loto ki ai a Veivosa *Light of Life* Taka, M teni Tapueluelu, S miu Kuita Vaipulu, ‘Akosita Havili Lavulavu, S sefo Fe’aomoeata Vakata, ‘Eiki Minisit Ngaahi Ng ue Fakalotofonua, ‘Eiki Minisit Ngaahi Ng ue Lalahi & Takimamata, ‘Eiki Minisit Fefakatau’aki, ‘Eiki Minisit Mo’ui, ‘Eiki Minisit Ngoue, ‘Eiki Minisit T naki Pa’anga H mai & Tute, ‘Eiki Pal mia, ‘Eiki Tokoni Pal mia, ‘Eiki Minisit Lao, ‘Eiki Minisit ki he Ngaahi Kautaha Pisinisi ‘a e Pule’anga, ‘Eiki N pele Tu’iha’ateiho, ‘Eiki N pele Tu’iha’angana, ‘Eiki N pele Vaea, ‘Eiki N pele Tu’i’ fitu. ‘Eiki Sea ‘oku loto ki ai e toko 19.

‘Eiki Sea : Ko ia ‘oku ‘ikai ke loto ki ai, k taki ‘o hiki ho nima.

Kalake T pile : ‘Ikai ha fakah loto ki ai, Sea.

‘Eiki Sea : Ko ia ‘oku loto ke tau tali e Lao Fakaangaanga (Fakatonutonu) ki he Komisoni Fetu’utaki, 2016, k taki ‘o hiki ho nima.

Kalake T pile : ‘Eiki Sea ‘oku loto ki ai a Veivosa *Light of Life* Taka, M teni Tapueluelu, S miu Kuita. Vaipulu, ‘Akosita Havili Lavulavu, S sefo Fe’aomoeata Vakata, ‘Eiki Minisit Ngaahi Ng ue Fakalotofonua ‘Eiki Minisit Ngaahi Ng ue Lalahi & Takimamata, ‘Eiki Minisit Fefakatau’aki, ‘Eiki Minisit Mo’ui, ‘Eiki Minisit Ngoue, ‘Eiki Minisit T naki Pa’anga H Mai & Tute, ‘Eiki Pal mia, ‘Eiki Tokoni Pal mia, ‘Eiki Minisit Lao, ‘Eiki Minisit ki he Ngaahi Kautaha Pisinisi ‘a e Pule’anga, ‘Eiki N pele Tu’i’ fitu. ‘Eiki N pele Vaea, ‘Eiki N pele Tu’iha’angana. Sea ‘oku loto ki ai e toko 18.

‘Eiki Sea : Ko ia ‘oku ‘ikai ke loto ki ai, k taki ‘o hiki hono nima.

Kalake T pile : ‘Ikai ha fakah loto ki ai, Sea.

‘Eiki Sea : Lau tu’o 3.

Kalake T pile : Lao Fakaangaanga (Fakatonutonu) Ki he Ngaahi Fetu’utaki 2016.

Ko e Lao Fakaangaanga

Ki ha Lao ke fakatonutonu ‘a e Lao ki he Komisoni Fetu’utaki, 2015.

‘Oku tu’utu’uni ‘e he Tu’i mo e Fale Alea ‘o Tonga ‘i he Fakataha Alea ‘o e Pule’anga ‘o pehe

1. Hingoa nounou & ‘UHINGA’i lea

(2) ‘E ui ‘a e Lao ni ko e Lao (Fakatonutonu) ki he Komisoni Fetu’utaki, 2016.

‘Eiki Sea : Ko ia ‘oku loto ki hono lau tu’o 3 e Lao ni, kataki ‘o hiki ho nima.

Kalake T pile : ‘Eiki Sea ‘oku loto ki ai a Veivosa *Light of Life* Taka, M teni Tapueluelu, S miu Kuita Vaipulu, ‘Akosita Havili Lavulavu, S sefo Fe’aomoeata Vakata, ‘Eiki Minisit Ngaahi Ng ue Fakalotofonua. ‘Eiki Minisit Ngaahi Ng ue Lalahi & Takimamata, ‘Eiki Minisit Fefakatau’aki, ‘Eiki Minisit Ngoue, ‘Eiki Minisit Mo’ui, ‘Eiki Minisit T naki Pa’anga H Mai & Tute. ‘Eiki Pal mia, ‘Eiki Tokoni Pal mia, ‘Eiki Minisit Lao, ‘Eiki Minisit ki he Ngaahi Kautaha Pisinisi ‘a e Pule’anga, ‘Eiki N pele Tu’iha’ateiho, ‘Eiki N pele Tu’iha’angana, ‘Eiki N pele Tu’i’ fitu. Sea loto ki ai e toko 18.

‘Eiki Sea : Ko ia ‘oku ‘ikai ke loto ki ai, k taki ‘o hiki hono nima

Kalake T pile : ‘Ikai ha fakah loto ki ai, ‘Eiki Sea.

‘Eiki Sea : Ko ia ‘oku ke loto ki hono lau tu’o 2, Lao Fakaangaanga (Fakatonutonu) ki he Ngaahi ‘UHINGA’i lea, 2016, k taki ‘o hiki ho nima.

Kalake T pile : ‘Eiki Sea oku loto ki ai a Veivosa *Light of Life* Taka, M teni Tapueluelu, S miu Kuita Vaipulu, ‘Akosita Havili Lavulavu, S sefo Fe’aomoeata Vakata, ‘Eiki Minisit Ngaahi Ng ue Fakalotofonua, ‘Eiki Minisit Ngaahi Ng ue Lalahi & Takimamata, ‘Eiki Minisit Fefakatau’aki, ‘Eiki Minisit Mo’ui, ‘Eiki Minisit Ngoue, ‘Eiki Minisit T naki Pa’anga H mai & Tute, ‘Eiki Pal mia, ‘Eiki Tokoni Pal mia, ‘Eiki Minisit Lao, ‘Eiki Minisit ki he Ngaahi Kautaha Pisinisi ‘a e Pule’anga, ‘Eiki N pele Tu’iha’ateiho, ‘Eiki N pele Tu’iha’angana, ‘Eiki N pele Tu’i’ fitu. Sea, loto ki ai e toko 18.

‘Eiki Sea : Ko ia ‘oku ‘ikai ke loto ki ai, k taki ‘o hiki hono nima.

Kalake T pile : ‘Ikai ha fakah loto ki ai, Sea.

‘Eiki Sea : Lau tu’o 3.

Kalake T pile : Lao Fakaangaanga (Fakatonutonu) ki he Ngaahi ‘UHINGA’i lea 2016.

Ko e Lao Fakaangaanga

Ki ha

Lao ke fakatonutonu ‘a e Lao ki he Ngaahi ‘UHINGA’i lea, Vahe 1.

‘Oku tu’utu’uni ‘e he tu’i mo e Fale alea ‘o tonga ‘i he Fakataha alea ‘a e Pule’anga ‘o pehe:

1. Hingoa nounou mo e ‘UHINGA’i lea.

(1) ‘E ui ‘a e Lao ni ko e Lao (Fakatonutonu) ki he Ngaahi ‘UHINGA’i lea, 2016.

‘Eiki Sea : Ko ia ‘oku loto ke tau tali hono lau tu’o 3 ‘o e Lao ni, k taki ‘o hiki ho nima.

Kalake T pile : ‘Eiki Sea ‘oku loto ki ai a Veivosa *Light of Life* Taka, M teni Tapueluelu, S miu Kuita Vaipulu, ‘Akosita Havili Lavulavu, S sefo Fe’aomoeata Vakata, ‘Eiki Minisit Ngaahi Ng ue Fakalotofonua, ‘Eiki Minisit Ngaahi Ng ue Lalahi & Takimamata, ‘Eiki Minisit Fefakatau’aki, ‘Eiki Minisit Mo’ui, ‘Eiki Minisit Ngoue, ‘Eiki Minisit T naki Pa’anga H Msdfai & Tute, ‘Eiki Pal mia, ‘Eiki Tokoni Pal mia, ‘Eiki Minisit Lao, ‘Eiki Minisit ki he Ngaahi

Kautaha Pisinisi 'a e Pule'anga, 'Eiki N pele Tu'iha'ateiho, 'Eiki N pele Tu'iha'angana, 'Eiki N pele Tu'i' fitu. Sea loto ki ai e toko 18.

'Eiki Sea : Ko ia 'oku 'ikai ke loto ki ai, k taki 'o hiki hono nima.

Kalake T pile : 'Ikai ha fakah loto ki ai, Sea.

P loti'i 'o tali L pooti Fika 6/2016 Ngaahi Totonu Fale Alea

'Eiki Sea : Ko e L pooti Fika 6/2016, 'a e ...

<006>

Taimi: 1640-1650

'Eiki Sea: ... K miti Tu'uma'u ki he Ngaahi Totonu 'a e Fale Alea, fekau'aki mo e Tohi Tangi Fika 9/2016, Uafu ki he Kau Toutai. na'e tali eni he K miti Kakato ke 'ave ki he Pule'anga ke nau ng ue ki ai. Ko ia 'oku ke loto ke tau tali eni, k taki 'o hiki ho nima .

Kalake T pile: 'Eiki Sea 'oku loto ki ai 'a Veivosa *Light of Life* Taka, M teni Tapueluelu, Vili Manuopangai Faka'osiula Hingano, S miu Kuita Vaipulu, S sefo Fe'aomoeata Vakata, 'Akosita Havili Lavulavu, 'Eiki Minisit Ngaahi Ng ue Fakalotofonua, 'Eiki Minisit Ngaahi Ng ue Lalahi, 'Eiki Minisit Fefakatau'aki, 'Eiki Minisit Mo'ui, 'Eiki Minisit Ngoue, 'Eiki Minisit T naki Pa'anga H mai, 'Eiki Pal mia, 'Eiki Tokoni Pal mia. 'Eiki Minisit Lao, 'Eiki Minisit Ngaahi Kautaha Pisinisi 'a e Pule'anga, 'Eiki N pele Tu'iha'ateiho, 'Eiki N pele Tu'iha'angana, 'Eiki N pele Vaea, 'Eiki N pele Tu'i' fitu. 'Eiki Sea 'oku loto kotoa ki ai 'a e Hou'eiki toko 20.

P loti'i 'o tali L pooti Fika 7 K miti Ngaahi Totonu Fale Alea

'Eiki Sea: L pooti Fika 7 K miti Tu'uma'u ki he Ngaahi Totonu. Tohi Tangi Fika 7/2016, Tohi Tangi Fika 11. Ko e Tohi Tangi Fika 7 na'e tali ke tuku ki he K miti ki he Ngaahi Totonu 'a e Fale. Ko e Tohi Tangi Fika 11/2016 na'e tali ke tuku ki he Pule'anga. Ko ia 'oku ke loto ke tau tali 'a e ongo Tohi Tangi ko eni, mo hono hu'unga, k taki 'o hiki ho nima.

Kalake T pile: 'Eiki Sea 'oku loto ki ai 'a Veivosa *Light of Life* Taka, M teni Tapueluelu, Vili Manuopangai Faka'osiula Hingano, S miu Kuita Vaipulu, S sefo Fe'aomoeata Vakata, 'Akosita Havili Lavulavu, 'Eiki Minisit Ngaahi Ng ue Fakalotofonua, 'Eiki Minisit Ngaahi Ng ue Lalahi, 'Eiki Minisit Fefakatau'aki, 'Eiki Minisit Mo'ui, 'Eiki Minisit Ngoue, 'Eiki Minisit T naki Pa'anga H Mai, 'Eiki Pal mia, 'Eiki Tokoni Pal mia. 'Eiki Minisit Lao, 'Eiki Minisit Ngaahi Kautaha Pisinisi 'a e Pule'anga, 'Eiki N pele Tu'iha'ateiho, 'Eiki N pele Tu'iha'angana, 'Eiki N pele Vaea, 'Eiki N pele Tu'i' fitu. 'Oku loto kotoa ki ai 'a e Hou'eiki 'Eiki Sea, toko 20.

'Eiki Sea: M 1 . Ko e fokotu'u faka-Fale Alea Fika 1 – 27/2016, na'e tali eni ke tuku ki he Pule'anga, ko ia 'oku loto ke tau tali eni, k taki 'o hiki ho nima.

P loti tali 'ave ki he Pule'anga Fokotu'u Fokotu'u Faka-Fale Alea Fika 1-27/2016

Kalake T pile: 'Eiki Sea 'oku loto ki ai 'a Veivosa *Light of Life* Taka, M teni Tapueluelu, Vili

Manuopangai Faka'osiula Hingano, S miu Kuita Vaipulu, 'Akosita Havili Lavulavu, 'Eiki Minisit Ngaahi Ng ue Fakalotofonua, 'Eiki Minisit Ngaahi Ng ue Lalahi, 'Eiki Minisit Fefakatau'aki, 'Eiki Minisit Mo'ui, Sosefo Fe'eomoeata Vakata, 'Eiki Minisit Ngoue, 'Eiki Minisit T naki Pa'anga H mai, 'Eiki Pal mia, 'Eiki Tokoni Pal mia. 'Eiki Minisit Lao, 'Eiki Minisit Ngaahi Kautaha Pisinisi 'a e Pule'anga, 'Eiki N pele Tu'iha'ateiho, 'Eiki N pele Tu'iha'angana, 'Eiki N pele Vaea, 'Eiki N pele Tu'i' fitu. 'Oku loto kotoa ki ai 'a e Hou'eiki 'Eiki Sea, toko 20.

Me'a 'a e 'Eiki Sea fakam l 'ia ng ue e Fale Alea kuo lava

'Eiki Sea: M l . Hou'eiki m l 'aupito 'a e ng ue lahi, ko e na'e 'i ai foki 'a e tu'utu'uni ko e 'uhingá, ke 'oua 'e to e kau 'a e Seá pea mo e Tokoni Seá ki he k miti. Kae kole p ki he Tokoni Pal miá ke 'omai mu'a 'a e lisi ko eni 'a e Hou'eiki Minisit ki he ngaahi k mití, koe'uh ke fakatatau mo e lisi fo'ou. Koe'uh ke fai 'a e ng ue ki ai, pea te u toki fakahoko atu kia kimoutolu 'a e ngaahi k miti 'oku mou kau ki ai. Hou'eiki, ko e faka'osi 'a e ng ue ki he to'u Fale Alea ko ení, pea 'oku 'i ai 'a e fakam l lahi 'aupito kia kimoutolu Hou'eiki, 'a e ng ue lahi, 'a e ng ue ki he fonuá. Ko 'etau ng ue kotoa p heni, ko 'etau ng ue fakal kufua ma'a hotau ki'i fonua. 'Oku 'ikai ko ha ng ue si'isi'i, pea 'oku 'ikai ko ha ng ue faingofua. Kae m l p ho'omou kei k taki, koe'uhí ko e ... neongo ia, ko e anga p ia 'o e Fale Aleá kuo pau ke fai 'a e feme'a'aki, 'oku ki'i fefeka. Ko e 'osi ange 'a e 'ahó, tonu ke tau ongo'i ko e Hou'eiki M mipa Fale Alea kimoutolu 'o e fonua. 'Oku 'i ai 'a e ng ue m 'ongo'onga mo e ng ue 'oku hilifaki mai ki homou uma. 'Oku ou fakam l 'ia kimoutolu 'i he Kapinetí, 'a e ng ue lahi 'oku mou fuesia 'o e ta'u ko eni. Neongo 'emau tangutu atu heni 'amautolu mo e toenga 'o e kau Fakafofongá, ka 'oku pau ke mau lea'i kimoutolu he ngaahi ng ue 'oku fai. He ko e taha p ia 'o e ngaahi fatongia 'etau feng ue'aki.

Pea 'oku ou fakam l ki he T pile 'a e Hou'eiki Fakafofonga N pelé, kae 'uma' 'a e Hou'eiki Fakafofonga 'o e Kakai. M l e ng ue 'a e fetokoni'aki kuo fai. 'Oku ou talamon atu 'Eiki Pal miá fakatauange ke ke ma'u pea mo e Hou'eiki Kapinetí ha Kilisimasi fiefia, ha taimi lahi mo homou ngaahi f mili. Kae 'uma' 'a e Hou'eiki Fakafofonga N pelé, mo e Hou'eiki Fakafofonga 'o e Kakaí. Fakatauange p ke mou ma'u ha Kilisimasi fiefia mo homou ngaahi f mili takitaha, Ke mou me'a atu, pea mou to e foki mai mo ha ivi m lohi ange, mo to e 'atamai 'oku to e ki'i m sila ange mo matala ange. Pea mou 'ofa mai 'o fakam lohisino. Ko e taimi *holiday*, ko e taimi eni ke mou tokanga 'aupito ki ho'omou mo'ui. Mou tauhi lelei, pea 'oku ou tui p 'oku 'osi 'i ai ha ngaahi fale'i 'a e Minisit Mo'uí ki he ngaahi me'akai ke mou ma'u me'atokoni mei ai, 'oku to e ki'i *healthy* ange pea ko e me'a lahi ke mou *exercise*. 'Ai p mo mou *exercise*, kuo u tui, he koe'uhí ko e ng ue ko ení 'e 'ikai ke 'osi. Neongo p te tau 'osi atu kitautolu, ka 'e hoko mai 'a e fa'ahinga. Ko e me'a mahu'ingá ho'omou mo'ui lelei, ke fai 'etau ng ue. Pea ko ia 'oku ou fFakafofonga, 'oku 'i ai ha me'a 'oku ke tokanga mai ki ai? Me'a mai koe.

Me'a fakam l 'ia Vava'u 16 ng ue kuo lava

'Akosita Lavulavu: Fakafeta'i, m l Sea. Tapu mo e Feitu'u na 'Eiki Sea, peh foki 'a e fakatapu heni ki he 'Eiki Pal miá mo e Hou'eiki Kapineti. Fakatapu heni ki he Hou'eiki N pelé pea peh foki 'a e fakatapu ki he Hou'eiki Fakafofonga 'o e Kakai. 'Eiki Sea mo Hou'eiki, ko e 'amanaki eni ke faka'osi 'a e fatongia ng ue 'o e Fale Aleá, 'i he faha'i ta'u ko ení, pea 'oku ou fiefia ke tuku ha fakam l ma'olunga ki he 'Otua Mafimafi, ka ko 'etau Tamai faka-hevani, 'i he ngaahi tauhi 'ofa kotoa p 'oku ne fai mai ki he 'etau mo'ui vaivai ni. Pea 'i he 'etau t 'uta mo'ui mai ki he t mui 'o e faha'ita'u ng ue 'o e ta'u ko ení, 'oku 'ikai ke peh ia kuo tonu ha'atau laka, p peh

kuo taau ha'atau fakahoko fatongia. Ka 'i he 'etau t 'uta mo'ui mai ki he m m niti ko ení, 'oku tu'unga p ia 'i he 'ofa'at 'at p 'a e 'Otua. 'Oku tau fiefia ke fai ai ha fakam l mo ha fakafeta'i ki he Tamai Hevani. 'Eiki Sea, m l mu'a ho'o kei k taki, pea m l ho'o fakahoko fatongia lelei 'i hotau Fale 'Eiki ni. Pea 'oku mau fiefia ai Sea, pea peh foki ki he 'Eiki Pal miá mo e Hou'eiki Kapinetí, peh foki ki he Hou'eiki N pelé, mo e Hou'eiki Fakafofonga 'o e Kakaí, 'i he fakahoko fatongia lelei mo fai mateaki 'a e Pule'angá pea peh foki ki he kakai. 'Oku tau fiefia kotoa p 'i ai.

'Eiki Sea, te u faka'osi'aki p ha'aku ki'i p p aki fakam l ki he kakai kotoa p , pea mo e ngaahi fofonga'i f mili kotoa p 'o Vava'u 16, pea peh foki ki Vava'u k toa, pea mo Tonga k toa. M l ho'omou si'i tau mo e ng ue lahi mei 'api na. 'Oku ou fie puke 'a e ki'i faingam lie ko ení, ke 'oatu ha'aku p p aki 'ofa mo e p p aki talamon kiate kimoutolu hono kotoa p , ki Vava'u, Ha'apai, 'Eua, mo e Ongó Niuá, pea mo Tongatapu ni foki. 'Oku ou fakatauange p ke mou ma'u ha 'aho Kilismasi Fiefia, mo ha ngaahi 'aholotu 'oku fonu mon 'ia, pea 'i he ta'u fo'ou na foki, ke tau ma'u ha ta'u fo'ou 'oku fonu 'i he melino mo e fiefia foki. 'Oku ou ma'u ha 'ofa lahi atu ki he Feitu'una 'Eiki Sea, pea peh foki ki he Hou'eiki 'o e Fale Alea ni Sea, pea 'oku ou fakam l atu Sea, ho'o si'i tali 'a e ki'i fakahoha'a ko ení Sea, fakam l atu.

'Eiki Sea: M l . 'Eiki Pal mia.

Me'a fakam l mei he Pule'anga ki he ng ue kuo lava

'Eiki Pal mia: Tapu atu ki he Feitu'una 'Eiki Sea, kae 'uma' 'a e toenga 'o e Hou'eiki. 'Eiki Sea, 'oku ou fie fakafofonga'i atu 'a e Tokoni Pal miá peh ki he Hou'eiki Minisit ke 'oatu 'a e fakam l ki he Feitu'una, 'i he tataki lelei mo e tataki fakapotopoto 'o e Falé, lolotonga 'a e fu'u taimi l loa ne tau feme'a'aki ai ki he ngaahi *issue* faingata'a hotau fonua. 'Oku 'oatu foki mo e fakam l heni ki he Tokoni Seá, 'i he tokoni ki he Seá, 'i he ngaahi mahino p kiate au 'oku 'i ai 'a e taimi 'oku fai ai hono alea'i 'a e ngaahi *issue* mahu'inga, ngaahi *issue* lalahi ki he fonuá, pea 'oku ou fakam l atu ki he Feitu'una. Ko e fakam l 'oku hokó, ko e fakam l ki he Hou'eiki N pelé, 'i he taukave 'o e ngaahi mo'oni, 'oku fiema'u 'e he kakai 'o e fonuá ke nau fanongo ki ai. Kuo u tui lahi, ko e kongá 'etau feme'a'akí, 'oku me'a mai p 'a e kakai 'o e fonuá ki ai, pea 'oku lava p ke nau hanga 'o muimui'i 'a e ...

<008>

Taimi: 1650-1700

'Eiki Pal mia: ... anga 'o 'etau feme'a'aki. 'I he lau fakak toa Sea, ko e feme'a'aki 'oku fai he ta'u ni ko e feme'a'aki ma'olunga 'i he anga ko 'eku vakai ki he kuohili ki he tuku'au mai 'a e Fale Alea 'o Tonga. Mahino p 'a e faingata'a 'o e ngaahi *issue* fo'ou na'e h mai mo e Pule'anga ko eni ke fakahoko pea na'e mahino p 'e 'ikai ke faingofua. Ka neongo ia na'a mau ma'u e lotolahi ke fakahoko e ngaahi fokotu'utu'u ko eni neongo 'ene faingata'a. A'u mai p ki he 'aho ni 'oku ta u fanongo ki he to'o hake ko eni e 'aisikilimi pea mo e ngaahi *issue* peh . Pea 'oku ou fakam l ki he kau Minisit 'enau lava 'o tali lelei 'a e ngaahi fakaanga mo e ngaahi ta'efiem lie he kakai 'o e fonua. 'Oku ou tui lahi ko 'etau m tuku ko eni 'oku 'ikai ke toe 'i ai ha taha 'e toe t la'a, mahino p 'e 'i ai e ngaahi fanga ki'i *issue* iiki, 'e fai ai p , 'e kei ongo'i p 'e he ni'ihi 'oku 'ikai ke nau fiem lie ki ai ka ko e lau fakalukufua Sea, faka'ofa'ofa 'aupito 'a e tipeiti 'o e ta'u ni

'i he *budget* pea hang ko e ngaahi *report* ko eni, ngaahi fokotu'utu'u ko eni 'o e ' *report* na'e fakah mai 'e he 'Eiki Fakafofonga.

Ko e anga ia 'o e vakai 'a e motu'a ni pea 'oku mau kei tu'u ke taukave'i 'a hono langa hake e fonua ni. Mahalo p 'e 'i ai e taimi te tau t kehekehe ai ka 'oku ou faka'amu ange p ke 'oua 'e hoko 'etau t kehekehe ko ha me'a ia te ne hanga 'o to'o meia tautolu 'a 'etau malava ke sio fakamama'u ki he v sone 'oku ta u fokotu'utu'u mo e hala fononga 'oku ta u feinga ke ta u a'usia 'a e v sone ko ia. Ko e ... lahi 'aupito 'aupito 'etau fanongo ki he ngaahi *media* pea ko u tui, ko e motu'a ni foki 'oku 'ikai ke u lava au 'o sio he *media* he *social media*. Pea 'oku 'ikai p ke u loto ke u ... ki he tafa'aki ko ia ka ko e taimi ko 'oku hanga ai 'e ha taha 'o fakahoko mai kia au pea hang 'oku ou ki'i ongo'i 'oku 'i ai 'a e ngaahi me'a 'oku 'asi faingata'a ta'emalava ki hono vete. Ta au a'u mai ki he 'aho ni ki he tu'unga 'i he'eku fakakaukau 'a'aku, ta u malava Sea ke vetevete atu e ngaahi faikehekehe lahi na'e hoko 'i he hala fononga na'a tau fou mai ai he kuohili ke ta u a'usia e 'aho ni. Mau tali kakato 'a e fakaanga 'a e kakai, mau tali lelei p . Ka 'oku mau toe faka'amu p he taimi tatau ke nau toe ki'i fanongo ang ki he taimi 'oku ou 'oatu ai e tali. Ko u faka'amu p ke ke 'omai e ngaahi fakaanga, faka'ofa'ofa 'aupito p ia, me'a p ia 'oku totonu ke hoko. Ka 'oku mau feinga ke tali. Ka 'oku ou faka'amu ange p ke ma'u 'a e loto hounga'ia mo e loto tau'at ina ki hono tali e ngaahi, ki hono, ki he tali ko eni 'oku 'oatu mei he tafa'aki ko eni 'a e Pule'anga. Ko e lava 'a e fakam l , Sea ko 'etau m tuku he 'aho ni ko e teuteu Kilisimasi me'apango p 'aisikilimi ... moutolu ko ena 'oku mou ongo'i 'oku 'ikai ke fe'unga 'emau lau ki he 'aisikilimi, na'e 'osi 'oatu he Minisit Mo'ui 'a e fo'i fakamatala faka-*professional* mo'oni mo'oni pea peh foki ki he toutai na'e lave 'e he Potung ue ... Minisit Toutai 'o 'oatu e tali lelei.

Ko ia 'oku ou fakam l heni ki he Minisit ho'omou fua fatongia 'o fakahoko e fatongia ko e mo'oni ko e motu'a ni foki ia 'oku hang ko e lau 'oku ha'iha'i p au mei he ... 'ikai te u to e lava au 'o fai ha me'a. Pukepuke p 'a e taumu'a ke tau fononga ai. Ko ia ai Sea 'oku ou 'oatu 'a e fakam l mo e faka'apa'apa lahi ki he Feitu'u na. 'Oua na'a taku 'o peh 'oku 'i ai ha fa'ahinga loto e motu'a ni p ko e Hou'eiki Minisit ko eni, ko e lelei taha p 'oku mau fai pea 'oku 'afio mai p 'Ene 'Afio ki he'etau me'a ko eni 'oku fai. 'Oatu ai 'a e p poaki talamon ki he Feitu'u na, hoa pea mo e f nau mo e fanga mokopuna, 'ofa ke mou ma'u ha Kilisimasi fiefia, peh ki he Hou'eiki N pele, 'ofa ke mou ma'u ha Kilisimasi fiefia mo mohu t puekina pea peh foki ki he kau Fakafofonga 'o e Kakai, ki Vava'u mo Ha'apai mo e Vai ko Niut ua, fakam l atu ho'omou lukuluku mai ki he'etau ng ue 'oku fai pea 'oku hounga'ia kia kimautolu pea peh foki ki he Fale 'a e tokoni kuo mou fai ki he ngaahi tipeiti m lie 'oku hoko he Fale ni. Faka'amu ange, fakatau ange ke tau ma'u ha Kilisimasi fiefia he ta'u ni mo ha ta'u fo'ou fonu kelesi'ia. Ko u 'ofa atu kiate kimoutolu. M l .

Eiki Sea: M l .

Lea fakam l mei he T pile 'a e kau Nopele

Lord Tu'i' fitu: Tapu mo e 'Afio 'a e Ta'eh mai 'i hotau lotolotonga. Fakatapu ki he Tu'i 'o Tonga kae 'uma' e Fale 'o Ha'a Mohefo. Fakatapu ki he Feitu'u na Sea, Sea 'o e Fale Alea 'o Tonga. Fakatapu makehe heni ki he 'Eiki Pal mia 'o Tonga peh 'eku fakatapu heni ki he Hou'eiki 'o e Kapineti. Fakatapu heni ki he Hou'eiki 'o e N pele. Sea ko e t puaki , fe'unga p e fakahoha'a 'a e motu'a ni kuo haleluia mai e vaka. Fakatapu heni ki he Hou'eiki Fakafofonga 'o e Kakai. Sea, 'ikai to e 'i ai ha tala ki tu'a ia 'a e motu'a ni ko e fakafeta'i p mo e fakam l ki he 'Otua Mafimafi, kei Tonga p 'a Tonga, kei lotu p e Tonga he 'aho S pate, tau kei tofi'a 'aki p

e ‘Otua peh foki ‘a e tui ‘a e Tonga ki he ‘Otua mo’ui ‘a ia ‘oku h he moto ‘a hotau ki’i fonua ni ko e ‘Otua mo Tonga ko hoku Tofi’a. Pea ‘oku fai ai e fakatoumata’u e to’o fatongia poto ‘a e Feitu’u na kae peh ki he tataki lelei ‘oku fai ‘e he ‘Eiki Pal mia ‘o Tonga kae to’ofohe atu ai pea mo e Tokoni Pal mia mo e Hou’eiki Minisit ‘o e Kapineti. Ko ‘etau lotu kotoa ia. Kuo tau ikuna mo Sihova ‘a e l kanga ‘o e faha’i ta’u faka-Fale Alea ko eni. Na’a ta u fononga mai he vai, ta u fononga mai ‘i he toafa pea ‘oku ta u t ’uta m tu’u he efiafi ni hang ko e me’a ‘a e ‘Eiki Pal mia, ko ‘ene kakato ia. Ko ‘ene talamon p ha tamai ki ha’ane f nau, ko ha taki ki ha fonua ko e kakato ia ‘o e fakam l . Talamon atu ‘Eiki Pal mia, t puekina koe he ‘Otua Mafimafi, fakalaum lie lelei koe pea hoko atu ha ngaahi fatongia ‘anoiha pea ‘uma’ ki he faha’i ta’u ‘o e kilisimasi mo e faha’i ta’u fo’ou, tauange ki he ‘Otua Mafimafi ke t puekina koe pea fakamon ’ia he ‘oku ‘ikai h h molofia p tu’u ha taha ‘i hotau fonua ni ke taki ko ‘etau lotu p ia. Pea ‘oku peh e talamon atu e t pile ni ki he Feitu’u na, ko ‘emau lotu ia ke t puekina koe ‘e he ‘Eiki pea ko e ng ue fakataha mo e Sea pea ko e lea ia ‘a e punake ‘o malu’i ‘o malu’i ‘a Tupou. Tauange ke fakalaum lie lelei e Fale ni peh ki he Feitu’u na Sea, ke t puekina kitautolu he ‘Otua Mafimafi, fakatotofu hotau ngaahi f mili he ngaahi t puaki peh ki he ngaahi loto fale ‘o e fonua ke ta u ofo hake ‘i he tali ‘a e ‘Alo’i hotau Misaia, ta u ma’u ivi, ma’u t puaki ke kei mon ’ia ai p ‘a Tonga fai p ‘o tu’uloa peh e fakafofonga’i atu ‘a Kaukauloka kae ‘uma’ ‘a e ongo Ha’angana peh ki he Tu’iha’ateiho mo e Hou’eiki, ko u ‘ofa lahi atu Sea pea mau faka’apa’apa lahi ‘oku mau talamon atu ‘Eiki Pal mia ko e ngaahi akonaki ena kuo fai ‘e he Feitu’u na ke ‘i ai ha t puaki, pea ta u lea kotoa p ia he’etau ng ue ma’a e Pule’anga mo e lelei ‘i he’etau hoko ko e Tonga ko e lelei p ‘a e kakai peh ‘etau kei tauhi ‘a e ‘Otua mo Tonga ko hoku Tofi’a.

Ko ia p e ki’i fakahoha’a fakam l Sea, ko u fakam l atu m l e ng ue lelei peh ki he Sea ‘o e K miti Kakato ‘oku ou talamon atu peh ki he Fakafofonga ‘o Vava’u 16, fakahisit lia te’eki ai ke u lave’i he’eku lau he l kooti kuo lava ha fu’u l pooti lahi peh , fe’unga p ia mo Vava’u lahi ko e ngata’anga p ia Sea ‘a e fakahoha’a ko u ‘ofa lahi atu. ‘Ofa lahi atu ki he ‘Eiki Pal mia. Leveleva e fakahoha’a ka u tatau atu. M l .

Eiki Sea: M l .

Kole fakamolemole ki he Fale Alea Fakafofonga Tongatapu 4

M teni Tapueluelu: Tapu mo e Feitu’u na ‘Eiki Sea kae peh ki he Hou’eiki M mipa ‘o e Fale Alea ‘o Tonga ‘oku tu’u p e motu’a ni ‘Eiki Sea ke u fai atu ha fakam l ‘i he fataki ho fatongia lolotonga e ta’u faingata’a ko eni ‘Eiki Sea. Pea ‘oku mahu’inga ki he motu’a ni ke fakahoko atu ai p ha’aku kole fakamolemole ki ha M mipa p ‘o e Fale ni ki he Feitu’u na ‘Eiki Sea ka e peh ki he Hou’eiki N pele, Hou’eiki Minisit kae ‘uma’ hoku kaung Fakafofonga Fale Alea ‘i ha alea na’e fakahoko he motu’a ni na’e lavea ai ha loto mo e fakakaukau, ‘oku ou kole fakamolemole atu. ‘Oku ou fakafoki kakato mai, ‘oku mahu’inga Sea ...

Eiki Sea: M l .

M teni Tapueluelu: Ke tau tutuku atu he loto melino pea ‘oku ou faitatau ki he kakai ‘o Tonga ‘i Tonga ni pea mo muli foki, mahino e p poaki ‘ofa ka ‘oku mamafa ki hoku loto ke u kole fakamolemole he ta’u ki he ta’u ki ha kakai ‘oku si’i u sia ‘enau fakakaukau ko hono ‘uhinga ko ha ngaahi mo’oni’i me’a ‘oku ou mamahi’i, ko e ngata’anga p ia ‘o e lelei taha ...

'Eiki Sea: M 1 .

M teni Tapueluelu: Fakakaukau e motu'a ni ki he lelei fakalukufua. 'Ofa atu ki he Feitu'u na 'Eiki Sea.

'Eiki Sea: M 1 .

M teni Tapueluelu: Kae peh ki he kau M mipa 'o e Fale Alea mo e kakai 'o Tonga, tu'a 'ofa atu mei Tongatapu 4.

'Eiki Sea: Hou'eiki, m 1 'aupito. Vai ko Niut ua, me'a mai.

Lea fakam 1 mei he Fakafofonga Kakai ongo Niua

Fe'ao Vakata : Tapu p mu'a mo e Feitu'u na 'Eiki Sea. Tapu mo e Hou'eiki M mipa 'o e Fale Alea 'o Tonga. Sea, kole fakamolemole atu p ki'i fakal loa Sea ka u faka'amu p ke u fai atu p ha ki'i talamon p pea mei he Ongon Niua Sea ... Sea 'oku ta u fakafeta'i kotoa p ki he 'Otua Mafimafi he fakalaum lie lelei e Feitu'u na peh ki he Pal mia mo e Tokoni Pal mia mo e Hou'eiki Minisit peh ki he 'Eiki N pele e Fonua kae 'uma' e Hou'eiki Fakafofonga. Fakafofonga p Sea e fakam 1 lahi ki he Feitu'u na, taki lelei 'oku fakahoko ki he Fale 'Eiki pea 'oku ou lave'i p Sea 'oku lahi e ngaahi fatongia kae 'uma' 'a e ngaahi ola lelei kuo ta u ikuna he ta'u ng ue ko eni, fie fakam 1 lahi atu e Feitu'u na kae 'uma' e Tokoni Sea kae 'uma' 'a e kau ng ue e Fale Alea 'i he pou pou kotoa kuo fakahoko. Fakam 1 lahi p 'Eiki Pal mia kae 'uma' 'a e Tokoni Pal mia, ngaahi Minisit mo e talamon atu ki he Feitu'u na 'Eiki Pal mia kae 'uma' e Pule'anga he fua fatongia hanga atu ki ai he toenga e ta'u ng ue ko eni kae 'uma' 'a e kaha'u foki. Fakatauange p 'e ki'i fakalaum lie lelei p e Feitu'u na ko e 'uhinga he ko e fatongia mahu'inga ma'ae fonua pea 'uma' e Hou'eiki M mipa e Kapineti foki. 'Ofa lahi atu ki he Hou'eiki N pele kae 'uma' 'a e Hou'eiki Fakafofonga 'o e Kakai, fakatauange p kei fait puekina kimoutolu kae 'uma' ho'omou ngaahi loto fale 'i he ngaahi t puaki pea mo ha ngaahi ivi ke fakakato'aki e toenga 'o e ta'u ng ue ko eni, talamon atu p 'Eiki Sea kae 'uma' 'a e Hou'eiki M mipa hono kotoa, fakatauange ke ta u ma'u ha faka'osinga e ta'u ng ue mon 'ia pea ka ta u t 'uta atu ki he ta'u fo'ou ke ta u kei fononga p mo e 'Eiki. Fakatauange ke ta u ma'u ha kilisimasi fiefia 'oku ta u hanganaki ki ai kae 'uma' e ta'u fo'ou mon 'ia foki. Leveleva e fakahoha'a, m 1 'aupito.

Toki fanongonongo taimi ava ai Fale Alea

'Eiki Sea: M 1 'aupito Hou'eiki, 'e toki fanongo, ke fanongonongo atu p ha toki ... ha'atau taimi 'a e Fale. Ka 'oku ou tui 'oku ou faka'amu p ke fakaava p e Pule'anga pea ... ki he'etau ngaahi k miti 'uh he 'oku 'i ai p e ngaahi ng ue ke fai, 'e toki fakahoko atu p ho'omou Sea kae fakahoko atu ko e tali p ke 'oleva ke 'omai e lisi 'a e ... mei taumu'a ke fakatatau p mo e lisi ko eni 'oku ... 'a e Fale ke 'uh ke ... pea toki fakahoko atu kia kimoutolu Hou'eiki M mipa p ko f e k miti 'oku ke kau ki ai mo ho'omou Sea. Pea ko ia Hou'eiki 'oku ou peh ke ta kelesi.

Kelesi

(Na'e fakahoko ai p ia 'e he 'Eiki Sea 'o e Fale Alea, Lord Tu'ivakan)

<009>

Fakam 'opo'opo Feme'a'aki Fale Alea

